

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

ORAȘ REGAL

Anul VI ■ Nr. 11 (60) ■ Noiembrie 2015

Biserica din Albești-Argeș

Din sumar:

Horia Bădescu: Amurgul arheilor sau nevoia de paradigmă
Gabriela Călluțiu Sonnenberg: Bine și dez-bine după calendele grecești
Marian Nencescu: Prăbușirea dreptei românești. *A doua schimbare la față* a României
Cristian Bădiliță: Pescuitul miraculos
Ilie Ciurescu: Primăvara de la Praga, răpusă frățește...
Vlad Mischevca: Paralele istorice basarabene: 1812-1921-2013
Anatol Petrencu: O istorie a Basarabiei
Filofteia Pally: Muzeograme vechi și noi
Ion Pătrașcu: La curtea lui Cirus cel Mare
Elis Râpeanu: Afirmarea epigramei în literatura română
Dan D. Farcaș: Lungul drum al vieții
Dumitru Gabura: Eminesciana plastică

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

Nevoia *nevoii de românism*

Gheorghe PĂUN

Trăim vremuri dificile-complexe-interesante, de cotitură...

E o constatare pe care au făcut-o, probabil, toate generațiile ultimelor secole, pentru că, în ultimele secole, fiecare generație a avut de a face cu un eveniment major, dacă nu războaie, invazii, căderi de imperii, măcar cu schimbări dramatice, unele scăpate parcă de sub control. Se poate ilustra ușor spusa dinainte, nu insist.

La fel, ultimele decenii parcă țin cu tot dinadinsul să-i contrazică pe cei care au proclamat „sfârșitul istoriei” – și sunt nume mari aceia, incluzându-i pe Hegel și pe Marx; continuându-i, Francis Fukuyama doar a relansat discuția, în vara anului 1989.

Iar de atunci... Căderea comunismului în Europa de Est în 1989, atentatele de la 11 septembrie 2001, războaiele din Orientul Mijlociu, „Primăvara Arabă”, cu urmările ei până în Europa aflate în plină desfășurare, expansiunea NATO spre Est și a Rusiei înspre Vest, recesiunea începută în 2008 – și altele mai puțin vizibile. Toate acestea, pe fondul globalizării tot mai agresiv-nivelatoare, a generalizării „societății informaționale” („societatea dezinformării”, propune Johan Galtung), a uniformizării tehnologice, comerciale, dar și culturale, morale chiar („în jos”, din păcate). Nu și religioase, pentru că se constată o recrudescență a religiilor, deci a concurenței (ca să nu spunem conflictului) dintre ele, în Europa post-comunistă după dispariția (o)presiunii ideologice, în cea de Vest după aproximativ două secole de secularism iluminist post-Revoluția Franceză, în lumea arabă mereu activă religios, dar în evidentă expansiune acum, teritorial, la nivel propagandistic și ca vizibilitate media.

Istoria nu numai că nu dă semne de oboseală/banalizare, dar parcă nici nu mai are răbdare, vorba scriitorului.

Dar, o altă vorbă, bine găsită dacă nu chiar înțeleaptă, spune „să ne ferească Cel de Sus să trăim vremuri interesante”...

Iar de câteva decenii, chiar trăim vremuri interesante.

La noi, toate acestea s-au suprapus peste incoerența unei tranziții parcă fără sfârșit, prelungită de lipsa exercițiului democratic, de nivelul politic scăzut, al alegătorilor și al aleșilor deopotrivă, dar și de influențe interesate, venind dinspre mai toate punctele cardinale, unele mai obscure, altele mai vizibile, conduse profesionist, folosind mai totdeauna „resurse” locale, de la psiho-sociologie și „posologia maselor” la „cozi de topor care cu vremea au

devenit topoare” (Călin Georgescu).

Fenomene asemănătoare au fost ori sunt în desfășurare și în alte țări, nu suntem deloc singurii în această situație. Din toate aceste cauze, și la noi și în lume istoria își probează din nou o anume ciclitate: după naționalismul secolului al XIX-lea, numit chiar așa, „al națiunilor”, și după secolul internaționalist-globalizant al XX-lea, când și războaiele au ajuns „mondiale”, secolul XXI pare a fi din nou al națiunilor.

De aici, reabilitarea ideii de naționalism, de aici, nevoia de naționalism.

Subiectul este extrem de delicat și de vulnerabil. Exagerările sunt la un pas, gesturile zornăitoare la îndemână, vertijul sentimentului de „popor ales-fondator-mesianic” este ademenitor, granița dincolo de care începe xenofobia poate fi ușor depășită. Iar toate acestea pot fi și cultivate, pentru a compromite ideea (avem din plin exemple în sfertul de secol scurs din '89 încoace).

Atunci când dl. Nicolae Melinescu a venit cu propunerea de a derula în revistă o rubrică intitulată chiar „Nevoia de românism”, m-am bucurat fără rezerve, în ciuda preocupării sugerate de paragraful anterior. Iar așteptarea a fost confirmată: o rubrică constructivă, firească, de fond, cu o bună măsură în toate, așa cum era de presupus de la un publicist cu o bogată experiență.

La mai bine de un an de la demararea rubricii (ea se va încheia curând printr-o carte) ne-am putea întreba dacă ea și-a atins scopul – dar aceasta este o întrebare superfluă: o asemenea rubrică este utilă, are un efect pozitiv, *construiește*, prin simplul fapt că ea există! Identitatea (personală și națională deopotrivă), românismul, naționalismul, încep deja să ființeze și să se manifeste chiar din momentul în care suntem conștienți de ele, din momentul în care le dăm nume, iar numele-l purtăm în minte, devenindu-ne astfel preocupare. Conștientizarea faptului că suntem români, o națiune cu identitate, înseamnă deja jumătate din drum. Și, ca în filosofia orientală, aici, în mare măsură, *calea este scop.*

Pentru a dăinui, în aceste vremuri „interesante”, avem nevoie de românism! Altfel, Eminescu ne va judeca, încruntat ca de la pagina următoare a revistei...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Răspunzând la discursul d-lui Maiorescu, d. Carp a crezut a putea reduce importanța pe care o dăm noi vicierii spiritului public în România.

Originea acestei vicieri e a se căuta în orice caz în tradițiile și antecedentele membrilor partidului roșu și în faptul că asemenea tradiții și asemenea antecedente au fost cu toate acestea răsplătite sub o monarhie. Monarhia, pe cât poartă acest nume, credem că nu poate renunța, în interesul ei și al poporului, la acele prerogative care-i formează esența și o deosebesc de republică. În republică numai, prin natura lucrului, domină partidele și apetiturile.

Dar fie aprecierea noastră severă cea justă, sau aibă cuvânt d. Carp, care vede în aceste fenomene ale înveninării spiritului public până și prin idei nihiliste numai semne ale unei boale mai adânci, răsărite din lipsa unei solide organizări sociale, nu asupra acestei divergențe mai mult formale vom avea ceva de zis.

Cestiunea e dacă, în era nouă ce se deschide prin erigerea României în regat, actuala lipsă de organizare, atât de priincioasă instinctelor roșii, va ține înainte sau dacă există vro perspectivă de-a putea înlătura din viața publică elementele ce nu sunt pentru viața publică, și anume pe aceia care și-au făcut din politică, din precupețirea și specula sentimentelor și aspirațiilor naționale o meserie și o negustorie de toată ziua.

Îndealtmintrelea noi nu găsim deloc atât de straniu ca publicitatea, fie ziaristică, fie parlamentară, să ia de motiv tocmai fenomenele; căci fenomenele izbesc vederea, nu cauzele ascunse.

Decreșterea populației *române* din țară și creșterea elementelor străine e un fenomen; el rănește vederea patriotului adevărat, el e lesne de înțeles pentru orice cetățean, el ne strigă să căutăm cauzele ascunse ale lui și să le înlăturăm.

Scrieri și discursuri nihiliste sunt asemenea un fenomen izbitor, lesne de înțeles pentru omul public ca și pentru cel privat. Aceste scrieri, aceste discursuri sunt pete care reclamă vindecarea răului intern ce le-a produs.

Cuvântul „organizare socială" are însă o sferă largă și ar fi în orice caz interesant ca o inteligență necontestabil luminoasă cum este cea a onor. deputat de Vaslui să ne lămurească asupra ei.

Evident că e rău dacă onor. Serurie face politică și versuri în loc de-a face altceva. Cestiunea e cum viitorul Serurie să fie silit, prin natura organică a societății române, a se ocupa cu lucruri mai potrivite cu inteligența și aptitudinile sale decât versurile neogrecești și politica de mahala.

Și această cestiune e foarte gravă din toate punctele de vedere.

Nimic nu demoralizează mai mult pe un popor decât erigerea nulității și a lipsei de cultură în titluri de merit.

Încurajarea nulității, erijată în principiu de guvernământ îi îndeamnă pe cei răi de a uza de orice fel de mijloace numai pentru a izbuti să pună mâna pe stat. Am văzut de ce soi sunt acele mijloace. Scrierile satirice ale d-lui Orășanu, republica de la Ploiești, telegramele de felicitare către Rochefort sunt încă proaspete în mintea tuturor. Chiar admițând că avem a face cu acte care n-au fost luate în serios nici de autorii lor, rămâne totuși obiecțiunea gravă de făcut dacă soarta unui stat poate fi determinată de oameni care se joacă cu focul, de oameni care n-au întru nimic de-a proclama azi republica, iar mâni a se prosterna cu umilință înaintea monarhului. Acești oameni nu mai sunt caractere bărbătești, ci niște panglicari care și-au făcut o jucărie din diferitele forme de guvernământ și o meserie lucrativă din amăgirea poporului cu ele. (...)

Dar cestiunea are o lature și mai gravă. Europa este monarhică. Nu credem că ar privi cu ochi buni o țară unde sistematica încurajare a nulității și a feneantismului pe de o parte ar da naștere pe de altă parte unei descompuneri sociale capabile a învenina și pe vecini. (...)

Iată dar cum „organizarea socială", cuvântul pe care l-a lăsat să cază d. Carp, are însămnătate și pentru poziția României ca stat. Am dori să știm în adevăr în ce mod pricepe d-sa această organizare socială și dacă nu cumva e victima iluziei că cu (...) cumularzi, vânători de sinecure, de directorate de bănci și de diurne, s-ar putea inaugura o reformă socială. Nouă ni se pare sigur că nimic nu se poate face cu oamenii care, în locul convingerii, științei și caracterului, n-au decât un nesățios stomah.

(*Timpul*, 20 martie 1881)

Clubul revistei

Pictură, poezie, muzică

Invitatul principal al întâlnirii de miercuri 14 octombrie a fost Horea Cucerzan, un senior al culturii, la propriu (s-a născut la Blaj, în 1938) și la figurat deopotrivă, pictor de mare clasă, binecunoscut în țară și prin lume (de pildă, în Italia), dar și autorul mai multor cărți de poezie. Pe lângă o consistentă expoziție, la Curtea de Argeș a venit și cu volumul-album *Păcate-n paradis?*, apărut în 2013 la Editura DanaArt din Iași, din care a citit mai multe poeme. A „prefațat" expoziția, vorbind atât despre pictura cât și despre poezia maestrului Horea Cucerzan, colaboratorul apropiat al revistei, doctorul în filosofie și scriitorul Marian Nencescu.

Poezie ne-a adus și tânăra muziciană Alina Gabriela Danciu, invitată să ne cânte la harpă, alături de colega sa Cristina Răducan, cântăreață la flaut. Alina Danciu a citit din cartea *Introspecțiile Evei*, apărută la Editura Națiunea, București, 2014. Cei trei oaspeți au primit din partea dnei Paula Fulga aranjamente ikebana, punând în valoare florile toamnei, însoțite ca totdeauna de haiku-uri și explicații. În sala arhiplină de la Centrul de Cultură și Arte „George Topîrceanu" au fost prezenți iubitori ai culturii din Curtea de Argeș și localitățile învecinate, din Râmnicu-Valcea și Câmpulung (mulți dintre aceștia, artiști plastici), din Pitești și București, din Sebeș (pictorul Eugen Măcinic, protagonistul întâlnirii anterioare, elev al lui Horea Cucerzan).

A fost un veritabil „festival al artelor", în buna tradiție a Clubului.

Din păcate, întâlnirea a avut și o componentă tristă. A fost ziua în care, la București, a fost condus pe ultimul drum criticul de artă, poetul, scriitorul Corneliu Ostahie, de mai multe ori prezent la Club și în paginile revistei, care a scris și despre pictura și poezia lui Horea Cucerzan. Dumnezeu să-l odihnească în pace pe talentatul, prietenosul, profesionistul Corneliu Ostahie!

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu", Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres" (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș, deschis la Volksbank Curtea de Argeș,
IBAN: RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Amurgul arheilor sau nevoia de paradigmă

Horia BĂDESCU

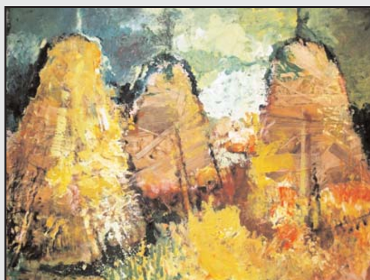
Trăim într-o lume din ce în ce mai mai entropică, din ce în ce mai lipsită de repere, din ce în ce mai amnezică în raport de propria esență și identitate. Aproape am uitat cine suntem ca specie, necum ce identitate ne-a dăruit spațiul venirii pe lume și limba pe care cortexul nostru o poartă inscripționată cu mult înainte de a vedea lumina zilei și a cuvântului. Arheii s-au risipit, s-au topit în cenușa orizontului, mumele rătăcesc pe oarbele drumuri ale subpământului dimpreună cu cârtițele. O uitare de sfârșit de lume ne soarbe ca un diabolic maelström și ne sloboade într-un spațiu al tuturor și al nimănui, din care străvechile întrebări „cine suntem, de unde venim, unde mergem?" au fost expulzate. Abisul e pe cale să se întoarcă, dar nu ca profunzime a adevărurilor, ci ca gheenă a acestora. Trăim în abis tocmai pentru că ni-l refuzăm ca dimensiune a ființei.

Lectura unei cărți tocmai despre această dimensiune abisală necesară, a unei cărți exemplare, oare a câta?, semnată de un critic și român exemplar, lucru atât de rar când tocmai exemplaritatea, adică paradigma, lipsește, mi-a făcut mai suportabilă vipia cu accente apocaliptice a unui anotimp pe care și așa, din motive altminteri inexplicabile, nu-l iubesc prea mult.

Caragiale-abisal, cartea lui Theodor Codreanu, autor de o discreție existențială dintr-un alt veac, egalată doar de pregnanța și eleganța discursului său critic, îmi propunea un Caragiale cu totul și cu totul scos de sub teroarea ironiei, a moftologiei, a existenței periferice, a bășcăliei, fie ea și superior stilistică, a mitocanului burtăverzit, bref, a unui soi de mahala generică pe care i-o atribuie deseori viziunile regizorale ale postmodernismului. Acelea care uită, cum zice criticul, „că geniul regizorului e să inventeze în spiritul operei". Rezultatul fiind, cum observă cu justețe Codreanu, faptul că „piesele lui Caragiale produc o mai rafinată plăcere estetică la lectură decât multe dintre spectacolele teatrale incapabile să pătrundă misterul *stilului* său, pe care-l confundă cu *maniera* Caragiale".

Or tocmai acest „mister", care operează nu doar în orizontul stilistic, ci și în cel de gândire, este, în ultimă instanță, subiectul cărții care ne vorbește despre un Caragiale abisal, arheic, un Caragiale eminescian în esența discursului, așezând, ca și poetul, talentul și implicit arta „la confluența *esteticului cu ontologicul*", „un mare romantic, un antimodern și, finalmente, un orfic" – registrele în care se exprimă transcendența deviată și transcendența verticală permițând firesc contrapunctul oglindire hyperionică–oglindire moftică.

Un Caragiale proteic, a cărui țintă este „să ne arate ce se întâmplă cu indivizii care adoptă o mască și nu se mai pot întoarce la ei înșiși". Îmi amintesc, în acest sens, că în eseul despre adevăratul părinte al dramaturgiei românești, Grigore Alexandrescu, *Parada măștilor*, vorbind despre excepționala calitate dramatică a fabulelor acestuia, scriam la rându-mi: „Măștile rămân la locul lor pentru că în timpul reprezentației ele s-au metamorfozat, printr-o ciudată și subtilă absorbție, în fizionomia celui ascuns în spatele lor. A le scoate nu mai este posibil pentru că ar trebui scoase cu piele cu tot!"

Eseul lui Theodor Codreanu ne dezvăluie un Caragiale profund român, ca și Eminescu, iar nu *rrromân*, profund patriot: „Patriotism adevărat fără o adâncă înțelegere a poporului nu se poate", elogiind la sfârșitul vieții, și cum altfel ar fi putut face Moș Virgulă, frumusețea limbii române, la a cărei strălucire ascuțitu-i condei contribuise decisiv: „Trăiască frumoasa și cumintea limbă română! Fie în veci păstrată cu sfințenie această Carte-de-boierie a unui neam călit la focul atâtor încercări de pierzare!"

Un Caragiale care e departe de a ne fi lăsat ca normă existențială „atitudinea zeflemistă în fața vieții", cum credea Mihail Ralea, și mult mai aproape de viziunea lui Steinhardt: „lumea lui Caragiale ne descoperă sufletul românesc în toată minunata lui dulceață și creștinătate, în faza machiavelismului relativ, când răutatea nu era încă absolută, când oamenii se mai puteau împăca și încă știau ierta, când totul nu era încă pierdut".

Un Caragiale abisal, adică profund, adică purtător de ființă, împărtășind viziunea eminesciană a omului întreg, „alcătuit din *minte* și *inimă* deopotrivă", singura îngemănare purtătoare de destin.

Un Caragiale cu totul altfel se prefigurează în paginile acestui eseu, strălucit prin forță analitică și inteligență, surprinzător prin axele pe care își sprijină arhitectura – cronotopia, poetica oglinzilor sferice, hiperlitoticul, anatomia moftului ori „revoluția" kynică – scris cu vervă și posesie artistă a limbii române.

Căci Theodor Codreanu este un critic de citit cu creionul în mână, vreau a zice un spirit pentru care exercițiul reflecției se consumă în judecăți memorabile. El însuși un spirit abisal, un plonjor în genunile universului literar românesc în căutarea arheilor ascunși în fantastica țesătură a expresivității operei. E canonic, nu atât în metodă, cât în gândire, structurat pe liniile de forță ale umanității și românității, adevăruri spirituale arheice care se conțin. Iată de ce el judecă și raportează totul, cu magnifică constanță, la Eminescu, al cărui canon rămâne piatra unghiulară a culturii noastre. Pentru el, abisalul e orizontul și spațiul locuirii ideale, îl poartă în sine precum păsările văzduhul în oase, e adevărul cel mai adânc, care-l atrage precum flacăra fluturii. E „vechi" în gândire, conectat la coduri care constituie deopotrivă arhitectura ADN-ului spiritual național, dar și proiecția în universal a acestuia, Codreanu probând încă o dată evidența faptului că, în cultura română, personalitățile cele mai accentuat naționale sunt și cele mai profund universale. Coduri pe care le validează prin încuscriri și paradoxe ontologice a căror evidență o descoperi cu încântare. Din această perspectivă *Este*-le lui Caragiale face pereche cu arghezianul „Vreau să te pipăi și să urlu: Este!", iar pulpa de vițel a lui Gherea echivalează, într-o cuantică poetică ad-hoc, cu pisica lui Schrödinger.

Logica strânsă, aproape fără cusur, a hermeneuticii sale e, în același timp, bine slujită de metaforă, în sensul acelei clarități stilistice pe care el însuși o deconspiră în poetica hiperlitotică a lui Caragiale.

Nu l-am întâlnit niciodată pe autorul ale cărui opuri le citesc de fiecare dată cu același profund interes și nedezmințită plăcere, pe locuitorul unui târâm dinspre care adie efluviile ezotericei Zghihara. Dar din fotografia ce-i însoțește constant cărțile te privește, sau mai degrabă privește lumea, căutându-i șarturile, cu o tristețe severă, sublimată de o undă de ironie abia deslușită, precum aceea care lucește îndărătul ochelarilor abisalului Caragiale.

Într-o lume în care Zoilii se șterg la gură cu poalele veșmintelor sacerdotale după ce le-au umplut de scuipat, Theodor Codreanu propune dreapta măsură a paradigmelor sacre și dimensiunea abisală a ființei.

Bine și dez-bine după calendele grecești

Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG

Deși nu aduc evidente foloase comunității, visătorii sunt o specie tolerată, ba chiar uneori îndrăgită, pentru darul de a dezmorți atmosfera. În cazul grecilor, mă tem însă că nu se aplică aceeași regulă. Comunitatea noastră europeană nu are atâta simț al umorului încât să se amuze pe seama creativității elene. Ar fi o distracție prea scumpă. „Brevetul" de inventatori geniali ai democrației le-a fost recunoscut grecilor unanim, practic de-o veșnicie, dar asta nu-i scutește de faliment. E-adevărat că se pricep ca nimeni alții să-și valorifice ruinele pe post de obiective turistice, dar vor reuși oare să convertească și marea ruină națională într-o reușită fără precedent? Mai mult ca sigur că nu. Să nu uităm că și reversul medaliei, mărul discordiei, tot la poalele Muntelui Olimp s-a copt, în soarele torid, care ne face să transpirăm și care uneori... orbește.

Concret, cetățeanul european de rând, care se uită zilnic la știri, începe să piardă șirul tratativelor pro și contra eliminării Greciei din Uniunea Europeană, mulți dintre noi nemaiînțelegând de fapt dacă este vorba de idealul integrității marii noastre familii sau numai de interese financiare. E bine sau rău dacă ne dezbinăm? – aceasta e întrebarea de bază în drama care se joacă acum pe limba lui Sofocle. Ceea ce se înțelege din ce în ce mai bine este că nu mai vorbim de banii „publici", care la o adică nu prea ne ating, ci de propriul nostru buzunar, obișnuit să ceară neîncetat, dar strâns la pungă atunci când e să mai și dea. Plutește-n aer un semn de întrebare, când afli la telejurnal că toată lumea a așteptat cu sufletul la gură ziua fixată ca termen de plată a datoriei de la Atena, ca să vadă dacă suma scadentă intră în contul Europei. Cum adică? Se aștepta cineva ca vreunui armator grec să i se fi urât cu binele și să achite banii aceia atât de mulți, într-un elan de patriotism exacerbat?!...

Oare acolo sus nu se știe dinainte ce și cum? E chiar așa de simplă afacerea cu datul și cu luatul sumelor așa de mari, la nivel statal, ca la o banală operațiune de transfer electronic a pensiei pe contul de card? Dacă așa stau lucrurile, poate nu e tocmai cutremurător, dar tot îmi vine să exclam „Măi, să fie!" când văd politicieni ciufuliți, cu cearcăne la ochi, secondați de secretare cu fuste strâmbe și cu cămașa sifonată, încercând să ne convingă că „situația e sub control". Unde au dispărut strategii calmi, demni, asortați, la patru ace, ca pe vremea lui Titulescu? Cei în care chiar te simți obligat să ai încredere?

Dar nu despre tagma politicienilor am vrut să vorbesc. Nici despre asemănările și deosebirile dintre mentalitatea grecilor și cea a altor națiuni-surori, cu situații mai mult sau mai puțin asemănătoare. Cortegiul comentariilor pe marginea paralelei România-Grecia sau Spania-Grecia e lung; nu vreau să plictisesc adăugându-i nota mea personală. Multe nu mai sunt de adăugat, s-au spus aproape toate. Câtă vreme ne putem permite să recepționăm știrile de la oarecare distanță, e bine să prețuim privilegiul acesta și să judecăm la rece, fiecare pentru sine.

→

Prăbuşirea dreptei româneşti
A doua schimbare la faţă a României

Marian NENCESCU

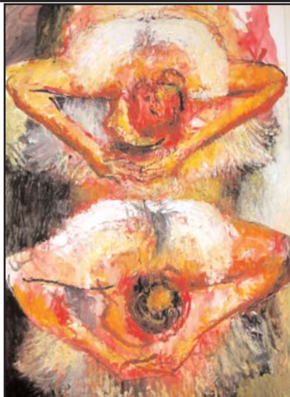
Prieten şi discipol apropiat al lui Nichifor Crainic, colaborator la *Gândirea* până în 1939, când îşi scoate propria revistă, *Meşterul Manole*, poetul şi prozatorul Vintilă Horia (n. 18 decembrie 1918, Segarcea, jud. Dolj – d. 4 aprilie 1992, Madrid, Spania), membru marcant al exilului cultural naţional, singurul român deţinător al Premiului Goncourt pentru romanul scris direct în limba franceză *Dieu est nè en exil,* tulbura în 1990 opinia publică românească prin câteva declaraţii care i-au pus pe jar pe unii dintre marii zilei, vremelnic instalaţi la conducerea ţării: „Poporul român a dispărut. Nu cu totul, evident. A mai rămas din el o minoritate, azi anonimă, ocultă şi inactivă la suprafaţa politică a României, făcută din studenţi, poate şi muncitori şi militari, ca şi din două sau trei milioane de ţărani şi din acei intelectuali lucizi care nu iau parte la demenţa democratică postceauşistă. Restul, masa majoritară, cuprinde o altfel de etnie, care vorbeşte prost româneşte şi nu are alte veleităţi decât să se integreze în comunism...” Şi, conchide bătrânul disident care refuzase, din luciditate, să se alăture corului intelectualilor care clamau victoria democraţiei pe pământ românesc: „Karl Marx a fost înlocuit la noi de fraţii Marx” (*Întoarcerea lui Vintilă Horia,* antologie de Marilena Rotaru, Bucureşti, Ed. Ideea, 2002).

Venit din partea unui adversar notoriu al regimului comunist, apelul la luciditate al lui Vintilă Horia coincide în mod fericit cu strălucita analiză socio-istorică efectuată de cărturarul huşean Theodor Codreanu, purtând titlul premonitoriu-tragic *A doua schimbare la faţă (o cercetare transdisciplinară a civilizaţiei române moderne)*, apărută în 2008, la Editura Princeps Edit, din Iaşi (cu o ediţie secundă la Ed. Scara, Bucureşti, 2013), o carte care cu greu îşi găseşte nu doar comentatorii, cât mai ales adepţii într-o societate divizată şi condamnată inevitabil la subistorie. Căci, în fond, ce altceva decât un strigăt de durere existenţială al unui intelectual patriot, din stirpea lui Eminescu şi a lui Cioran, este această *A doua schimbare la faţă,* care încearcă, dacă nu să curme, măcar să explice drama enormă, de natură ontologică, a unui neam ajuns fără voia lui mic, condamnat la globalizare înainte de a-şi epuiza resursele de profunzime şi chiar „complexele de cultură”, care vin, susţine Theodor Codreanu, din „variabilele ascunse” ale fenomenelor.

Totodată, apelul lui Vintilă Horia, cu care am deschis acest comentariu, mai face referire şi la categoria intelectualilor, nu în totalitatea lor, ci cu deosebire a acelora care, din slăbiciune sau din oportunism, au contribuit la nimicirea românităţii până la pragul neantizării, de data aceasta în numele unui post-naţionalism „cu faţă umană”, a unui europenism care se adevereşte, în esenţa lui, mai dăunător şi mai subversiv decât toate *ism*-ele care au *deconstruit* temelia morală a Europei unite.

Lansând teza că ruinarea naţionalismului românesc s-a făcut în numele şi cu metodele internaţionalismului proletar, Theodor Codreanu, îşi asumă, prin cartea sa *A doua schimbare la faţă*, un mare risc: acela de a nu se situa pe temeiurile *politicii corecte.* Refuzând demitizarea asumată şi programatică a unor termeni socio-politici care constituie stâlpii României moderne, aducând în faţa cititorilor tabloul dramatic al prădării României în numele unui fals europenism, Theodor Codreanu se înscrie în cercul select al *reacţionarilor*, respectiv, al acelor intelectuali care, în sens eminescian, au redescoperit arheitatea naţională ca pe o cale naturală de a *reacţiona* pentru însănătoşirea „organismului muribund” care este societatea românească actuală. Aşadar, nu prin acţiuni de tip *revoluţionar*, prin negarea şi ştergerea insistentă a tot ce este viu în fibra naţională, în ultimă instanţă chiar a patriotismului, vom reechilibra economia şi vom elimina această „cleptocraţie de tip mexican”, cum o numeşte Theodor Codreanu, ci prin revenirea la modelul *liberalismului democratic*, formulă consacrată de Eminescu într-una din analizele sale economico-politice publicate în ziarul *Timpul* (v. *Opere*, X, Ed. Academiei, 1989). Căci, ne spune Eminescu: „Dacă acei ce proclamă liberalismul au principii mai liberale decât aceste, atunci recunoaştem că suntem rămaşi înapoi, dar cată să mărturisim că de câte ori se vor face încercări a păşi peste limitele libertăţilor... noi ne vom face *reacţionari* (s.M.E.) în adevăratul şi binefăcătorul sens al cuvântului” (*op. cit.*, p. 163).

Ceea ce aş fi vrut să punctez aici e mirabila şi fascinanta capacitate a popoarelor din occidentul european, în speţă a germanilor, de a se dedica mereu cu forţe noi corvoadei descâlcitului de iţe cu parteneri de lucru dificili, cum sunt Rusia sau Grecia. De unde răbdarea, perseverenţa, încrederea şi – de ce nu? – naivitatea de a crede că şi ceilalţi ar răspunde cu aceeaşi monedă? Aşa cum americanul se miră când un extremist islamist răspunde prin acte teroriste încercărilor sale de a „povesti civilizat”, Europa e surprinsă atunci când constată că grecii au *frizat* indicatorii statistici naţionali atunci când au fost acceptaţi în UE. De ce pentru noi, ca români, nu e nimic inexplicabil în asta? Ce resort din interiorul nostru ne face să considerăm acceptabile şi scuzabile, cel mult necavalereşti, actele pe care alţii le consideră profund damnabile, chiar la limita criminalităţii?

Văd asta nu numai la nivel macro, ci în viaţa de zi cu zi. Dau două exemple scurte, concrete. Germanii au nevoie de directive; dacă nu le au, se mişcă greu, aproape paralizează. Ei merg până acolo încât dau colţul străzii razant, pe bicicletă, fără să se asigure dacă nu cumva vine cineva din lateral, pentru simplul motiv că ei au prioritate, adică e dreptul lor. Spaniolii, în schimb, deşi au la dispoziţie un sistem bine pus la punct de containere pentru separarea deşeurilor, încă se mai miră de seriozitatea noastră când punem în bucătărie patru coşuri de gunoi. Pentru ei, prevederile legale au un caracter opţional, în timp ce pentru nemţi ele sunt obligatorii şi nu se discută. Nu pentru că nemţii ar fi un popor mai civilizat, ci pentru că li se aplică amenzi usturătoare. Dacă nu sunt amenzi, eşti supus oprobiului public, în cazul în care se descoperă cumva comportamentul tău de „individ ieşit din schemă”. Lege fără tocmeală.

Am discutat problema cu un sociolog înţelept, iar el a râs şi mi-a spus că, surprinzător pentru mine, cauzele multor probleme de concepţie greşită îşi au rădăcinile în... religie. Am râs şi eu, la rândul meu, ştiind că-n zilele noastre religia nu mai joacă rolul pe care-l avea în Evul Mediu şi, oricum, în Europa suntem majoritari creştini. Dar ideea a prins rădăcini în mintea mea şi încep să înţeleg unde bate. Există oare un mod ortodox (= grecesc) de a gândi şi, în replică, există catolici (= saxoni) mai înverşunaţi decât Papa? Dar evanghelicii, ei ce zic?

E vorba aici de diferenţa dintre oficierea slujbei la ei, sobră, în faţa unui public aşezat în bănci, cu participarea tuturor, cântând fiecare cu cartea în mână, spre deosebire de ceremoniile noastre fastuoase, prin glasul unui singur „păstor”, care tună în faţa unei comunităţi destinate să-l asculte ore-n şir, stând în picioare?

Sau poate, mai simplu, avem de-a face cu o simplă eroare de interpretare, noi cu „una spunem, alta facem”, în contrast cu nemţescul „ein Mann, ein Wort” („un bărbat, un cuvânt”). Principiul ortodox „de unde nu e, nici Dumnezeu nu cere” nu se aplică la catolici, oricât de buni creştini ar fi ei. Chiar şi între fraţi creştini, brânza e mereu pe bani. „Cheese” se spune şi la Bruxelles, atunci când se ia poziţia de zâmbet în poză, în faţa camerelor de luat vederi. Dar imaginile de pe sticlă chiar asta fac, ne înşeală ochii, tulburând vederea.

Încerc să găsesc explicaţia răbdării exasperante cu care funcţionarii europeni încearcă în mod repetat să reabiliteze căruţa împotmolită a grecilor, chiar şi împotriva voinţei inculpaţilor. Fireşte că sunt interesaţi să-şi recupereze banii, dar, mai mult decât atât, le e teamă să nu se destrame visul de a avea o comunitate prosperă în Europa unită, adică să nu se facă de râs. Se impune aproape de la sine inevitabila întrebare: „cine e atunci visătorul aici, grecul şiret sau europeanul idealist?”

Indiferent de rezultat, procesul anevoios de dezbatere publică a avantajelor şi dezavantajelor integrării europene, pe exemplul viu al Greciei, are ceva exhibiţionist şi tenace: e ca un chin masochist, în speranţa unei autopurificări de amploare (iarăşi elemente desprinse parcă din ritualurile religioase). Experimentul fascinant se continuă sub ochii noştri şi nu ştim dacă să râdem sau să plângem gândindu-ne la învăţăturile de minte pe care le vom trage probabil abia peste mult timp (sau deloc, repetând istoria mielului rătăcit de turmă).

Judecând la rece, datoria acumulată de greci a devenit atât de mare, încât practic e greu de imaginat că se va mai putea plăti vreodată. În schimbul banilor, ei ar trebui să vândă ceva, ori ceva atât de valoros nu au. Deci, trebuie să producă, şi e atât de mult încât ar trebui să fie robi până la a treia generaţie de aici înainte, doar ca să se achite. Şi, în afară de asta, din ce să trăiască? Producând singuri tot ce au nevoie, ca-ntr-un falanster comunist sau într-un lagăr suveran, proclamat prin „neamestecul în treburile interne”, ca-n vizunile sinistrului Ceauşescu? În plină eră a globalizării? Ei bine, e de neimaginat!

„Prinde orbul, scoate-i ochii” pare a fi motto-ul grecilor, porniţi să refuze plata datoriilor faţă de ţările mai bogate din Europa, care în optica lor ar avea de unde să dea. Calcul greşit, pentru că i-au uitat taman pe cei mărunţi, care de asemenea le-au împrumutat bani, poate sume mai mici, dar care îi dor cu atât mai mult. Se pare că nu cei mari, ci cei mărunţi se supără mai tare! Colegii de suferinţă, ţările cu resurse puţine, dar care s-au străduit la modul serios să nu încalce regulile, îndeplinind restricţiile şi strângând cureaua, se simt trădate, luate peste picior, pe bună dreptate. Dacă au mizat pe simpatia celor de-o seamă cu ei, grecii se văd acum respinşi de cei din propriile rânduri, baltici, balcanici, iberici, care nu agreează politica amânării *ad calendas graecas.*

„Fascinant!”, exclamă sociologul scandinav când se uită la ştiri, de parcă ar fi o piesă de teatru la care are un loc rezervat în lojă. „Alarmant”, zice germanul, comod instalat pe un fotoliu din faţă, îngrijorat de soarta banilor săi, aruncând ocheade după cortină, unde şi-a trimis politicienii să-şi joace rolurile. „Interesting”, zice amica mea englezoaică, dar la britanici cuvântul acesta echivalează aproape cu orice, de la captivant până la straniu. „Simplă rutină plictisitoare”, îşi va mormăi în barbă maşinistul american, care manevrează priceput mecanismul de scenă din culise, în timp ce actorul principal grec declamă cu pieptul dezgolit monologul ce-i revine în drama asta clasică.

Cu toţii aşteptăm cu mâna la gură finalul, pe care doar geniul providenţei îl cunoaşte. În cel mai bun caz, se va termina totul în coadă de peşte. Indiferent dacă o privim drept comedie, dramă, tragedie sau operă bufă, piesa merită toată atenţia noastră. Mă uit în jur şi nu văd pe nimeni plictisindu-se. Amfiteatrul e expus intemperiilor, se joacă sub cerul liber.

Legenda spune că fecioretnica Europă, fiica unui rege fenician, a fost orbită de Zeus, care i s-a înfăţişat ca un taur superb, de un alb sclipitor. Acesta a momit-o şi a ascuns-o pe o insulă pustie, unde a sedus-o. Cu alte cuvinte, ai grijă, Europa, ce tauri iei de coarne, căci se pare că acela care locuieşte pe Muntele Olimp e pus pe şotii!

Homo sapiens

Subliniind, așadar, ideea că germenii liberalismului se află în capacitatea de reacție a organismului statal românesc în fața prădătorilor, Eminescu rămâne, asa cum evidențiază Theodor Codreanu, un adept al statului de tip *liberal*, bazat pe „înaintarea meritului și a muncii", soluție pe care un analist modern, neoliberalul Ștefan Zeletin, o vedea și la baza existenței statale contemporane: „Organizarea este flamura sub care militează liberalismul nou al zilelor noastre" (v. art. *Neoliberalismul lui Ștefan Zeletin*, de Gh. Brăescu, publicat în *Clipa*, an XX, nr. 718, 2005, și reluat de Th. Codreanu, *op. cit.*, p. 458).

Înainte însă de a analiza cauzele și consecințele, în toate planurile vieții politico-economice românești, a unei a doua și, poate, *ultima* „schimbare la față" a României, vom încerca să înțelegem motivele absenței din viața publică actuală a liberalismului, evident a celui de tip tradițional, practicat public în România interbelică, sub diverse formule și denumiri politice, toate având însă la bază teza că *gândirea reacționară* reprezintă adevărata pavăză a democrației.

Cercetând masivul tom VIII din *Istoria Românilor*, carte apărută sub egida Academiei Române (coordonator prof. univ. Ioan Scurtu), în 2003, constatăm, de pildă, că perioada decembrie 1918 – noiembrie 1928, care poartă și numele de „decada brătienistă", a fost dominată de politica Partidului Național Liberal, „exponentul burgheziei bancare și industriale a cărei putere economică s-a întărit considerabil după Primul Război Mondial" (Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 223), aceasta în ciuda faptului că, în România, după 1918 au fost re/înființate, pe baze noi, peste o duzină de partide, care ocupau practic tot spectrul politic, de la conservatori (deveniți conservatori-progresiști), la democrați, care au preluat stindardul fostului Partid Conservator-Naționalist, intrând la guvernare, în 1920, alături de Partidul Poporului, condus de mareșalul Averescu, și având trei miniștri referențiali: Tache Ionescu, la Externe, Nicolae Titulescu, la Finanțe, și Dimitrie Greceanu, la Justiție. Nici latura naționalistă a societății nu era exclusă, în România funcționând, până în 1920, Partidul Național-Democrat, condus de Nicolae Iorga și Alexandru Cuza, având ca organ de presă gazeta *Neamul românesc,* înființată de Iorga în 1906. Ulterior, partidul lui N. Iorga fuzionează cu gruparea lui Constantin Argetoianu, desprinsă din Partidul Poporului, constituind Partidul Național. Tot în 1918 ia ființă și Partidul Țărănesc, constituit dintr-un grup de învățători, preoți și foști rezerviști, avându-l în frunte pe Ion Mihalache, care acționau pentru împărțirea moșiilor boierești și pentru înființarea izlazurilor și a pădurilor comunale. După ce a fuzionat, în 1921, cu Partidul Țărănesc din Basarabia (condus de fruntașul Pantelimon Halippa), dar și cu partidul similar din Bucovina, după atragerea lui Constantin Stere și a lui Virgil Madgearu, partidul lui Mihalache va fuziona, în 1926, nu fără intense negocieri și numai după retragerea lui C. Stere, cu Partidul Național Român al lui Iuliu Maniu, constituind Partidul Național-Țărănesc, singura forță politică în stare să înfrunte dominația politică a marelui P.N.L.

În acest amalgam de forțe și interese adesea ireconciliabile se situa și Partidul Socialist, constituit în noiembrie 1918, pe temelia fostului Partid Social-Democrat din România. De la înființare, acest partid și-a propus unirea proletariatului în vederea realizării „idealului comunist", motiv pentru care, în 1920, o delegație a P.S. vizitează Moscova, tatonând problema afilierii la Internaționala a III-a, comunistă. Cu acest prilej, socialiștii români au constatat că există diferende fundamentale față de aprecierile Cominternului cu privire la caracterul statului român, la înfăptuirea Unirii din 1918 și, mai ales, asupra obligativității respectării directivelor primite de la Moscova. La întoarcerea în țară, delegația propune convocarea unui Congres general (8-14 mai 1921), prilej cu care fostul Partid Socialist se destramă, o parte dintre membri sprijinind fără rezerve afilierea la Internaționala a III-a, cu consecințele cunoscute.

Evident, acest tablou politic, chiar simplificat și schematic din motive de economie publicistică, ne conduce spre o singură concluzie: România Mare, după 1920, a fost „o realitate fizică impunătoare" (Ștefan Fischer–Galați, *România în secolul XX*, ediția a II-a, Iași, Ed. Institutului European, 1998, p. 10).

În acest context, liberalii, sub guvernarea lui Ion I.C. Brătianu, „au semnificat triumful naționalismului românesc", producând, prin încurajarea cu subsidii de la Guvern, o „prosperitate economică fără precedent", în vreme ce P.N.Ț. a creat, după fuziunea din 1926, „organizația politică cea mai reprezentativă a intereselor largi ale societății românești" (*ibidem*, p. 10). Chiar dacă acest capital public de încredere în virtuțile democrației și liberalismului a fost irosit întâi prin dictatura regală, iar ulterior prin dictatura militară a generalului Antonescu, o întrebare rămâne totuși fără răspuns: cum a fost posibil ca, după 1990, viața politică a României să nu se reia de la punctul de ruptură antebelic, ci, din contră, să continue, sub o formă cosmetizată, vechea teză a revoluției permanente, legea „ciocanului ce cade pe ilău", cum o numește, în termeni eminescieni, Th. Codreanu.

De altfel, asupra acestui pericol atrăgea atenția, încă din 1953, și Mircea Eliade, într-un articol pragmatic intitulat chiar *Destinul culturii românești,* publicat la Madrid, în revista *Dor.* În esență, Eliade admite că, în „vremuri tulburi", plasma biologică urmează legea vieții. Din această tulburare rezultă hibrizi care trec „în cu totul altă plasmă etnică". Și totuși, între aceste lumi care se nasc și mor, se poate vorbi de dispariția unui popor? „Cine are dreptul s-o facă?" se întreba retoric Eliade, pe urmele unui alt mare predecesor, Mircea Vulcănescu. Răspunsul lui Eliade cuprinde, în esența lui, și un avertisment: cine se încumetă să conceapă un alt popor român, creat ca o „realitate fizică", după „criteriile spirituale ale altora", se pune sub apăsarea unui „înfricoșător blestem". Aluzia este mai mult decât evidentă. Din păcate, în ciuda unor severe avertismente, reluate periodic cu suficientă apăsare de voci de mare autoritate morală, precum cele ale lui Constantin Noica, N. Steinhardt ori Paul Goma, logica *disidenței continue* a continuat să facă ravagii, observă Theodor Codreanu, iar societatea, în loc să ia ca reper Crucificarea, ca pe o logică a binelui, s-a întors la „vechiul mit al lui Oedip", văzut de data aceasta în sens precreștin.

Trebuie spus că o discuție, chiar și teoretică, despre *binele programat* și despre ideea că la baza construcției unei lumi „mai bună și mai dreaptă", cum era considerat, de pildă, comunismul de tip naționalist practicat sub dictatură, trebuie să stea un sacrificiu, chiar simbolic, nu este nouă și nu constituie apanajul exclusiv al demonstrației socio-politice a lui Theodor Codreanu.

Dovada ne-o furnizează, surprinzător, un critic considerat mai degrabă „exprimentalist" decât experimentat în jocurile (politice) și literare postbelice, Ov.S. Crohmălniceanu, convertit (postum) în memorialist și, deci, nefiind obligat să spună adevărul integral asupra epocii străbătute. Ciceronele noii Junimi, unde au debutat majoritatea optzeciștilor, deveniți cu vremea campioni ai transmodernismului, evocă cu har *O seară cu Nichifor Crainic și vin israelian* (*Amintiri deghizate*, București, Humanitas, 2012, p. 247 și urm.), pornind de la o scrisoare primită de la fostul lider al *Gândirii*, având drept obiect atitudinea criticului față de ortodoxism. În esență, Crainic face distincția dintre două moduri de interpretare a Vechiului Testament, evanghelic și talmudic, reproșându-i exegetului poeziei interbelice că ar judeca fenomenul literar românesc din perspectivă... *sionistă.* În subsidiar, Crainic pleda pentru o abordare de tip *evanghelic*, singura care, în opinia sa, nu ar leza ortodoxismul. Cum textul invocat datează, după o evaluare sumară, din 1967, iar discuția „lămuritoare" între cei doi are loc în 1971, cu puțin timp, deci, înaintea morții poetului, rezultă că episodul, în sine, este „aranjat", astfel încât pledoaria lui Ov.S. Crohmălniceanu pare, peste vreme, neverosimilă. Din fericire, a avut totuși un rezultat concret – o reevaluare (tardivă) a lui Crainic ca poet, efectuată de critic în ediția a II-a, din 1974, a volumului *Literatura română între cele două războaie mondiale* (reeditată, în 2 volume, la București, Ed. Universalia, 2003).

Revenind la problema fundamentală a eseului lui Theodor Codreanu, și încercând să înțelegem de ce România a ratat definitiv *a doua schimbare la față,* trecând de la religia iertării, așa cum își îndemna Noica discipolii în *Rugați-vă pentru fratele Alexandru,* la cea a vânării cu orice preț a „vinovaților", nu ne rămâne decât să constatăm că într-o societate dominant tolerantă, cum este cea românească, există riscul ca victima să se solidarizeze cu călăul. Îndemnul public la alungarea răului, la pedepsirea făptașului, nu face decât să amâne *sine die a doua schimbare la față.* Căci, în fond, conchide unul dintre „catarii postmoderni": „Marea iluzie a României din decembrie a fost aceea că poporul român ar fi avut nevoie de libertate" (*Ușa interzisă,* București, Humanitas, 2002, p. 5, apud Th. Codreanu, *op. cit.*, p. 428).

Ratând șansa unei reveniri la *liberalismul de tip reacționar,* acceptând fără reacție logica „ciocanului ce cade pe ilău", România actuală este, în opinia lui Theodor Codreanu, o țară aflată într-o profundă criză de naționalism. A mai adăuga la această rătăcire și o doză de cinism, nelipsită din fibra intelectualului român, înseamnă a crea exact acel amestec fatal de defetism care deschide larg calea cuceririi minoritare. Cioran chiar considera că „lipsită de delir, țara este cu adevărat pe culmile dispărerii". Din păcate, nici astăzi, la peste 8 decenii de la aceste tragice aprecieri, României nu-i e bine, și odată cu ea tuturor fiilor ei. A da vina pe fatalism, pe „cumințenia" românească, ori pur și simplu pe vocație ar însemna să ignorăm un lucru elementar, evidențiat de Eminescu și subliniat accentuat de Theodor Codreanu în cartea sa: a doua schimbare la față va avea loc când România va deveni un „strat de cultură la gurile Dunării" și când justiția binelui se va suprapune pe „arheul românității".

Din învățături...

Bucurați-vă, preacuvioși pustnici ai lui Dumnezeu, care ați locuit în pustietăți și în peșteri și care ați învățat în sfintele și marile lavre, cu post și veghere, și v-ați făcut plăcuți lui Dumnezeu și n-ați gustat din bunătățile pământului, și cu dorință v-ați înaripat către Dumnezeu, și pe Duhul Sfânt l-ați primit la voi, și v-ați îndulcit de hrana raiului, dorința voastră ați împlinit-o și ați mers pe calea cea dreaptă, ca ucenici ai lui Hristos, rugați-vă pentru mine! Mântuiți-vă și voi, moștenitori, patriarhi și ierarhi care ați trăit prin cetăți în curăția vieții lui Dumnezeu și ați propovăduit cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos în toată vremea! Mântuiți-vă și voi, călugărilor, care ați trăit în pustietățile cele întunecate și în prăpăstii și în peșteri și cu fiarele cele cumplite și înfricoșătoare! Mântuiți-vă și voi, călugărilor care ați trăit în mănăstiri și în lavre, împodobitori ai bisericilor și plăcuți lui Dumnezeu! Mântuiți-vă, împăraților și voievozilor, care ați fost creștini dreptcredincioși, care ați trăit în frica lui Dumnezeu și ați umblat pe calea lui Dumnezeu și ați împărțit milostenie și ați păzit și ați împlinit cuvintele lui Dumnezeu!

Mântuiți-vă și voi, domnilor și bogaților! Mântuiți-vă și voi, săracilor, și voi, fiii și fiicele mele! Mântuiți-vă și voi, dregătorii mei și slugi credincioase care mi-ați slujit bine! Mântuiți-vă toți și rugați pe Dumnezeu pentru mine! Mântuiește-mă, Doamne, și pe mine robul tău cel ticălos și leneș, Neagoe!

Reflecţii despre Evanghelia după Luca

Pescuitul miraculos (II)

Cristian BĂDILIŢĂ

(Luca 5,1-11) 5,1 *A fost aşa: când mulţimea se îmbulzea pe lângă El, ca să asculte cuvântul lui Dumnezeu, iar El stătea pe malul (Lacului) Ghenezaret,* **2** *a văzut două bărci trase la mal. Pescarii coborâseră din ele şi îşi spălau năvoadele.* **3** *Suindu-Se într-una din bărci, care era a lui Simon, l-a rugat pe acesta să o ducă puţin mai departe de pământ. Apoi, aşezându-Se, a început să înveţe din barcă mulţimile.* **4** *După ce a încetat să vorbească, a zis către Simon: „Du (barca) spre (loc) adânc şi coborâţi năvoadele pentru pescuit."* **5** *Atunci Simon, răspunzând, a zis: „Stăpâne, toată noaptea ne-am trudit şi n-am prins nimic; dar la cuvântul Tău voi coborî năvoadele."* **6** *Şi, făcând aceasta, au prins atâta mulţime de peşti, încât li se rupeau năvoadele.* **7** *Atunci le-a făcut semn tovarăşilor din cealaltă barcă, să le dea o mână de ajutor. Aceştia au venit şi au umplut amândouă bărcile, de erau gata să se scufunde.* **8** *Văzând, Simon Petru a căzut la picioarele lui Isus şi a zis: „Pleacă de la mine, căci sunt om păcătos, Doamne!"* **9** *Căci îl cuprinsese uluirea, pe el şi pe toţi cei care erau împreună cu el, datorită (mulţimii) peştilor pe care-i prinseseră;* **10** *de asemenea, pe Iacob şi pe Ioan, fiii lui Zebedeu, care erau împreună cu Simon. Şi a zis Isus către Petru: „Nu te teme! De acum vei prinde oameni, să-i faci vii."* **11** *Iar ei, trăgând bărcile pe pământ, au lăsat toate şi L-au urmat.*

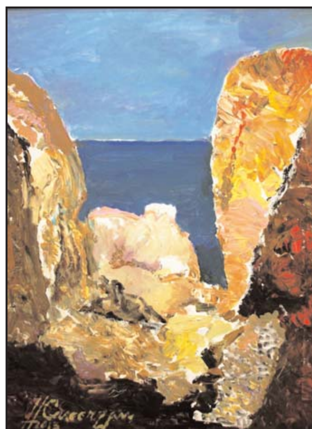
5,6 „Au prins": gr. *synekleisan*. Persoana verbului se schimbă din nou. Simon a răspuns că el „va coborî năvoadele" în mare, dar toţi beneficiază de captura îmbelşugată. Verbul grec conţine ideea de „închidere" şi de „încercuire", echivalentul latin fiind *concludere*. Peştii sunt ca nişte prizonieri închişi în năvoade. Bovon propune următoarea interpretare, aproape cinematografică: „Practica pescuitului în regiunile mediteraneene ne ajută să înţelegem aceste versete. Năvoadele nu serveau doar la prinderea peştelui, ci în primul rând la încercuirea lui. *Synekleisan, l-au închis, l-au încercuit* descrie o tehnică ce constă în a împresura peştele din mai multe părţi dintr-odată, lucru dificil cu o singură barcă. Operaţia cea mai complicată este ridicarea năvoadelor, ca să nu se distrugă nici plasa şi să nu se piardă nici peştele. Astfel se explică şi semnul mut, din cap, adresat tovarăşilor de pescuit: o chemare zgomotoasă ar fi compromis operaţiunea, întrucât peştii percep zgomotele suspecte. Îndată ce Simon şi echipa sa îşi dau seama că prada este excepţională şi că năvoadele riscă să se rupă, ei lasă în apă cercul năvoadelor pline şi aşteaptă ca a doua barcă să le vină în ajutor şi să se aşeze la celălalt capăt al năvoadelor pentru a finaliza încercuirea. Doar atunci ei pot aduna tot peştele." „Reconstituirea" lui Bovon are un singur „merit": e ridicolă. Simon şi echipa sa „încercuiseră" deja peştii şi aveau nevoie de ajutor pentru a-i încărca şi duce la mal.

5,7 „Tovarăşilor din cealaltă barcă": gr. *metochois*, nu *koinonois*, aşa cum vom întâlni câteva rânduri mai jos. Sunt tovarăşii de pescuit, care se aflau în barca rămasă lângă ţărm. Aceştia au văzut semnele pe care le făceau Simon şi echipajul din larg şi au plecat acolo să vadă ce se întâmplă.

„Au umplut amândouă bărcile, de erau gata să se scufunde": la Ioan e o singură barcă, iar numărul peştilor, o sută cincizeci şi trei. Am văzut că Luca preia informaţia despre cele două bărci de la Marcu. La Marcu, una dintre bărci este a lui Simon, cealaltă, a lui Andrei. Cum Luca nu-l menţionează pe Andrei, a doua barcă rămâne „disponibilă" şi va fi umplută acum cu peştii din năvodul lui Petru. *Biblia de la Ierusalim* explică omiterea lui Andrei prin faptul că „acesta era cu Petru în barcă". Nu e o explicaţie, ci o supoziţie. Cert este că Andrei nu apare menţionat pe tot parcursul scenei, nu doar aici.

5,8 „Simon Petru": prima dată când Luca foloseşte ambele nume ale apostolului pentru a marca importanţa şi solemnitatea scenei. Viitorul apostol Îl recunoaşte şi Îl proclamă în mod public „Domn" (*kyrios*) pe Isus. La plecarea pe mare, el Îl numise *despotes*, „stăpân" (engl. *Master*); acum Îl proclamă „Domn" (engl. *Lord*), titlu semnificativ din punct de vedere teologic, care implică ideea majestăţii divine. Denumirea „Simon Petru" este caracteristică *Evangheliei după Ioan.* Abia în versetul 6,4 Isus le schimbă numele apostolilor Săi. Aici am avea de-a face cu o „anticipare ioaneică".

„A căzut la picioarele lui Isus": *litt.*, cum traduce *Biblia lui Şerban*, „căzu la genuchele (sic!) lui Isus". Aşadar, Petru nu cade în genunchi, cum se traduce uneori, ci a căzut în faţa genunchilor lui Isus. Cade la pământ cu tot corpul în semn de supunere, dar şi de pocăinţă. Gestul dublează mărturisirea „sunt un păcătos" (*hamartolos eimi*). Încă o dată reamintesc că episodul nu se petrece în barcă, dat fiind că Isus rămăsese pe ţărm în timpul pescuitului miraculos. Simon Petru cade la picioarele lui Isus pe ţărm, sub privirile mulţimii. Gestul e cu atât mai zguduitor. Apostolul îşi recunoaşte condiţia de păcătos în văzul tuturor. Chiar dacă, din punct de vedere narativ, avem de-a face cu scena recrutării ca apostol, Luca face aluzie la cele trei lepădări ale lui Petru după Ghetsimani. De aceea Petru se declară „păcătos" şi-L imploră pe Isus să stea departe de el, ca să nu se contamineze. Conform Legii, omul păcătos trebuia izolat o vreme de comunitate. Luca se adresează acelor creştini care cunosc trădarea lui Petru şi-şi pun întrebări privind rolul său în Biserica timpurie. Este posibil ca un asemenea ins, care s-a lepădat de trei ori, să rămână în grupul apostolilor, mai mult, să le fie conducător? Scena oferă un dublu răspuns: 1) Petru se pocăieşte; 2) în urma pocăinţei, Isus îl linişteşte prin cuvintele „Nu te teme etc." Aceste cuvinte ale lui Isus se potrivesc mai bine în context postresurecţional decât într-unul de recrutare. Dar exegetul trebuie să respecte intenţia evanghelistului.

5,9 „Datorită (mulţimii) peştilor pe care-i prinseseră": *litt.* „datorită pescuirii peştilor pe care-i prinseseră". Abia acum vine şi explicaţia pentru gestul închinării lui Petru şi pentru cuvintele sale. În ce a constat exact miracolul? Isus a împins, printr-o putere supranaturală, peştii în năvodul lui Petru sau a prezis doar locul exact unde se afla un banc de peşti? Indiferent de natura miracolului, rezultatul este acelaşi: ascultându-L pe Isus, pescarii şi-au umplut bărcile cu peşte.

5,10 „Iacob şi pe Ioan, fiii lui Zebedeu": încă o dată remarcăm omiterea, probabil intenţionată, a lui Andrei din întreaga scenă. Va fi existat un curent antipetrin care-l impunea pe Andrei ca lider al apostolilor, curent autentificat şi de Ioan? Pentru autorul celei de-a patra evanghelii, Andrei, fost ucenic al Botezătorului, L-ar fi întâlnit pe Isus înaintea lui Petru şi el şi-ar fi convertit fratele la evanghelie. La Marcu, cei dintâi „recruţi" sunt două perechi de fraţi: Petru şi Andrei, Iacob şi Ioan. Aici simetria se destramă din cauza absenţei lui Andrei.

„Iacob şi Ioan": fii ai lui Zebedeu şi ai Salomeei. Ei au pretins (după versiunea din Mt. 20,20, mama lor ar fi pretins) un loc privilegiat alături de Isus în Împărăţie, fapt care a stârnit rumoare printre apostoli. Marcu le transmite şi supranumele, „Boanerges", care înseamnă „Fii ai tunetului", de fapt, „Fii ai furtunii", după o etimologie corectă.

5,10 „Care erau împreună cu": gr. *koinonoi,* „asociaţi". Alt termen decât *metochoi* de mai sus, pe care l-am tradus prin „tovarăşi". *Koinonia* presupune o relaţie mai strânsă decât *metoichia*. Implică şi comuniune sufletească, nu doar interese comune „de serviciu". Simon, Iacob şi Ioan formau deja o comunitate, de aceea ei devin simultan ucenici ai lui Isus.

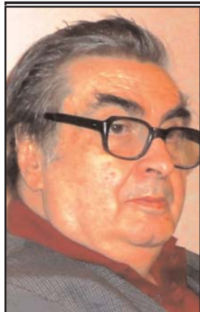
„Nu te teme": Isus i se adresează doar lui Petru, dar îi vizează şi pe ceilalţi. Injoncţiunea apare şi în 1,13.30; 8,50; 12,32; Fapte 18,9. Toate sunt scene cu epifanii. În contextul de faţă, cuvintele sună fals. De ce să nu se teamă Petru? De miracolul la care a asistat? Luca notează că a fost cuprins de *thambos*, „spaimă sacră". E posibilă şi această explicaţie, dar nu trebuie pierdut din vedere faptul că Isus rosteşte aceste cuvinte după ce Petru se declară „păcătos". Am văzut, mai sus, că scena ar putea fi un răspuns subtil la scena trădării lui Petru din noaptea arestării lui Isus (Luca scrie cunoscând toate etapele vieţii lui Isus şi ale lui Petru). Pocăinţa sinceră primeşte iertarea: Petru şi-a ispăşit vina, de acum va fi „anthropous zogron", „cel care prinde oameni şi-i păstrează vii". Verbul *zogrein* este compus din *zoos*, „viu" şi *agrein*, „a vâna". În clasica sa *Analiză gramaticală a Noului Testament,* Zewick propune traducerea „capture and save alive". Aşadar, nu este vorba de o vânătoare menită să elimine o pradă sau un duşman, ci de o vânătoare menită *să salveze viaţa vânatului.* Sensul este confirmat de mai multe pasaje din Septuaginta: Num. 31,15.18; Deut. 20, 16; 2Mac. 12,35 *et alia.* Intrigă în acest verset şi schimbarea metaforei. Marcu scrie „vă voi face pescari de oameni". Metafora se potriveşte în context (dat fiind că apostolii se ocupă cu pescuitul), dar ideea pe care o transmite nu are nimic „evanghelic", aşa cum observă şi Fitzmyer. Reiese că un apostol e un ins care prinde în mreje, cu vorbe frumose, în chip de nadă, cât mai mulţi naivi. Metafora apostolului-pescar a fost contrabalansată de cea a apostolului-păstor (Mc. 6,34), grijuliu faţă de turma credincioşilor. Nici Luca n-a fost, probabil, mulţumit de imaginea lui Marcu („pescar de oameni") şi a ţinut s-o corecteze folosind verbul *zogrein*, „a prinde viu pe cineva". Pentru Luca acest verb are conotaţie soteriologică: oamenii vor fi prinşi ca să fie salvaţi (din ghearele diavolului) şi să intre în Împărăţia cerurilor. Isus descrie, printr-o metaforă „cinegetică", rostul misiunii apostolice: de a-i „vâna" pe oameni şi de a-i salva de la moartea spirituală, închizându-i în „ţarcul" Împărăţiei. Petru devine căpetenia acestor „vânători" de suflete vii.

5,11 „Pe pământ": cred că nu întâmplător Luca foloseşte aici „pe pământ" şi nu „la mal". Tocmai vorbise despre vânătoarea de oameni, iar aceasta nu se desfăşoară pe apă, ci pe uscat. Pescarii devin vânători de oameni. Aşa cum au prins două bărci pline cu peşte pe mare, tot aşa vor prinde oameni pe uscat şi-i vor face vii, din punct de vedere spiritual. E semnificativă schimbarea funcţiei pescarilor, chiar şi la nivel metaforic. Devenind „vânători" de oameni pescarii devin implicit apostoli.

„Au lăsat toate": cf. Mc. 1,18. Se înţelege că au lăsat nu doar bărcile, plasele şi celelalte unelte de pesuit, dar şi prada enormă pe care au prins-o cu ajutorul lui Isus.

„L-au urmat": convertirea presupune două etape: abandonarea a tot ce ţine de trecut şi urmarea necondiţionată a noului Stăpân. Luca foloseşte aici pentru prima dată verbul *akolouthein*, „a urma, a însoţi" pe cineva. Aşa cum subliniază Fitzmyer, nu este vorba de o simplă „urmare" exterioară, ci de o reală identificare interioară cu Modelul suprem care este Isus.

Omul de cultură și istoria de lângă noi

Adnotări și amintiri (II)

Dragoș VAIDA

Contribuția dinspre știință. Ne referim în continuare la unele note și amintiri limitate la exemple legate de modul în care unii ne-am trăit istoria, venind mai puțin dinspre studiile umaniste și mai mult dinspre științe. Este capitolul care lipsește de multe ori din această istorie, ideile științifice trebuind să fie considerate componente esențiale în istoria oricărei epoci.

Când am scris partea întâi, m-am gândit că în cazul țărilor avansate, omul de cultură este întrucâtva avantajat, beneficiind de tradiții bine statornicite, de proceduri de comunicare civilizate, de un statut social consolidat. La noi, omul de cultură nu se poate mărgini la cele strict profesionale, intelectualul fiind condus să devină, într-o anumită măsură, coautor la istoria pe care o trăiește. În țările în dezvoltare, intelectualul autentic trebuie *să se lupte zilnic,* material, moral, fizic și nervos, pentru a nu fi cotropit/anulat de compromisuri, oportunism sau tăceri vinovate, de derizoriul din mediul în care trăiește. Nu m-am gândit însă (deși ar fi trebuit) la cât de necesar ar fi să se spună ce este *o lucrare științifică,* la cât de oportune ar fi exemplele de *subiecte* și *oameni* din care să se vadă cum trebuie să arate o veritabilă teză de doctorat. Nu m-am gândit și deoarece la Facultatea de Matematică a Universității din București și în jurul profesorilor de la care am continuat să învăț ani de zile după absolvire, Gr.C. Moisil, Dan Barbilian, Miron Nicolescu sau Victor Vâlcovici, nu i-a trecut cuiva prin minte că acestea ar fi probleme deschise, nerezolvate. Începând cu lucrările de absolvire, candidatului i s-a cerut să treacă rapid peste partea expozitorie și să prezinte *contribuția* sa la tema considerată, propria sa elaborare, mai mică sau mai mare, dar *nouă* în domeniu.

Acestea au devenit însă probleme, mai ales de când unii înalți funcționari, demnitari, miniștri sau parlamentari au intrat într-o *criză de legitimitate*, în timp ce unii profesori s-au arătat gata să le acorde celor dintâi examene, diplome și titluri științifice de *complezență*. Un exemplu din care se poate învăța ceva apare mai jos. De mai mult timp, vedem că o dezbatere este categoric necesară, fiindcă suntem asaltați de cazuri revoltătoare de *furt de identitate intelectuală,* de titluri științifice pe baza unor lucrări pe care nimeni nu le-a văzut publicate într-o revistă de specialitate. Se accentuează importanța cărților, care, prin natura lor, au o parte expozitorie mare, folositoare de multe ori, dar cu o investiție de originalitate modestă.

Pentru a nu naviga prea mult în generalități, cam ce am învățat de la profesorii noștri și am căutat să aplicăm și noi înșine, în comisiile de examen la care am participat? La profesorul Gr.C. Moisil, studiul, cercetarea, nu erau un exercițiu izolat, între anumite ore, o obligație de serviciu. Cu dânsul noi *trăiam* într-un *seminar* de *studiu* și *cercetare științifică* permanent, în *mișcare*, la Universitate, în aula Academiei, la Casa Oamenilor de Știință, la Centrul de calcul, la beneficiar, la profesor acasă, pe Armenească (nr. 14, tel. 38421, puterile lui 2, câte sunt, luate „pe din dos"). Profesorul ne chema la diferite expuneri sau lecții de deschidere, ne invita la *toate manifestările științifice* pe care le organiza sau la care participa, ne încuraja și pe noi să ne înscriem cu lucrări, ne invita ori de câte ori primea vizita unui coleg de peste hotare, care ținea o conferință, ne aducea cărți din străinătate pe care ni le dădea pentru a face referate, în fine, după ce aveam și noi câteva lucrări *publicate în reviste de specialitate,* ne întreba dacă ne-am gândit la un doctorat. Niciodată nu ne cerea rapoarte, ne spunea că un îndrumător care află din rapoarte cu ce se ocupă colaboratorii nu este un bun conducător științific.

În articolele pe care le publica sau în dialogurile foarte semnificative pe care le purta cu noi, ne prezenta comunicările la care lucra și ne explica cum vede locul științei și, în particular, al matematicii, în societate, în istoria pe care o trăiam. Era o adevărată viață, una frumoasă, cinstită. Iată două exemple mai puțin cunoscute. Profesorul vedea matematica unitar, scriind, de pildă, *Despre falsa împărțire a matematicilor în matematici pure și matematici aplicate.* Articolul era curajos, pentru că nu favoriza un termen sau altul, într-o epocă în care scriitorii erau proclamați *ingineri ai sufletului omenesc* etc.; pentru completări, vezi [1, p. 462]. De amintit este și micul articol al acad. Gr.C. Moisil publicat la o aniversare a *conducătorului.* Textul poate fi acoperit de o cutie de chibrituri: „Pentru aniversarea sa, îi urez tov. Ceaușescu ca, cu sprijinul său, științele matematice să progreseze în R.S.R., pentru ca numele poporului nostru să strălucească și ca științele tehnice și economice să învețe să folosească din ce în ce mai mult și din ce în ce mai bine și calculatoarele și matematica cea mai abstractă, pentru ca buna stare a poporului nostru să crească". Microarticolul leza majestatea și, desigur, nu a trecut neobservată zgârcenia cuvintelor.

Rămânând în context, îmi aduc aminte cum stăteam la un doctorat aproape de profesorul Miron Nicolescu. În timpul expunerii tezei de către doctorand, într-un domeniu de care profesorul se ocupase (avusesem și eu un articol), profesorul mi-a șoptit „Cam până la mijlocul expunerii am înțeles. Probabil că acesta este progresul, de la jumătate încolo." Noi învățam că modestia, moderația, sunt calități de distincție – la care s-a renunțat masiv în vremurile de azi, când, dimpotrivă, ostentația și agresivitatea se manifestă fără jenă.

La locul credem potrivit, iată exemplul anunțat mai sus, o întâmplare pe care mi-a relatat-o profesorul Victor Vâlcovici (1885-1970), membru titular al Academiei Române, în laboratorul de Mecanică de la etajul 3 al facultății. Profesorul era numit într-o comisie de doctorat care urma să îi acorde titlul lui Andrei Popovici, director adjunct științific la Institutul de Fizică, a cărui promovare ca profesor era intens dorită. Nu putea să fie profesor fără doctorat. Raportul lui Vâlcovici era însă negativ. În aceste condiții, i-a dat un telefon puternicul dregător de cultură Mihail Roller, care l-a întrebat de ce se opune. După explicații, Vâlcovici a fost întrebat direct dacă înțelege să își mențină poziția și a răspuns că da. Își asuma riscuri, deoarece era vulnerabil, ca fost demnitar, întrucât între 1931 și 1932 făcuse parte din cabinetul condus de Nicolae Iorga.

Poziții notabile sunt luate și în zilele noastre. Academicianul Solomon Marcus a fost invitatul celei de-a treia conferințe publice desfășurate sub egida Conferințelor Șaguna pe tema *Într-o lume halucinantă. Complici și victime deopotrivă.* Conferința a fost susținută în fața elevilor șaguniști, la Brașov. Confruntându-se cu întrebarea *Care este problema fundamentală a societății noastre?*, academicianul a dat un răspuns foarte semnificativ, tulburător, identificând ca sursă *incapacitatea oamenilor de toate vârstele de a da un sens vieții.* Această incapacitate provine din integrarea lor timpurie într-un sistem care zdrobește individualitatea și fabrică cetățeni care așteaptă doar terminarea orelor de muncă. Diagnosticul pus spune multe despre civilizația pe care o edificăm, este tranșant și trebuie să revenim asupra lui.

Din povestea unui doctorat. În România, o bună bucată de vreme, doctoratului i s-a recunoscut un statut social. Se acorda chiar o indemnizație, independentă de locul de muncă sau de poziția deținătorului titlului. Această recunoaștere se armoniza cu exigențele în vigoare la obținerea titlului. Concentrându-mă pe o experiență personală, câtă a fost, descriu puțin propriul parcurs, fără pretenția de a oferi un model.

După câteva lucrări publicate în anii III-V și după publicarea altora imediat după absolvire (specialitatea matematică) [3]-[5], profesorul Gr.C. Moisil, care mă îndruma în informatica matematică, a ajuns la concluzia că trebuie să învăț de la cei care aveau competențe recunoscute în informatică. Soluția practică în anii '60 era Uniunea Sovietică, cu o școală foarte bună în matematica (*vicislitelnaia*) calculatorie. În articolul din 1970, reprodus în [1], profesorul scrisese, cu onestitatea care îl caracteriza, că a auzit de existența domeniului la un colocviu al algebriștilor din URSS, la care A.G. Kuroș, ilustrul algebrist, a vorbit despre constituirea acestui „capitol nou al matematicilor" [1, p. 136].

Gr.C. Moisil a făcut propunerea să urmez doctoratul în Uniunea Sovietică și acolo am plecat. Aveam noi condiții de lucru, cu ocazia unui *doctorat fără frecvență* la Universitatea de Stat M.V. Lomonosov din Moscova, Facultatea de Matematică-Mecanică, A.G. Kuroș fiindu-mi conducător științific. Luam aprobarea internă pentru fiecare stagiu din pregătire și biletul de tren, susțineam referate în catedrele de algebră, la Moscova, St. Petersburg și la o universitate din Urali, dădeam examene de specialitate de matematică (Teoria inelelor, cu A.G. Kuroș și L.A. Skornyakov) și informatică (Limbaje de programare, cu prof. M.R. Sura-Bura, autorul primului translator din URSS pentru ALGOL [2]), lucram la calculatorul M20 de la Centrul de Calcul al Universității din Moscova și reveneam la IFA, Măgurele, unde fusesem repartizat, continuându-mi munca. Îi mulțumesc și azi colegei de institut, doamna Tamara Tinu, care m-a ajutat cu versiunea în rusă a tezei.

Susținerea tezei se făcea în fața întregului consiliu științific al facultății, potrivit procesului verbal primit autentificat. Momentul cel mai dificil a fost cu profesorul Skornyakov. Cu puțin înainte de susținere, conducătorul meu științific m-a chemat și mi-a spus că susținerea anunțată nu poate avea loc, deoarece principalul oponent oficial are dificultăți cu descifrarea textului. Am luat un taxi, m-am dus la profesor acasă și vreme de 7 ore am parcurs rând după rând primele 15 pagini ale tezei. Nu a fost nevoie să repet vizita. A doua zi, l-am văzut pe profesor la bibliotecă, la o masă plină de cărți, verificând toate enunțurile citate în teză. Susținerea a avut loc în 1964, la ora și locul anunțate în presă. Am publicat rezultatele mele în [6]; vezi și [7].

Bibliografie

[1] A. Iorgulescu, S. Marcus, S. Rudeanu, D. Vaida (coord.), *Grigore C. Moisil și continuatorii săi în domeniul Informaticii Teoretice/Grigore C. Moisil and his followers in the field of Theoretical Computer Science*, Ed. Academiei Române, București, 2007.

[2] M.R. Sura-Bura, ALGOL, *Vest. Akad. Nauk SSR,* 11 (1960), 94-97.

[3] D. Vaida, Calculul polinoamelor ireductibile modulo 2 cu mașina electronică de calcul CIFA-1, *St. Cercet. Matematice,* X, 3 (1959), 447-458.

[4] D. Vaida, Rezolvarea unor probleme de transport cu calculatorul electronic CIFA-2, *Com. Academiei,* XI, 10 (1961), 1147-1149.

[5] D. Vaida, *Utilizări ale calculatoarelor electronice de la Institutul de Fizică Atomică,* Ed. Academiei Române, București, 1961.

[6] D. Vaida, Groupes ordonnés dont les éléments admettent une décomposition jordanienne généralisée, *Rev. Roumaine Math. Pures et Appl.,* IX (1964), 10, 930-948.

[7] D. Vaida, *Viitorul din începuturi – gândurile unui matematician privind unitatea culturii,* Ed. Tiparg, Pitești, 2014; articolele p. 59, 106, 111, 137, 143.

Primăvara de la Praga, răpusă frățește...

Ilie CIURESCU

Acum 47 de ani…

… puțin înainte de miezul nopții de 20 spre 21 august 1968. Corespondentul Agerpres la Praga, Eugen Ionescu, transmitea, primul din lume: „Invazie militară a Pactului de la Varșovia în Cehoslovacia”.

Flash-ul avea mențiunea f.f. urgent. A fost preluat de agențiile internaționale de presă. La scară planetară, toate posturile de radio și televiziune și-au întrerupt programele în desfășurare, pentru a informa omenirea despre un act politico-militar cutremurător: *stare de război în lagărul socialist.*

La 5 zile de la acest fulger informațional, aflam amănunte uimitoare. Mi le-a prezentat, chiar la televiziunea din Praga, un personaj care… știa tot. Ținea ca în mod special românii – înainte de toți, românii – să afle cum a fost. Cu atât mai mult, cu cât România nu a participat la această agresiune „frățească”.

Redau, pe scurt, dezvăluirile care înfățișau un demers războinic înspăimântător, imposibil de explicat în logica parteneriatului „frățesc” al țărilor din Europa răsăriteană aparținând lagărului socialist:

• 20 august, ora 16.00. Aeroflot cere aprobarea expresă, imperativă, de survol și aterizare la Praga, pentru 2 chartere suplimentare. În listele de zbor erau înscriși experți în tranzacții comerciale, delegați guvernamentali, turiști.

• În jurul orei 20.00, două aeronave de mari dimensiuni aterizează pe Aeroportul internațional Ruzyne. Pasagerii, aproape în totalitatea lor, surprind printr-un amănunt deosebit. Poartă fiecare câte o geantă diplomat mai mare. Afișează o anumită severitate prin talii aproape uniforme. Erau „bine legați”. Au fost întâmpinați, protocolar, de membri ai conducerii Ambasadei URSS la Praga.

• După o oră, serviciile cehe specializate înregistrau o puternică rețea de transmisii cifrate, din diferite puncte ale capitalei. Intensitatea undelor era ieșită din comun.

• La ora 22.00 și câteva minute, aeroportul era practic ocupat. Serviciile secrete sovietice plasaseră, în punctele cheie de dirijare și control zboruri, experți militari proprii. Până la miezul nopții au aterizat mai multe avioane de luptă, sovietice, purtătoare de desant și tehnică militară: tancuri, tunuri, transportoare blindate și un mare număr de infanteriști în ținută grea de război. Aeroportul devenise o bază militară complexă și, în același timp, unul dintre cartierele generale militare, de comandă și control, ale intervenției.

• În jurul orei 24.00, erau atacate, concomitent, frontierele. Toate căile de comunicație erau bântuite de comenzi scurte de dirijare și orientare. Destinația: cele 12 puncte operaționale de invazie. S-a pătruns într-un ritm alert. O adevărată armată: peste 300.000 de militari (sovietici cu nemți democrați și cu polonezi, în nord, sovietici cu unguri și cu bulgari în sud, în zona Bratislava); asediul era susținut de 7.000 de tancuri și 155 de unități de zbor, avioane de desant, bombardiere, elicoptere.

• În zorii zilei de 21 august, comandamentul general al invaziei raporta îndeplinirea misiunii, având ca țintă finală Praga.

• Între timp, conducerea superioară a Partidului Comunist, liderii Dubcek și Smrkovsky, alți membri ai comitetului central și înalte personalități de stat, erau arestați și trimiși la Moscova.

• Toate instituțiile de stat au fost ocupate, o atenție specială fiind acordată televiziunii, radiodifuziunii și ziarului *Rudé Právo*.

• Se stabilise anterior, la nivel național, oficial, că organizat nu se va opune rezistență la agresiune. Cu toate acestea, s-au înregistrat *72 de morți și sute de răniți,* în acțiunile prin care populația țării a reacționat spontan, opunându-se ocupației „frățești”.

• Pătrunderea în Praga s-a făcut cu foc susținut, dar mai mult orb. Ordinul era ca demonstrațiile de forță să descurajeze orice opoziție civilă. Fațada Muzeului Național a fost ținta principală a tirurilor de automate și de proiectile ale mijloacelor blindate. Practic, zidurile purtau o țesătură diabolică de mușcături ale exploziilor. De geamuri ale clădirii nu mai putea fi vorba. (Să fie clar că agresorii nu vor tolera nici cea mai mică împotrivire.) Civilii trebuiau să știe, să afle că nu e de glumit. Lătratul de mitraliere, carabine și de proiectile zămislite de tunurile tancurilor întreținea atmosfera înfricoșătoare. Piața Vaclav era un adevărat teatru de război. Clădirile radioului și televiziunii, la fel de ciuruite ca Muzeul Național. În această zonă, s-a înregistrat cea mai mare parte a victimelor, din cele 72 pe plan național.

• În fiecare noapte, praghezii își puteau potrivi ora exactă sub apăsarea spaimei. Fix la 22.00 începea canonada rafalelor din sute de puncte ale orașului. Era un fel de pregătire de atac. Un avertisment neîndurător. O poruncă de supunere. Timp de 10–15 minute, armele urlau: „Suntem pe poziții! Nu încălcați interdicția de circulație în timpul nopții! Nu îndrăzniți! De veți cuteza, plumbii care acum vă previn, vă vor pedepsi! Veți muri!...”

• Armata cehoslovacă se afla în cazărmi, sub controlul strict, sever, al ocupanților.

Cum am ajuns la Praga

…23 august 1968. Reveniserăm în strada Molière (vechiul sediu al Televiziunii Române) toți cei care am participat la transmisia demonstrației prilejuite de sărbătorirea zilei de 23 August (Piața Aviatorilor). După 20 de minute a venit și Tudor Vornicu – atunci, șeful Actualităților. Nu se întorsese „la bază” odată cu noi, comentatorii, așa cum făcea de obicei. A fost „reținut” la tribuna oficială. Aveam să aflu, primul, motivul.

– Pleci în Cehoslovacia imediat! mi-a spus Tudor, imperativ, în maniera-i directă și aproape fără drept de replică, în care poruncea a se produce ceva pentru *Actualități,* și nu numai. Să ai la tine tot! Ochi, urechi, creioane, hârtie, vorbe și mai ales cap. La fața locului faci rost și de aparat de filmat, de la televiziunea lor. Pupă-i pe toți ai tăi, pupă-ți iubita – copii n-ai – și spune-le că pleci la război. Dacă ți se întâmplă ceva… te vom decora post-mortem!

Împreună cu Dumitru Tinu și Romulus Căplescu, trimiși și ei ai presei scrise, în regim de urgență, să fie martori la înmormântarea unei „Primăveri” politice, aveam să descopăr modalitatea de a ajunge la Praga. Cehii și slovacii care se aflau în străinătate la declanșarea invaziei aveau permisiunea de a se întoarce acasă. Dar numai pe ruta Viena – Praga. A doua zi eram în capitala Austriei. Împreună cu un mare grup al celor care se repatriau, am ajuns la 24 august 1968, seara, la Praga. Cu trenul. Am fost „adoptați” fără rezerve, știindu-ne români. Deveniserăm, pur și simplu, cehi-români. N-am înțeles cum, într-o asemenea stare de război, de ocupație, nu ni s-au cerut niciodată pașapoartele în timpul călătoriei. Nici nu știam ce ne-am fi făcut de ni se cereau. Oricum, am ajuns.

După o vizită la Ambasada României din Orașul de Aur, am fost îndrumați spre un loc de cazare. Trebuia să trecem din Mala Strana – partea veche a Pragăi – în partea nouă, modernă. Aveam de traversat podul Carol. Peste renumita Vltava. Conducea mașina, cu număr CD, consilierul politic al Ambasadei României. La intrarea pe pod, ni se ordonă să oprim. Argumentele diplomatice nu au nicio valoare. Mașina este controlată sistematic, centimetru cu centimetru. Militari invadatori, în principal ruși, patrulau din metru în metru. Practic, formau un șir. La ieșirea de pe pod, controlul s-a repetat. La fel de sistematic, la fel de surd la protestele diplomatice. Doamne ferește să se fi găsit ceva care să le trezească suspiciuni.

Rezistență tăcută neiertătoare împotriva ocupanților criminali

A doua zi, la ora 6.00 dimineața, când se ridica interdicția severă de circulație nocturnă, am ieșit în oraș, împreună cu Dumitru Tinu și Romulus Căplescu. Am văzut cu ochii noștri, cum în câteva zile, la Praga se instalase moartea. Nu numai a trupurilor, care oricum nu ar fi avut drept la mormânt. Nu a orașului, care simțea ruina. Nu a țării, care își pierduse hotarele. Moartea nu venise să secere trupuri, ci cu ordin să domnească peste cadavre vii. Gândul, sufletul și inima Primăverii de la Praga trebuiau ucise imediat, dar nu definitiv. Împietrite, urmau să rămână cadavre vii. Să vadă și să audă, să pipăie și să aprobe, umil, porunca înrobitoare. Cizma invadatoare așezase peste Orașul de Aur giulgiul nopții, peste speranțele de „anotimp cu flori de mai”, blestemul neîmplinirii. Soldații – niște tineri abia ieșiți din adolescență – erau dresați să nu privească direct spre posibilele lor ținte. Căutau buimaci, dar vigilenți, dușmani răzvrătiți. Pe ecranul privirii lor albastre era țintuită pentru eternitate gloria Revoluției bolșevice din Octombrie.

Îndoliați, milioane de cehi și slovaci trăiau, în cumplită suferință, marea tragedie. Nu aveau cum să lupte cu un dușman într-o superioritate copleșitoare. Orice confruntare ar fi condus la o baie de sânge, cu pierderea a zeci de mii de vieți nevinovate. Păcătuiseră – ziceau agresorii – să creadă într-o primăvară plăpândă, care le promitea un mai bine pentru ei și pentru urmași. Și de-ar fi vrut să încerce diverse înfruntări, nu le îngăduia hotărârea luată pe plan național. Toți oamenii de rând, de acolo, din Praga și din ținuturile cehe și slovace, aveau în inimă, în gând și în suflet numai sentimente de condamnare a ocupanților. Rezistența tăcută nu era desăvârșită. Atât cât trebuia să se evite riposte de glonț și moarte, mai lansau câte un strigăt al disperării, al condamnării faptelor pe care nu reușeau să le explice în logica și rațiunea umanitare. Expresia permanent vie a acestor sentimente era una scrisă. O citeam, zi de zi, pe un ziar editat noaptea, în clandestinitate, și afișat pe toate zidurile, fațadele, vitrinele și pe orice loc pe care se putea scrie ceva, chiar cu riscul vieții. Pentru că noaptea nu era permisă prezența oamenilor pe străzi. Protestul unanim, gândul neiertător pentru faptele incalificabile de a fi subjugați de nedreptate și de forța opresiunii erau scrise cu creionul, cu cerneală, cu cretă, cu cărbune și uneori cu sânge pe fiecare petic de suprafață. De la un capăt la altul al „uliței” Vaclav (bulevardul principal, lung de câțiva kilometri), care începea din piața cu același nume al eroului național ceh. După ora 6.00 dimineața, când toată suflarea mergea spre locurile de muncă, fiecare om zăbovea câteva minute să citească despre ororile criminalilor care le cotropiseră țara. La lumina zilei, asta însemna o rezistență mai puternică decât orice armă și muniție cu care fuseseră subjugați. Ziua, ocupanții nu îndrăzneau să înlăture aceste amprente de neșters ale strigătului general de libertate și de condamnare a inamicilor. Dar noaptea, echipe speciale de soldați parcurgeau bulevardul, înarmați cu ustensile pentru dispariția celui mai mare ziar scris vreodată în lume.

→

Istoria de lângă noi

Paginile lui însemnau milioane de gânduri care se citeau cu lacrimă şi ură, cu blestem şi cu speranţa că se va recuceri libertatea. Era un fel de alternanţă zi-noapte şi editarea se producea în alianţă cu întunericul, în care cetăţenii Pragăi îşi afişau gândurile şi sentimentele pentru pângăritorii de simţire umană, năvăliţi sub masca înfrăţirii socialiste. În filele acestei gazete nesfârşite se prezentau, din loc în loc, marile vinovăţii ale celor care îndrăzniseră să se năpustească asupra „primăverii" vieţii lor. Erau nişte soldăţei (18-22 de ani), mulţi dintre ei recruţi, dresaţi să nu vadă şi să nu audă protestul oamenilor.

Agresorii înrobiţi sub ideologia marxist-leninistă nu aveau voie să cunoască adevărul despre ce trebuiau să înfrângă: libertarea presei şi a cuvântului, libertatea de mişcare în ţară şi peste hotare, limitarea poliţiei secrete, pluripartidism, dorinţa federalizării ţării şi deschiderea spre colaborare cu Occidentul. Erau reluate peste tot aceste cauze de viaţă, fie şi în orânduirea socialistă, care nu le acorda atenţia cuvenită. Ele fuseseră lansate cu puţin timp în urmă, într-un manifest cu „2000 de cuvinte" elaborat de scriitorul Ludvík Vaculík.

Din imaginile transmise de la faţa locului, s-au putut cunoaşte în toată lumea aceste dorinţe de mai bine. Cine ar fi îndrăznit, afară de agresorii nesăbuiţi, să pedepsească asemenea aspiraţii?!

S-a afirmat, la un moment dat, că liderii de partid şi de stat cehoslovaci ar fi greşit făcând cunoscute pe larg, şi pretutindeni, componentele umaniste şi înnoitoare ale programului reformator „Primăvara de la Praga". Unii comentatori remarcau că agresorii îl defineau drept pericol, ameninţare directă, pentru integritatea lagărului comunist anacronic din Est. La fel de neconvenabil era identificat şi exemplul pe care l-ar fi oferit altor ţări ale sistemului. Influenţa, aşa-zis negativă, ar fi fost de natură să stimuleze îndrăzneala acestora de a trece la rându-le la reforme asemănătoare. Nu se putea admite eventualitatea unor desprinderi din regimul ermetic al comunismului prin asemenea exemple.

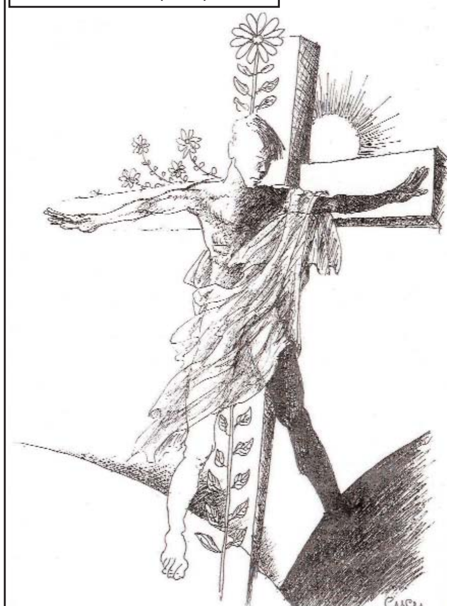
Martorii unui moment tragic

De fapt, totul era tragic. Dar divinitatea ne-a ferit să vedem oameni ucişi. Dispăruseră în primele două zile ale invaziei. Relatam atunci un moment pe care l-am văzut direct, împreună cu Dumitru Tinu (Căplescu scria comentariul zilnic).

...Renumita Piaţă Vaclav. O zi a sfârşitului de august...

Un student încearcă să dialogheze cu echipajul unui tanc sovietic. Nu i se răspunde. Întreabă mereu, cu lacrimi în ochi, „de ce??" Pentru cei cărora le imploră cu disperare răspunsul, acesta nici nu exista. El cere, aproape jelindu-se, o explicaţie. Nimic. Încearcă să se agaţe de ţeava tancului. Apoi îşi rupe

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

cămaşa şi îşi oferă pieptul. Roagă. Plânge. Imploră. Strigă: „trageţi!!" Lumea e îngrozită. I se ordonă să plece. El nu se supune. Tanchiştii sunt din ce în ce mai iritaţi. Cu un zgomot asurzitor, motorul tancului porneşte. Se anticipează tragedia. Colosul de oţel se urneşte. Un puşcaş trage două rafale în aer. Studentul se pregăteşte să urmeze tancul, dar câţiva trecători îl imobilizează şi îl retrag din zonă. Imediat, piaţa a fost împânzită de infanterişti.

La Praga, am fost ferit de un posibil şi distrugător blestem

17 septembrie, 1968. Hotel Parij, ora 4.00 dimineaţa.

Sunt asediat la modul propriu, de peste 40 de corespondenţi din toată lumea. Mă îmbrăţişează,

mă încurajează, îmi oferă protecţie. Unora li se întrevăd lacrimi în ochi. Îmi cer să le confirm ceva ce aflaseră ei, din diverse surse. „A fost România ocupată de fraţii din pactul varşovian?" Refuz. Insistă. Nu mai rezist. Sun acasă la Tudor Vornicu. Răspunde furios: „Du-te dracului! Ce, eşti tâmpit?!" Îmi închide telefonul.

Întrebarea jurnaliştilor străini nu era chiar întâmplătoare. Existau informaţii, certe, privind o mare concentrare de efective militare, puternic înzestrate cu mijloace de război, la hotarele României. Pe de altă parte, ziariştii străini reţinuseră, dintr-o referire a preşedintelui Lyndon Johnson la perspectivele extinderii unor asemenea acte de intervenţie în treburile interne ale altor state, expresia avertisment: „nu dezlegaţi câinii războiului!" Şi secretarul de stat american, Dean Rusk, atrăgea atenţia ferm că un asemenea act ar putea avea urmări greu de prevăzut! Mulţi comentatori făceau legătură între concentrările militare la graniţele din Est şi consecinţele de gravitate, îngrijorătoare, pentru starea generală a lumii. Şi graniţele României se aflau sub o asemenea ameninţare, bine cunoscută şi dezvăluită ca atare.

Iubire şi război

Revăd adesea, în timpul aducerilor aminte din vremea înăbuşirii Primăverii de la Praga, momente ale unei impresionante poveşti de iubire. Locuiam în acelaşi Hotel Parij, împreună cu cei doi corespondenţi români. Eram singurii ocupanţi ai unor largi spaţii de cazare ale hotelului. Era înconjurat de un cerc compact de tancuri. Micile spaţii dintre ţevile de tun erau închise prin cuiburi de mitralieră. Exista şi o explicaţie a acestei concentrări de forţe înfricoşătoare. În imediata vecinătate era Adunarea Naţională. Aproape zilnic, de la balconul acesteia, un înalt demnitar comunist rostea câte o cuvântare mobilizatoare. Condamna, ferm, agresiunea asupra ţării sale şi cerea tuturor cetăţenilor să fie înţelepţi şi să-şi conserve convingerea că, până la urmă, o astfel de invazie va fi înlăturată. Am aplicat cu succes metoda optimă, operativă, de transmitere spre Bucureşti a unor informaţii, metodă folosită în prealabil de Tudor Vornicu. M-am instalat şi eu într-o cabină telefonică, înarmat cu un buzunar plin cu fise. Pe măsură ce reproduceam spusele translatorului dedicat mie de la televiziune, alimentam depozitul telefonului. Textul a fost înregistrat şi apoi folosit în diverse relatări.

După o săptămână de la începutul invaziei, tanchiştii de la Hotelul Parij au început să iasă din turele, coborând la sol. Unul dintre ei, Vasea, întreba de Martina, cameristă a spaţiilor de cazare. O cunoscuse la Odesa, într-un concediu de vară. Fata a ieşit din hotel să vadă cine o caută. Când a dat cu ochii de el, a început să-l blesteme, plângând. S-a apropiat şi chiar l-a scuipat. S-a întors mânioasă şi a intrat în hotel. În fiecare seară, Vasea cânta la chitară, lângă şenilele tancului. Adesea, Martina, îl asculta din uşa hotelului. Treptat, se apropia de el. Au început apoi să-şi vorbească. El se străduia să se dezvinovăţească, precizând că nu a ştiut cu ce misiune venise în Cehoslovacia. Ea îl asculta neîncrezătoare. Apoi, recrutul a lipsit câteva zile. Trupele erau schimbate după un grafic special, tocmai pentru a se evita eventuala comunicare cu localnicii. Peste alte câteva zile, când a revenit la locul de pândă militară, dialogul s-a reanimat. Au ajuns să se îmbrăţişeze, tânguindu-se de nefericita împrejurare în care se revăd. Singurul chelner rămas la restaurantul hotelului, domnul Maşkov, tatăl celebrei patinatoare, campioana olimpică Hana Maşkova, mi-a comentat manifestările, atât de surprinzătoare, ale acestei iubiri „printre tancuri", traducându-mi multe dintre replicile pe care ei le schimbau înduioşător. M-am gândit atunci că iubirea... învinsese tancurile.

Mărturisiri

Cele câteva momente de aducere aminte, sub titlul răpunerii Primăverii de la Praga, reprezintă rezultatul primei mele activităţi sub statutul de trimis peste hotare al Televiziunii Române. Aşa am aflat, văzând, trăind şi consemnând, ce înseamnă agresiunea, ocupaţia străină, starea de război, suferinţa şi povara gândurilor îndoliate ale omului. M-a surprins investirea cu o asemenea misiune. M-am străduit să aplic tot ce acumulasem până atunci la Radio şi Televiziune, m-a stimulat, ambiţionat şi obligat acest adevărat dar, primit fără să fiu nici eu convins că voi fi în stare să-l valorific conform aşteptărilor redacţionale. Am rămas în Cehoslovacia mai bine de 40 de zile. Cunoscusem mai înainte doar din ştirile pe care le primeam în redacţie nedreptatea cutremurătoare a unui alt eveniment de tristă amintire – înăbuşirea într-o baie de sânge a Răscoalei de la Budapesta, din 1956. A doua mea misiune de corespondent peste hotare a fost în Vietnam. Tot politică strâmbă a celor ce dirijau destinele păcii universale.

...Am rememorat acum numai o parte dintre cele văzute la faţa locului. Istoricii şi politologii continuă analizele şi comentariile privind locul Primăverii de la Praga în cronica vieţii planetare. Ei se concentrează asupra semnificaţiilor politice. Acum, târziu, chiar la vremea aducerilor aminte, m-am gândit la una dintre legăturile posibile dintre mari capitole ale istoriei lumii. Explică, argumentează, răspunde la întrebarea: cum s-a ajuns la atâtea stări de război ale omenirii? Ce s-a întâmplat până acum cu marea confruntare dintre două lumi? Cea comunistă, în Estul European şi în unele zone asiatice, şi cea capitalistă, adesea definită prin noţiunea Occident. Nu pot să revendic paternitatea legăturii sau succesiunii logice dintre Revolta din Budapesta – 1956, înăbuşirea Primăverii de la Praga – 1968, modificările reformatoare din ultimii doi ani ai deceniului nouă din secolul trecut şi Revoluţia din decembrie, din România, prima transmisă în direct pe un post de televiziune. Au făcut-o şi o fac în continuare numeroşi analişti, comentatori şi istorici. Ei au formulat ideea înfrângerii definitive a comunismului. Concomitent, s-a afirmat că Războiul Rece a încetat. Dar zgomotul armelor, tragedia înfruntărilor şi ameninţarea continuă pentru pacea mondială au revenit în atenţia generală a omenirii. Afacerile cu arme sunt prea profitabile pentru a fi abandonate. La fel este privită şi lupta pentru puterea şi influenţa exercitate asupra unor ţări. Cetăţeanul de rând, cel simplu, obişnuit, are tot dreptul să se întrebe dacă, de pildă, criza ucraineană nu reprezintă un focar de la care să se aprindă, din nou, vâlvătaia evenimentelor cutremurătoare, la fel de „reci" şi neiertătoare pentru bunăstarea şi civilizaţia cuvenite, egal, europeanului, africanului, asiaticului, australianului sau americanului. Din păcate, aducerile aminte mă îndreptăţesc să ezit într-un răspuns favorabil la două întrebări: *Oare când va veni Primăvara Universală?* şi *Va mai veni?...*

Alexandru Marghiloman

Reluăm din *Albumul Basarabiei în jurul marelui eveniment al Unirii,* de Gheorghe V. Andronachi (M.O. și Imprimeriile Statului, Imprimeria Chișinău, 1933), încă un fragment, care însoțește fotografia lui Alexandru Marghiloman, rememorând însă clipe cruciale din zilele unirii Basarabiei cu România. (N.red.)

Fost Prim-Ministru al României în 1918. Sosește la Chișinău în ziua de 26 Martie 1918 împreună cu d. General Hârjeu, Ministru de Război, atunci când „Blocul moldovenesc" și „Fracția țărănească" din Sfatul Țării se consfătuiau asupra situațiunii momentului de Unire și când „Fracția țărănească", prin fruntașul ei Țiganco și alții, se opunea din răsputeri la Unirea necondiționată. Ei susțineau că Unirea Basarabiei cu România poate fi numai sub formă de simplă alianță sau dualism.

Iată în rezumat cum au decurs evenimentele.

A doua zi, 27 Martie, ziua proclamării Unirii, în Adunarea Sfatului Țării, Alex. Marghiloman, care lua parte la desfășurarea marelui act, a rostit următoarele:

„Domnule Președinte, Domnilor Deputați! Problema mare și sfântă a reintrării Basarabiei în sânul Patriei Mame a preocupat necontenit sufletele noastre. Noi am urmărit cu un viu interes dezvoltarea acestui colț de pământ românesc și ne-am încredințat cu mulțumire că din caldul dvs. patriotism a ieșit o Basarabie independentă (aplauze).

Și când vârtejul primejdios al evenimentele a început să amenințe tânărul stat, conducătorii lui și-au dat seama că ajutorul nu le poate veni decât din partea României.

Ca un copil crud, care-și întinde brațele spre mama lui, așa a alergat Basarabia, cerând scăpare de la România (aplauze).

Astăzi putem vedea cu toții rezultatele binefăcătoare ale acestui ajutor, sosit la vreme pentru binele Țării. Ceea ce se petrece azi e roada bogată a sămânței aruncate în pământul bun.

Unirea Basarabiei cu Patria Mamă este o necesitate pentru statul dvs. Și dacă am venit în mijlocul dvs. am făcut-o anume, spre a-mi da seama de greutățile și obiecțiunile care ar mai sta în calea acestui act însemnat.

În convorbirile pe care le-am avut cu reprezentanții Moldovenilor și ai diferitelor fracțiuni de altă naționalitate, ne-am convins că Unirea se poate înfăptui fără ca ea să fie în contrazicere cu autonomia dobândită. Unirea e posibilă făcând concesiuni obiceiurilor locale, care nu se împotrivesc intereselor unei Românii Mari și împreunate (aplauze). Cu toții am chibzuit asupra acestui mare fapt și suntem siguri că orice vorbă și orice amânare ar fi păgubitoare. A trecut ceasul vorbelor, acum e ceasul hotărârilor și ca să nu rătăcim, eu îmi iau voie să vă citesc propunerile Guvernului românesc privitor la înfăptuirea Unirii. Noi, reprezentanții Guvernului român, ne retragem, ca, afară de prezența noastră, să discutați cum doriți, însuflețiți de un patriotism luminat și conduși de credința că nu e nici o clipă de pierdut. Sper că veți lucra asa cum cer interesele poporului român din Basarabia." (aplauze) (Proc.-verbal Nr. 63, Dos. Cancelariei Sfatului Țării, Nr. 3, vol. II.)

După acest simțitor discurs, Prim-Ministrul român a părăsit sala pentru a lăsa liberă și neinfluențată votarea.

În ședința „Blocului moldovenesc" din Sfatul Țării din ziua de 26 Martie, după cuvântările d-lor: D. Ciugureanu, Arhimandritul Gurie, I. Codreanu, I. Păscăluță și alții, d. Inculeț a luat ultimul cuvânt, spunând:

„D-lor, mă știți că eu totdeauna am fost rezervat în ce privește chestia națională. Acum, d-lor, iată ce s-a întâmplat.

Am fost cu d. Ciugureanu la Iași, acolo am căutat, ca întotdeauna, a mă sfătui cu reprezentantul Franței și am plecat la ambasadorul francez, d. de Saint-Aulaire, și l-am întrebat despre situație.

D. ambasador mi-a spus că, dacă n-am face Unirea, tot una ne va înghiți cineva și, pe urmă, noi suntem Moldoveni, adică Români și, deci, tot cu România ne-ar fi mai bine.

Mărturisesc că la început am fost și eu nedumerit, dar acuma cred și eu, d-lor, că trebue să facem Unirea cu România." (Proc.-verbal Nr. 63)

După cuvântarea lui A. Marghiloman la 27 Martie, ia cuvântul d-l C-tin Stere, care rostește următoarele:

„În viața unui om și în istoria unui popor nu sunt multe clipe ca acestea. Sunt mândru și fericit că mi-ați dat putința de a mă înjuga la luptă pentru drepturile și libertatea Basarabiei, al cărei fiu sunt (aplauze). Înfundat în temnițele Siberiei de către un despot, mă întorc astăzi pe pământul Țării mele în strălucirea libertății, pe care ați cucerit-o prin sângele dvs.

Suntem chemați să luăm astăzi o hotărâre istorică, pentru care ne trebuie cuget și conștiință curată.

Voința de fier a istoriei a pus pe umerii dvs. o răspundere pe care n-o puteți înlătura. Nimeni altul decât dvs. poate și are dreptul de a vorbi în numele Basarabiei (aplauze). Noi suntem chemați aici în acel proces elementar, care sfărâmă bastiliile și formează o viață nouă.

Revoluția ne-a adus aici (aplauze furtunoase). Am aprins aici o făclie, care a ars toate pergamentele feudale, care a nimicit toate privilegiile de castă, rămânând un popor care se întemeiază numai pe ogor și pe munca intelectuală (aplauze).

Dvs. trebuie să duceți făclia și dincolo pentru dărâmarea putregaiului și a nedreptăților, ca să fiți apărătorii întregului Neam românesc în cea mai grea clipă a istoriei sale (aplauze).

Astăzi noi decretăm drepturile revoluției pentru Români (aplauze).

Vă mulțumesc pentru cinstea ce mi-ați făcut-o.

Ea este grea povară pentru mine, dar, deși am trecut în al șaselea deceniu al vieții mele, totuși voi porni la luptă cu aceeași energie și credință, ca și în tinerețe, care mi-a deschis porțile temniței." (ovații)

În urma acestei cuvântări, se citește următoarea declarație:

„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară:

Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile ei granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de Neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România.

Această Unire se face pe următoarele baze:

1. Sfatul Țării actual rămâne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare, după nevoile și cerințele norodului. Aceste hotărâri se vor recunoaște de Guvernul român.

2. Basarabia își păstrează autonomia provincială, având un Sfat al Țării (Dietă), ales pe viitor prin vot universal, egal, direct și secret, ca organ împlinitor și de administrație proprie.

3. Competența Sfatului Țării este:

a) Votarea bugetelor locale;

b) Controlul tuturor organelor, zemstvelor și oraselor;

c) Numirea tuturor funcționarilor administrației locale prin organul său împlinitor, iar funcționarii înalți sunt întăriți de Guvern.

4. Recrutarea armatei se va face în principiu pe baze teritoriale.

5. Legile în vigoare și organizația locală (zemstve și orașe) rămân în putere și vor putea fi schimbate de Parlamentul român numai după ce vor lua parte la lucrările lui și reprezentanții Basarabiei.

6. Respectarea drepturilor minorităților din Basarabia.

7. Doi reprezentanți ai Basarabiei vor intra în Consiliul de miniștri român, acum desemnați de actualul Sfat al Țării, iar pe viitor luați din sânul reprezentanților Basarabiei din Parlamentul român.

8. Basarabia va trimite în Parlamentul român un număr de reprezentanți proporțional cu populația, aleși pe baza votului universal, egal, secret și direct.

9. Toate alegerile din Basarabia pentru voloste, sate, orașe, zemstve și Parlament se vor face pe baza votului universal, egal, direct și secret.

10. Libertatea personală, libertatea tiparului, a cuvântului, a credinței, a adunărilor și toate libertățile obștești vor fi garantate prin Constituție.

11. Toate călcările de legi făcute din motive politice în vremurile tulburi ale prefacerii din urmă sunt amnistiate.

Basarabia unindu-se ca fiică cu Mama sa România, Parlamentul român va hotărî convocarea neîntârziată a Constituantei, în care vor intra, proporțional cu populația, și reprezentanții Basarabiei, aleși prin vot universal, egal, direct și secret, spre a hotărî împreună cu toții înscrierea în Constituție a principiilor și a garanțiilor de mai sus. Trăiască Unirea Basarabiei cu România de-a pururi și totdeauna!"

Declarația lui Țiganco, reprezentantul „Fracției țărănești", care spune:

„Nu avem mandatul poporului basarabean să punem această chestiune în discuția Adunării de astăzi; majoritatea din noi nu suntem aleșii poporului, am căzut ocazional în acest local, deci nu ne putem lua sarcina care nu ni s-a încredințat. O asemenea chestiune poate s-o rezolve numai Constituanta Republicii Moldovenești și, în cazul cel mai favorabil, forma de alianță între Basarabia și România ar fi federația." (Proc.-verbal Nr. 63)

După această declarație, o parte din „Fracția țărănească" se retrage.

Ședința se suspendă și după o pauză se redeschide, punându-se la vot declarația de Unire, care se votează cu vot nominal, primindu-se cu 86 pentru, 36 abțineri, 3 contra și 13 absenți. (Pentru Unire au votat și mai mulți membri din „Fracția Țărănească".)

După votare reapare în sala de ședințe Alex. Marghiloman, care a asistat la proclamarea rezultatului și, luând apoi din nou cuvântul, a rostit următoarele:

„Domnilor deputați! În numele poporului românesc și al M.S. Regelui Ferdinand I, cu adâncă emoție și cu falnică mândrie iau act de hotărârea istorică quasi-unanimă a Sfatului Țării și la rândul meu declar că de azi înainte Basarabia este pentru vecie unită cu România, una și nedespărțită (aplauze prelungite).

În aceste clipe mari, să ne închinăm cu smerenie în fața geniului rasei noastre, care ne-a îngăduit, după o despărțire de un veac și mai bine, să ne vedem iarăși reuniți la pieptul României. Să ne închinăm înaintea conducătorilor acestei țări, care consimt prin voință să devie slujitori umili ai Neamului românesc. Să ne unim cu toții inimile și să strigăm: Trăiască România, una și nedespărțită! (aplauze) Totodată, țin să declar că hotărârea luată va fi respectată atât în litera, cât și în spiritul ei" (aplauze frenetice).

Istoria de lângă noi

De la Wilno la Vilnius
Paralele istorice basarabene: 1812-1921-2013

Vlad MISCHEVCA

„Dacia din vechime făcea parte din Sciţia Europeană." (Dionisie Fotino)

Desprinderea românilor de la Est de Prut din chingile celor trei imperii – austro-ruso-otoman – semnifică o istorie întreagă. Impactul războaielor purtate pe teritoriul nostru şi influenţa lor asupra destinului românilor au fost pe deplin înţelese şi descifrate de către marele Eminescu, care remarcase în publicistica sa politică, la 1878: „Sunt două sute de ani de când Rusia înaintează mereu spre miază-zi; luptele ei orientale sunt o întreagă istorie şi acela care nu cunoaşte această istorie, ori care o cunoaşte şi nu ţine seamă de ea, nu este un bărbat politic şi nu are dreptul de a lua parte hotărâtoare la viaţa politică". Nu în zadar, la puţin timp după anexarea Basarabiei de către ruşi, Dionisie Fotino avea să scrie în a sa *Istorie generală a Daciei* (la 1818): „Românii, cu toate că sunt liberi, nu au însă şi sentimentul libertăţii. Acesta nu vine de la natură, ci de la servitutea cu care au fost apăsaţi şi de la dominarea de care au fost umiliţi..." Constatarea, făcută acum două secole, precum că nu avem „sentimentul libertăţii", din cauza dominării umilitoare a puterilor străine, rămâne actuală şi pentru românii Republicii Moldova, care încearcă să se desprindă de „sovietism" şi de sechelele imperialismul rus.

Suntem sub presiunea evenimentelor care au urmat după summitul istoric de la Vilnius, unde, la 29 noiembrie 2013, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere şi Liber Schimb cu UE. Federaţia Rusă a făcut presiuni pentru ca Azerbaidjanul să renunţe, pe ultima sută de metri, la posibilitatea de a deveni membru asociat al Uniunii Europene. Preşedintele ucrainean V. Ianukovici adoptase o decizie nefericită de suspendare a procesului de semnare a Acordului de asociere cu UE. Iar, anterior, Armenia anunţase că nu va înainta pe calea integrării europene... Înseamnă oare că summitul de la Vilnius a fost un „eşec" pentru Uniunea Europeană şi o „catastrofă" pentru Republica Moldova?

S-a vehiculat că, în disputa dintre Rusia şi UE, Republica Moldova ar fi un „premiu neînsemnat" – miza fiind un joc geopolitic al Occidentului („Moldova – Hostage in a geopolitical game", *The Economist*). Totuşi, destinul nostru nu poate fi pus totalmente în raport de rezultatul bătăliei marilor puteri pentru statele CSI din fosta URSS. Viitorul Moldovei din stânga Prutului este legat indispensabil de Uniunea Europeană, fiindcă trecutul ne este unul european. Considerăm că aderarea trebuie să cuprindă gradual şi factorul istorico-geografic al statelor aspirante. Iar, pentru Republica Moldova, scopul este nu doar asocierea, alias parafarea şi ratificarea documentelor semnate la întâlnirile UE, cât revenirea propriu-zisă în aria firească a familiei statelor europene. Ceea ce ar determina, mai devreme sau mai târziu, reunificarea, adică revenirea în sânul Patriei – României. Deşi, poate, nu este exclus ca procesul reîntregirii neamului să-l preceadă pe cel al integrării europene…

Astfel, vom contesta acea nedreptate istorică, săvârşită la adresa poporului nostru acum două secole, când Principatul Moldovei a fost sfârtecat în jumătate. Parcursul european al Moldovei dintre Prut şi Nistru a fost deturnat pentru un secol – prin anexarea ei, în luna mai 1812, la Rusia ţaristă, iar apoi cotropirea, în iunie 1940, de către URSS şi reocuparea de regimul sovietic în 1944... Basarabia a devenit zonă de contact-conflict între două lumi antagoniste. Problema basarabeană este demult o problemă europeană, doar că europenii întârzie să o soluţioneze, iar basarabenii nu au puterea decizională şi nu se simt încă egali cu compatrioţii lor din dreapta Prutului, care sunt deja cetăţeni ai Europei (din 2004 România este membră a NATO, iar din 2007 face parte din UE).

Imperiul Rusiei, care se extindea către începutul secolului al XIX-lea pe trei continente – în Europa, Asia şi America de Nord, promovând abil o politică expansionistă în direcţia Balcanilor, şi-a realizat, la 1812, doar parţial planurile. Totuşi, în pofida situaţiei internaţionale nefavorabile şi plătind preţul a 150.000 de morţi ai armatei sale în acel război (1806-1812), a obţinut un limes geostrategic foarte important – cucerind, la acea dată, gurile Dunării (braţul Chiliei), dezmembrând străvechiul teritoriu al Moldovei. Împăratul Alexandru I, ocupând în mod forţat şi arbitrar pământurile moldave dintre Nistru şi Prut, după ce-şi dorise extinderea graniţelor până la Siret sau chiar până la Carpaţi şi Dunăre, nu avea niciun temei legitim de revendicare a acestora, în afara dreptului forţei. Teritoriul istoric românesc dintre Prut şi Nistru era anexat la Rusia ţaristă (45.630 de kilometri pătraţi) fără niciun argument sau drept (fie sub aspect etnic, istoric, geografic sau politic) asupra acestui pământ, denumit de către administraţia ţaristă Basarabia, extinzându-se astfel numele istoric propriu doar părţii geografice din sudul Moldovei (dintre gurile Dunării şi Nistru).

De remarcat că şi astăzi, deja fiind cunoscut că Rusia n-a avut niciun fel de drepturi juridice sau istorice asupra Basarabiei (pentru că nici Turcia nu avea dreptul să cedeze un teritoriu care nu-i aparţinea), despre aşa-zisele drepturi ale Rusiei asupra Basarabiei încearcă să vocifereze nu doar istoricii ruşi, dar şi cei din tagma „patrioţilor moldoveni", exponenţi ai expansionismului revanşard moscovit, precum este faimosul Vasile Stati. Zgomotul trâmbiţei acestui plagiator în serie (care a pierdut două procese în 2009-2010 pentru furt intelectual) a depăşit cu mult chiar şi sunetele false ale istoricilor ruşi din perioada ţarismului şi comunismului. Asta, deoarece „istoricul, filologul şi publicistul" ubicuu s-a hazardat să vorbească, nici mai mult nici mai puţin, despre „drepturile ruşilor asupra Basarabiei" şi „suzeranitatea de 280 de ani a Rusiei asupra Moldovei dintre Prut şi Nistru" (1711-1991. Sic!).

Soarta Principatelor Române în acea perioadă hotărâtoare a fost totalmente lăsată la discreţia marilor puteri, care disputau spinoasa *Chestiune Orientală*. La 1812, Rusia, scindând Moldova şi stabilind un hotar arbitrar pe Prut, generează o nouă problemă internaţională – *Problema basarabeană.* În acest context, menţionăm că, netăgăduind imperialismul Franţei, Austriei şi Marii Britanii faţă de Imperiul Otoman şi statele supuse lui, nu putem omite că rezultatele practice ale expansiunii ţariste în bazinul pontic, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, au fost destul de concludente: Crimeea, Caucazul, Moldova răsăriteană (pe talvegul Prutului şi cu gurile Dunării). Iar în cadrul războiului ruso-turc din 1806-1812, după cum s-a menţionat: „Moldova şi Ţara Românească au fost piese de şah ale unui joc diplomatic de mari proporţii, în care partener al împăratului francez a fost Alexandru I, ţarul Rusiei" (Sergiu Columbeanu, în *Revista de Istorie*, nr. 5, 1976). Din păcate, la începutul secolului al XIX-lea am fost, în rezultatul disputelor imperiilor vecine, *pioni* şi nu *piloni* ai raporturilor internaţionale din sud-estul Europei, iar „nevinovata Moldovă a pierdut mai mult de jumătate din teritoriul său, din care abia la 1856, după războiul oriental, îşi recapătă o parte dinspre sud". Să nu uităm, că „cea mai bună parte de loc a Moldovei a fost acea parte de peste Prut" (din stânga râului, după cum scrie D. Fotino – n.n.).

Spoliatorul tratat de pace de la Bucureşti, semnat la 16 (28) mai 1812, marchează o concesie (într-o conjunctură internaţională extrem de frământată) pe contul Moldovei, când, în cadrul crizei Problemei Orientale, are loc geneza unei noi probleme – a celei Basarabene. Consemnăm că esenţa chestiunii este de natură politică, constând în integritatea naţional-teritorială a românilor moldoveni şi rezultă din cucerirea şi anexarea parţială a Moldovei, prin fixarea unui hotar arbitrar (scindând-o pe linia Prutului, practic, în jumătate) şi stabilirea Rusiei la gurile Dunării, semnificând, astfel, geneza unei noi probleme etno-politice internaţionale. Dacă chestiunea română, ca problemă internaţională, a semnificat, în secolul al XIX-lea, imperativul unităţii naţionale, apoi cea basarabeană rezidă în scindarea naţional-teritorială a moldovenilor la 1812. „Astfel, ocuparea în toate formele cerute de dreptul internaţional a teritoriului cuprins între Nistru, Prut şi Dunăre are pentru Rusia mai mult decât importanţa unei simple cuceriri: prin aceasta, ruşii câştigă poziţiuni, care dominează ţările româneşti şi Dunărea, câştigă Hotinul, de unde dominează întrările despre miazănoapte ale Carpaţilor, câştigă în sfârşit o înrâurire mai directă asupra poporului român" (Mihai Eminescu).

Aşa cum au scris istoricii contemporani, „după tratatul de curând încheiat (1812) între Poarta Otomană şi Rusia, toată Basarabia cu cinci judeţe ale sale, adică Soroca, Orheiul şi Lăpuşna, Hotărnice(n)ii, Codru, Grec(en)ii, şi o parte din judeţul Iaşi, împreună cu cetăţile Hotin şi Bender, au trecut în stăpânirea Imperiului Rusiei. De aceea, Moldova a ajuns foarte mică, cuprinzând numai 16 judeţe mici şi despărţindu-se dinspre răsărit de Basarabia prin râul Prut." (Dionisie Fotino, *op. cit.*) Iar acel nivel de dezvoltare socio-economică, pe care Ţara Moldovei l-a înregistrat până la declanşarea războiului ruso-turc, în noiembrie 1806, a putut fi atins din nou, din cauza amputării teritoriale (pierderii Moldovei dintre Prut şi Nistru, adică a 48% din teritoriu) şi drept consecinţă a ocupaţiei militare ruseşti din anii 1806-1812, abia în anii 30 ai secolului al XIX-lea.

Tratatul de pace (inclusiv două articole secrete) a fost ratificat de către Alexandru I la 11 (23) iunie 1812 (marţi), *în oraşul Wilno* (din 1795 până în 1915 oraşul Vilnius a fost inclus în componenţa Imperiului Rus).

Iar schimbul actelor de ratificare s-a produs la Bucureşti, la 2 (14) iulie (sultanul Mahmud II refuzând să ratifice cele două articole din partea secretă a tratatului). Din ziua când tratatul a fost ratificat, a demarat de jure procesul instaurării dominaţiei ţariste şi a stabilirii noului hotar, pe Prut, fapt care a sfâşiat Moldova timp de mai bine de un secol.

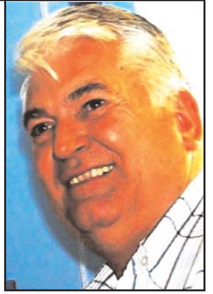
De consemnat că, la 16 decembrie 1554, tot la Wilno (pe atunci în Polonia), actualul Vilnius (capitala Lituaniei), a fost parafat „Tratatul de alianţă şi de pace eternă" între Alexandru Lăpuşneanu, domnul Moldovei, şi Sigismund al II-lea August, regele Poloniei şi marele duce al „Litvaniei, Rusiei, Prusiei, Samogiţiei etc." S-a stipulat realmente „un liber schimb al mărfurilor şi circulaţiei": „…Neguţătorii din ţara amicului nostru, domnul moldovenesc, pot umbla în bunăvoie şi liberi pretutindeni în statele noastre, să facă comerţ şi să plece, plătind legitimele vămi."

Într-un sfârşit, Imperiul Otoman (Mehmed VI Vaheddedin a fost ultimul sultan: 1918-1922), ajungând în starea „omului bolnav al Europei", a dispărut de pe harta lumii la 1922. Din punct de vedere geostrategic, zona sa de influenţă interesa de secole atât Imperiul Ţarist, cât şi puterile occidentale. Imperiul Otoman, odată tricontinental, s-ar fi dezintegrat cu mult timp înaintea acestui moment tardiv dacă puterile occidentale nu l-ar fi menţinut în viaţă în mod artificial, cu scopul de a avea o forţă de contrapondere contra Rusiei, care, la acea dată, şi-a sfârşit existenţa ca imperiu (în februarie 1917) şi, ulterior, în decembrie 1922, din Rusia Sovietică se formează URSS.

Reamintim că, imediat după lovitura de stat din octombrie 1917 (Revoluţia bolşevică), guvernul sovietic a renunţat la toate tratatele inegale, încheiate de Rusia ţaristă, şi a respins acordurile secrete anexioniste cu participarea sa, dându-le publicităţii.

Un poet cathartic şi oracular

Florian COPCEA

Poet dezinvolt, cu rezonanţă, de o adâncă profunzime po(i)etică, **Nicolae Dabija,** exponent emblematic al curentului literar numit, poate nu întâmplător, dar în consonanţă cu arhetipurile poeziei moderne universale, *Ochiul al treilea,* caută esenţa existenţei captivat de idealurile şi valorile timpului în care trăieşte, cu o identitate auctorială indiscutabilă. Poezia sa, solemnizând discursul, dezvoltă elementele unei încifrări ludice a sensului cuvântului, acesta din urmă pus în împrejurarea de a traversa realitatea cu „lucrurile văzute cu al treilea ochi”, predestinate să viseze „scânteind/ universuri/ de oameni cu aripi/ şi păşind pe ţărână” (*Înger*).

În volumul *Privighetori împăiate* (Ed. Gens Latina, Alba Iulia, 2011), lirismul este expulzat din poem, poezia devenind, cum spunea cândva Ştefan Augustin Doinaş, un ordin, o somaţie adresată realului. Însuşi poetul nostru defineşte poezia ca fiind „un cerc cu centrul în afara sa”, „un cer născocindu-şi propria stea”, probabil pentru a ne demonstra că actul poetic este supus limbajului şi nu retoricii.

Sentimentul de claustrare, subminat în chip paradoxal de contrastele trăirilor sufleteşti, generează o imagerie livrescă, cu implicaţii expresioniste: „Am deschis cartea/ şi casa s-a umplut cu fluturi,/ şi iedere au prins să-mi bată în geam.// Am deschis cartea/ şi casa mi s-a umplut cu păsări,/ şi cu cer nezburat.// Am deschis cartea/ şi veşnicia avea miros de flori sălbatice” (*Blaga*).

Poezia lui Nicolae Dabija este concepută ca un ritual în care „nevindecate de poezie,/ îmbolnăviţi de veşnicie” (*Memoriu*) ne regăsim fiinţa (deseori rătăcită prin labirintul istoriei) şi dăm un sens realităţii, eventual, după cum decretase T.S. Elliot, un fel de măsură a lucrurilor. Convingerea lui Nicolae Dabija este că logosul (aici în sens de întrupare a inteligenţei) îi potenţează şi-i penetrează organic propriul său discurs. Sacralitatea acestuia este obsesiv susţinută de un dolorism visceral. Descoperim în poemul (care dă şi titlul volumului) *Privighetori împăiate*, o senzorialitate şi o filosofare alchimică ce nu exclude exuberanţa, dar îi dematerializează sentimentele: „Şi mi se face cald de-atâta frig./ Şi trist devin – de atâta bucurie./ Mi-aud tăcerea doar atunci când strig./ Sau când poema singură se scrie// (…)// În căutarea sensului, cel greu,/ Poemul-l şlefuiesc, până se strică…/ De-atâta bine mi se face rău,/ şi de atât curaj, Doamne, mi-i frică” (*Sipica*).

Întreaga structură poetică a lui Nicolae Dabija, adept al extincţiei oraculare, reproiectează discursul catilinar al unei generaţii de poeţi refractară la modernism, dezorientată de particularităţile impuse de noul estetism, care presupune, aflăm de la Mihai Cimpoi, *un mixaj al realismului cu irealismul.* Universul poetului nostru, soteriologic şi escatologic, este caracterizat de mitul jocurilor poetice, de o antimetafizică aproape mistică a stărilor edenice: „Vroiam să dobor secunda cu o săgeată./ Vroiam să măsor cu o iubire vecia./ (...)/ Mult prea multă-mi părea Poezia/ Si-a mea îmi era lumea toată…/ (…)/ Mult prea multă-mi părea Poezia/ Vroiam să măsor cu o iubire vecia./ Vroiam să dobor secunda cu o săgeată” (*Clepsidra*).

Substanţa poeziei este topită într-un barochism care ne obligă să înţelegem că „locuirea poetică a lumii” (Holderlin) face parte din spectacolul unor iniţieri în ebuliţie, susţinut încrâncenat atât de un lirism ludic, organicist-epistemologic, cât şi de simboluri ancestrale care, orice am spune, resuscită întotdeauna, testamentar, relativitatea senzitivă a cuvintelor, singurele căi de pătrundere în adâncimile Fiinţei: „Eu fotografiez fulgere/ despicând bezne,/ ceruri,/ sau brazi/ (…)/ lângă arborii bătrâni şi însinguraţi/ le momesc,/ periculoasă profesie,/ aproape la fel de periculoasă/ ca viaţa însăşi –/ să fotografiezi fulgere.// (…) vă las ca amintire/ acest fulger/ care am/ fost” (*Fotograful de fulgere*).

Tema timpului străbate fiecare poem al acestui omogen volum în care poetul, resemnat, pare să-şi „împăieze” amintirile şi să ni le lase, totuşi vii, într-o vitrină cosmică. Desigur, în acest spaţiu despărţit de lumea reală cu un zid de sticlă, s-au cuibărit „poezii nezise” şi neantul existenţial: „Să scrii un poem în care cuvintele/ să se nască unele din altele,/ aşa cum se naşte – un ecou/ din ecoul/ altui ecou,/ încât acel care moare –/ ascultându-l,/ să aibă impresia că se naşte din nou” (*Acel care moare…*) sau „…dincolo mă aşteaptă viaţa mea/ netrăită/ şi cămăşile uitate pe sârmă” (*Câmp minat*) şi: „…numai umerii mă dor/ în locul unde aripile/ urmau să răsară” (*Fără titlu*).

(Continuare la pag. 23)

Adoptând „Decretul despre Pace”, la cel de al II-lea Congres al Sovietelor din Rusia din 26 octombrie (8 noiembrie) 1917, guvernul sovietic a proclamat denunţarea necondiţionată şi imediată a tuturor tratatelor secrete şi a eliminat „diplomaţia secretă, din partea sa exprimând intenţia fermă de a efectua toate negocierile absolut deschis în faţa întregului popor”. În acest Decret, scris de către V.I. Lenin, a fost dată şi definiţia *anexării* unui teritoriu:

„Prin anexarea sau acapararea pământurilor străine Guvernul înţelege, în conformitate cu conştiinţa juridică, în general, a democraţiei şi claselor muncitoare, în special, orice alipire la un stat mare sau puternic a unui popor mic sau slab fără acordul precis, a dorinţei acestui popor în mod clar şi benevol exprimate, indiferent de faptul când o astfel de încorporare forţată s-a comis şi indiferent de cât de dezvoltată sau înapoiată este naţiunea anexată forţat sau forţat reţinută în interiorul graniţelor statului dat. Indiferent, în cele din urmă, de faptul dacă naţiunea trăieşte în Europa sau în ţări îndepărtate, de peste mări.”

În Adresa Guvernului sovietic din 11(24).11.1917, semnată de Comisarul Poporului al Afacerilor Externe se spunea: „Consiliul Comisarilor Poporului din prima zi a existenţei sale a declarat deschis că nu consideră poporul rus legat de vechile acorduri, încheiate în spatele poporului în favoarea claselor burgheze din Rusia şi ţările aliate.”

În *Apelul către oamenii muncii musulmani din Rusia şi Orient,* din 20 noiembrie (3 decembrie) 1917, V. Ulianov (Lenin) şi Djugaşvili-Stalin, declarând deschis dorinţa „să ajute popoarele oprimate din întreaga lume să-şi dobândească libertatea”, au menţionat că anulează tratatele vechi, în special Tratatul privind cucerirea Constantinopolului, împărţirea Persiei (Iranului) şi Turciei. Textul lui Lenin şi Stalin spunea expres: „Noi declarăm că tratatele secrete ale ţarului detronat privind cucerirea Constantinopolului, confirmate de destituitul Kerenski, acum sunt rupte şi distruse. Republica Rusă şi Guvernul său, Consiliul Comisarilor Poporului, sunt împotriva acaparării pământurilor străine: Constantinopolul trebuie să rămână în mâinile musulmanilor.”

Era de aşteptat ca aceste importante documente istorice ale tânărului stat să stabilească principiile unei politici externe „democratice” a guvernului sovietic, respingându-se necondiţionat toate tratatele inegale încheiate de către Rusia ţaristă.

Totuşi, puţini cunosc că şi Tratatul de pace ruso-turc semnat la Bucureşti, prin care s-a pecetluit la 16 (28) mai 1812 destinul Basarabiei, a avut o finalitate juridică tocmai peste 109 ani, la Moscova. Asta, deoarece poziţia statului sovietic (Republicii Sovietice Federative Socialiste Ruse – succesoarea Imperiului Rus) din acea perioadă, în problema tratatelor ţariste, şi-a găsit reflectarea în încheierea unor noi tratate cu ţările din Orient.

Noul tratat ruso-turc, semnat la Moscova (1921), a fost identificat, în procesul cercetării şi scrierii monografiei consacrate comemorării a două sute de ani de la anexarea Basarabiei (Vlad Mischevca, *Anul 1812: Două secole de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rusiei.* Chişinău, 2012), într-o culegere de documente mai puţin accesibilă a *Departamentului administrativ al Comisarilor Poporului din URSS.* Colecţia de documente, publicată la Moscova în 1944, poartă notificarea „Pentru uz oficial”, conţinând cele mai importante decrete, instrucţiuni, note, directive, decizii cu privire la viaţa politică, economică, culturală şi ideologică, toate acestea formând imaginea statului sovietic în primii douăzeci de ani de existenţă.

Astfel, succesorii Imperiilor Ţarist şi Otoman – Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă şi Marea Adunare Naţională a Turciei – au semnat la Moscova, la 16 martie 1921, Tratatul ruso-turc de „prietenie şi frăţie”. Tratatul includea 16 articole şi 4 anexe, fiind semnat din partea RSFSR de către Gheorghe V. Cicerin, Comisarul poporului pentru afaceri externe, şi Jalal ad-Din Korkmasov, iar din partea Turciei de către Yusuf Kemal-bey, Riza Nur şi Ali Fuad-paşa. Tratatul a fost ratificat de VŢIK, pe 20 iulie 1921, şi de Marea Adunare Naţională a Turciei, la 31 iulie 1921. Instrumentele de ratificare s-au schimbat pe 22 septembrie 1921 în oraşul Kars.

Tratatul, semnat la 16 martie 1921, a stipulat părţilor semnatare să nu recunoască niciun tratat de pace sau alte acte internaţionale, în cazul în care ar fi impuse cu forţa vreuneia dintre părţi (articolul 1), anulându-se tratatele inegale ale guvernului ţarist cu Turcia (articolul 6), fiind declarate nule orice fel de acţiuni şi drepturi referitoare la regimul stabilit de aceste tratate (articolul 7).

Este important că, din punct de vedere al dreptului internaţional, Tratatul de la Moscova consemnase, în articolul VI, precum că părţile contractante consideră toate tratatele precedente, semnate de Imperiile Otoman şi Ţarist, ca fiind anulate, acestea pierzându-şi puterea juridică:

„**Articolul VI.** Ambele părţi contractante recunosc că toate tratatele încheiate până în prezent între cele două ţări nu corespund intereselor reciproce. Prin urmare, sunt de acord să recunoască aceste tratate drept reziliate şi neavenite.

Guvernul Republicii Sovietice Federative Socialiste Ruse declară, în particular, că consideră Turcia liberă de orice obligaţii financiare sau de alt gen în baza actelor internaţionale încheiate anterior între Turcia şi guvernul ţarist.

Articolul VII. Guvernul Republicii Sovietice Federative Socialiste Ruse, recunoscând capitulaţiile incompatibile cu dezvoltarea naţională liberă a tuturor ţărilor, precum şi punerea în aplicare deplină a drepturilor sale suverane, le consideră nule şi pune capăt drepturilor şi acţiunilor care au vreo legătură cu acest regim.”

A trebuit să treacă mai bine de un secol pentru ca Rusia (deja cea sovietică) să recunoască oficial, chiar dacă şi indirect, nulitatea consecinţelor Păcii de la Bucureşti din 1812, deşi, cu trei ani mai devreme, poporul român al Basarabiei îşi decisese de sine stătător destinul prin Actul Unirii din 27 martie 1918, rezolvând astfel Problema basarabeană. Pentru diplomaţia noastră rămâne remarcabil „Răspunsul guvernului român la nota guvernului ucrainean din 5 mai, trimis din Iaşi, la 19 iunie 1919”, care preciza că: „Din punct de vedere geografic, etnografic, istoric, aşa-zisa provincie a Basarabiei a fost, deci, din toate vremurile un pământ românesc şi a format o parte integrantă şi indivizibilă a Principatului Moldovei”.

În prezent, este simbolic să revenim *ad initio* – acolo de unde am pornit, de la Wilno la Vilnius, şi să reamintim că nulitatea juridică a tratatului ruso-turc din 1812 cade sub incidenţa tratatului semnat la Moscova la 1921. Pasul nostru decisiv spre apropierea-aderarea la UE este, în fond, o revenire întârziată în sânul civilizaţiei tradiţionale, europene, care nu poate fi calificată ca un „premiu real” şi nici unul ipotetic, ci ca o legitimă restabilire a unei situaţii geopolitice, deşi parţiale, rectificându-se urmările nefastului Act din 1812, ratificat la Wilno (Vilnius) cu 203 ani în urmă...

(O formă diferită a articolului a apărut în *Limba Română*, Chişinău, nr. 4, 2014.)

Podul de reviste

O istorie a Basarabiei

Anatol PETRENCU

Este vorba despre un volum colectiv, parte a proiectului „Românii din jurul României", coordonat de Vasile Șoimaru, redactat de Vlad Pohilă și apărut la Editura Serebia, Chișinău, 2015. Redactor științific este profesorul universitar Anatol Petrencu. Cuprinsul volumului este următorul: De ce trebuie scrisă o istorie a Basarabiei? (Eugen Statnic), Sinusoida istorică a Basarabiei (acad. Andrei Eșanu), Tracii septentrionali în sec. VII/VI – V î.Hr. (Ion Niculiță), Basarabia din secolul al X-lea până la începutul secolului al XIX-lea (Ion Gumenâi), Basarabia sub dominația țaristă. Formele de protest împotriva anexării Basarabiei de către Imperiul Rus (Ion Gumenâi), Basarabia în cadrul Statului Român întregit (Gheorghe Palade), Basarabia în anii celui de-Al Doilea Război Mondial (1940-1944) (Anatol Petrencu), Evoluția vieții politice în R.S.S. Moldovenească (Ion Șișcanu), Declarația de Independență. Apariția și afirmarea statului Republica Moldova (Anatol Țăranu), Basarabia istorică în imagini contemporane (Vasile Șoimaru), Rezumate, Bibliografie selectivă, Indice de nume, Indice geografic. Ca prezentare a volumului, reluăm Rezumatul (de Anatol Petrencu) de la pagina 393 (tradus apoi în engleză, germană și rusă). Pe coperta a patra apar citate din Eminescu și Nicolae Iorga pe care, de asemenea, le reproducem mai jos. (Red.)

Volumul de față este rodul muncii unor specialiști notorii în domeniul istoriei românilor; în special, este vorba de Basarabia, iar din 1940 R.S.S. Moldovenească, astăzi Republica Moldova. Monografia colectivă prezintă succint principalele etape ale Antichității traco-geto-dace, reprezentate expresiv pe teritoriul de astăzi al R. Moldova prin vestigii ale unor așezări umane, prin mostre ale unor unelte de muncă și de luptă, obiecte de uz casnic, monede etc. Și Evul Mediu a fost expus în contextul întregului spațiu românesc. Parte componentă a Principatului Moldova, interfluviul pruto-nistrean a avut un destin comun cu al tuturor românilor moldoveni: aceeași limbă și credință, aceeași istorie, aceiași domnitori, aceleași legi și obiceiuri, tradiții populare etc.

În urma Războiului ruso-otoman din anii 1806-1812, interfluviul pruto-nistrean, numit impropriu Basarabia, a fost încorporat în Imperiul Țarist. Timp de peste o sută de ani, populația românească a Basarabiei s-a aflat sub opresiunea factorului străin, fiind supusă deznaționalizării, îndepărtării de valorile culturale și spirituale proprii. Progresul economic și social a fost prea mic în comparație cu cealaltă parte a Principatului Moldova, care, la 1859, s-a unit cu Țara Românească, constituind România modernă.

Odată cu terminarea Primului Război Mondial, marile imperii ale timpului, inclusiv cel țarist, s-au destrămat, iar principiul naționalităților a triumfat. De acele împrejurări au profitat și basarabenii: prin votul majorității deputaților din Sfatul Țării, parlamentul de atunci al Republicii Democratice Moldovenești (Basarabia), aceasta s-a unit cu România. A urmat o perioadă relativ scurtă (22 de ani), dar deosebit de benefică pentru evoluția populației basarabene. La începutul celui de-Al Doilea Război Mondial, în strânsă alianță cu Germania hitleristă, URSS a ocupat, sub amenințarea aplicării forței, teritoriile românești Basarabia, Nordul Bucovinei, Ținutul Herța, hăcuindu-le și formând, împotriva voinței populației de aici, numita R.S.S. Moldovenească, alte pământuri românești fiind trecute la R.S.S. Ucraineană.

După ieșirea României din războiul antisovietic (august 1944), în spațiul dintre Prut și Nistru s-a restabilit ordinea impusă de U.R.S.S. în 1940. Sovieticii au provocat o foamete fără precedent în istoria acestei țări, au deportat în Siberia mii de oameni gospodari, clerici, intelectuali de vază, dar și potențiali adversari ai puterii sovietice, au promovat politica de comunizare a economiei și societății moldovenești. Invadatorii de la Răsărit au aplicat metode violente de rusificare și deznaționalizare.

Deșteptarea națională a basarabenilor, din a doua jumătate a anilor '80 ai secolului trecut, s-a încununat, în anii 1989-1991, cu revenirea în drepturi a limbii române și a istoriei românilor, dar și cu obținerea unor drepturi și libertăți de care fuseseră privați sub regimul sovietic. Ultimul compartiment al monografiei colective se referă la evenimentele de după august 1991, când R.S.S. Moldova și-a proclamat independența de stat și încearcă să se afirme ca atare.

Lucrarea se dorește a fi „o contribuție la vasta operă numită generic *Istoria Românilor*, cu accentul pe elucidarea adevărului despre Basarabia în contextul evoluțiilor care au definit acest pământ românesc. Avem de-a face cu șapte sinteze istorice, fiecare autor etalând o viziune asupra problemei, ținând cont de opiniile înaintașilor, dar valorificând, uneori în premieră, noi idei, ipoteze, detalii, mărturii, documente" (acad. Andrei Eșanu).

Monografia este o „aducere la zi" a problemelor principale ale istoriei noastre. Suntem convinși că lucrarea își va găsi cititorul, dornic de a afla adevărul despre ce am fost și ce suntem. Cartea este destinată atât specialiștilor, cât și tuturor conaționalilor care conștientizează importanța și necesitatea cunoașterii trecutului pentru a ne putea edifica mai bine prezentul și chiar viitorul.

A rosti numele Basarabia e una cu a protesta contra dominației rusești. Numele Basarab și Basarabeni exista cu mult înaintea vremii în care acest pământ devenise românesc; acest nume singur este o istorie întreagă. (...)

Noi am zis de la început că nu există compensații pentru Basarabia, precum nu există niciodată vreo plată pentru o palmă măcar din pământul patriei. Acestea sunt lucruri sfinte, care se pierd și se câștigă prin împrejurări istorice, dar nici se vând, nici se cumpără, nici se schimbă. (...)

Însuși numele „Basarabia" țipă sub condeiele rusești. Căci Basarabia nu însemnează decât țara Basarabilor, precum Rusia înseamnă țara rușilor, România țara românilor. (Mihai Eminescu)

Țara Românească a Moldovei – căci acesta este numele cel mai vechi al domniei care s-a chemat pe urmă mai pe scurt Moldova – s-a alcătuit departe de malul Prutului, în colțul acela unde românimea din mai multe locuri s-a legat de la sine împreună, anume pe valea râului de unde a venit numele Moldova. [...]

Rușii n-au urmărit niciodată Basarabia privită ca o entitate deosebită [...]; ei n-au urmărit nici măcar Moldova singură, ci stăpânirea asupra amândouror țărilor românești până la Dunăre, ca să aibă legătură cu elementele slave din Peninsula Balcanică, în chip firesc legate de dânșii.

Dacă, la 1812, s-au oprit la Basarabia, este pentru că n-au putut câștiga mai mult. Planurile făcute de dânșii înaintea încheierii acestei păci neașteptate, pe care ei au primit-o numai de frica lui Napoleon, care se pregătea de năvălire, cuprindeau Moldova întreagă, sau măcar Moldova până la Siret. (Nicolae Iorga)

Prutul, un hotar care desparte neamul românesc

Doina GRECU

Neamul românesc a fost dintotdeauna o comunitate de oameni harnici, primitori, frumoși la suflet și îndrăgostiți de o limbă ce n-are asemănare – limba română. Despărțită de mai bine de două secole de Țara mamă, Basarabia a avut o soartă zbuciumată sub oblăduirea tricolorului țarist și a drapelului roșu-comunist. Astăzi, hotarul dintre două țări care țin separat un același popor este încă marcat de valurile râului Prut, apă deplânsă și cântată cu mult patos. Deși pare dificil să scrii istoria unei *ape*, Vlad Mischevca, doctor în istorie și conferențiar cercetător la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, reușește în 300 de pagini să prezinte o antologie istorico-literară a râului-hotar, numită sugestiv *Prutul în destinul neamului românesc: O antologie istorico-literară a râului* (Editura Civitas, Chișinău, septembrie 2015, 300 p.).

Lucrarea debutează cu un studiu introductiv despre Prut, în care sunt furnizate informații științifice referitoare la originea, lungimea și suprafața râului, afluenții care se varsă în el. Vlad Mischevca amintește și despre cele 27 de poduri care au existat cândva peste Prut. În continuare, autorul prezintă cititorului o serie de legende toponimice despre apariția mitologică a râului. Pe parcursul întregii cărți, textul este împletit armonios cu doine și versuri de dor, de tristețe și chin, mult mai puțin fiind prezente cele lirice, scrise despre râul Prut. Pe lângă versurile marilor scriitori – Vasile Alecsandri, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Leo Butnaru ș.a., autorul a inclus și fragmente din creația unui șir de autori tineri (Diana Enache, Crina Popescu ș.a.) sau puțin cunoscuți (nepublicați anterior: Anatolie Cărbune ș.a.). Spre finalul cărții, care are cca 470 de note de subsol, istoricul prezintă câteva poezii proprii, dedicate fraților de peste Prut și o poezie în limba rusă – adresată actualilor diriguitori ai Rusiei.

Din carte nu putea lipsi abordarea istorică asupra importanței râului Prut, acesta reprezentând, de la 1812 și după 1944, un simbol al despărțirii neamului românesc. Autorul subliniază că „râul, care a fost o adevărată Cortină de Fier a imperiilor țarist și sovietic, mai rămâne astăzi o Cortină eurocomunitară, penetrarea ei de către omul simplu încă fiind condiționată". Condiționările sunt atât geografice, cât și politice. De exemplu, astăzi, când tot mai mulți moldoveni își doresc ca lupta anticorupție care are loc în România să treacă Prutul, hotarul politic devine tot mai accentuat.

De fapt, dr. Vlad Mischevca tratează geneza problemei basarabene încă în monografia *Moldova în politica marilor puteri la începutul secolului al XIX-lea* (editată la Chișinău în anul 1999), iar recenta lucrare vine să completeze demersul său istoriografic asupra destinului românilor de la 1812 încoace – cu noi contribuții istorico-literare, în fond poetice. Aceste lucrări sunt, cu certitudine, actuale, fiind adresate unui cerc larg de cititori de pe ambele maluri ale Prutului. Recenta carte despre *istoria poetică* a râului Prut oferă cu lux de amănunte date concrete despre bătăliile care au avut loc la Țuțora în anii 1595 și 1620 între Uniunea statală polono-lituaniană (Rzeczpospolita) și Imperiul Otoman. De asemenea, sunt prezentate *Campania de la Prut* din anul 1711, pierdută de Petru I în Bătălia de la Stănilești, luptele din anul 1941 pentru eliberarea Basarabiei și Nordului Bucovinei, dar și semnificația *Podului de Flori* de la Ungheni, organizat în mai 1990.

De menționat că pentru cartea *Prutul în destinul neamului românesc*, cunoscutul istoric, participant la primul Congres al Diasporei Unioniste (organizat de Platforma Unionistă *Acțiunea 2012* în perioada 3-5 aprilie 2015 la București) și la Podul de Flori în cadrul Marșului lui Stefan cel Mare (Ungheni-Iași) de la 11 iulie 2015, a primit recent Premiul „Natura" în cadrul Salonului Internațional de Carte de la Chișinău (ediția a XXIV-a). Vom concluziona spunând că această antologie istorico-literară a râului este o lucrare originală, care îmbină armonios poezia cu istoria și geografia Prutului, de care românii de pe malurile despărțitoare ale acestuia aveau de multă vreme nevoie.

Nevoia de românism

Noi avem calitățile de a fi cineva!

Nicolae MELINESCU

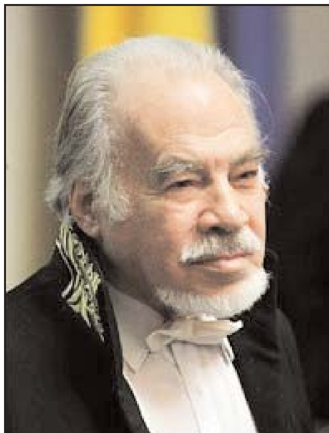
Personalitățile care au avut bunăvoința și generozitatea de a-și prezenta propria viziune asupra românismului și a valorilor sale la această rubrică au făcut trimiteri la procesul actual. Dar originile românismului vin de undeva din timp, din trecutul căruia academicianul Dan Berindei i-a dedicat întreaga viață, studiindu-i personalitățile, evenimentele și conjuncturile definitorii pentru manifestările incipiente ale identității naționale. Așa cum constata domnia sa (Mersul lucrurilor. Cum văd lumea după 90 de ani, *Cartex, București, 2005), trecutul ne însoțește cu voia sau fără voia indivizilor, a societății sau a comunității, iar tentația de a trăi în afara sau cu ignorarea lui cel puțin până acum a fost sortită eșecului. Așadar, în scrutarea perenității românismului, undeva se află originile.*

Ideea de românism în această formulare este modernă și aparține veacului al XVIII-lea, cu rădăcini mai vechi. Este vorba de conștiință, conștiința locuitorilor acestui spațiu. Ea a fost, aproape paradoxal, unitară într-un anume sens. Chiar dacă erau împărțiți în teritorii diferite, locuitorii acestora aveau convingerea – adevăr demonstrat prin izvoarele care ni s-au păstrat, puține, din nefericire – că sunt unitari, moldoveanul, ardeleanul, munteanul, că sunt români. Reperele acestui fenomen încep la cronicari, care au afirmat-o direct, pentru că, în fond, temeiul acestei constiințe se afla în însăși problema originii. Noi suntem un popor–insulă aruncat între alte popoare. Tocmai faptul că suntem particulari și izolați geografic de celelalte popoare latine a determinat, pe de o parte, unitatea spirituală, iar pe de altă parte, această conștiință de sine care nu se întâlnește la alții. Acest adevăr se reflectă în limbă, care, cel puțin în spațiul dacic, este lipsită de dialecte. Oamenii se înțeleg din Maramureș până jos la Dunăre fără niciun fel de probleme. Domeniul limbii este unitar, ceea ce, pe de o parte, dovedește conștiința pe care se sprijină această caracteristică a unității, iar, pe de altă parte, a fost și un instrument de menținere și de dezvoltare a acestui simțământ al fiecăruia.

Ceea ce a însemnat de-a lungul vremii un proces sinuos, chinuit de conjuncturi și presiuni externe și interne, a devenit însăși construcția națională care a făcut din provinciile istorice un stat unitar, suveran și independent. În tradițiile sale fundamentale se regăsesc limba, cultura și credința creștin-ortodoxă. Apogeul acestor valori a fost atins în primele decenii ai secolului trecut, odată cu reîntregirea teritorială. Perioada comunistă a inaugurat un proces devastator de deconstrucție prin dominația stalinistă și post-stalinistă. Primele semnale ale comunismului națiunilor au fost date de declarația de independență față de Moscova, din 1964. Reconstrucția propusă de un document considerat promițător pentru distanțarea de umbrela rusească nu avea decât scopul creării unei noi oligarhii locale, ceea ce a generat, ulterior, spațiul apariției și a manifestărilor aberante ale unui nou tip de dictatură. Noua construcție continua deconstrucția fundamentelor care aduseseră România antebelică între țările europene moderne. Schimbarea de regim de la sfârșitul lui 1989 crea terenul și mentalitatea unei reconstrucții sociale, politice și identitare reale, dar, așa cum a observat academicianul Dan Berindei, momentul euforic al „tranziției" a fost succedat rapid de o adevărată campanie de „deștărare", mai ales a tinerilor îndrumați insidios și subliminal să plece în afara țării și să privească locul de origine doar ca pe un spațiu de trecere către o stare materială mai bună și o sărăcire sufletească asumată.

Astăzi ne confruntăm cu un fenomen deosebit de grav, pentru că nu este vorba numai de o conștiință și de niște sentimente, este vorba despre faptul că această conștiință și aceste sentimente stau la temeiul unității și acțiunii, dacă pot să spun așa, unitare a unui popor. În momentul în care nu mai există această conștiință, poporul respectiv, după cum spunea Octavian Paler, ajunge o populație, nu mai este parte a unei națiuni. În interiorul acestei populații halta unei persoane se află la București, sau la Focșani, sau la Alba Iulia.

Revin la cronicari pentru că ei au avut un rol extraordinar. Funcționând ca o oglindă, ei au consemnat modul în care gândeau oamenii de un anumit nivel. Nu știu dacă simplul țăran în vremea aceea avea cam aceeași viziune cu cea a cronicarului de curte domnească, dar Ureche, ca să nu mai vorbesc de Miron Costin sau de Constantin Cantacuzino, are o viziune foarte clară și foarte realistă despre originea noastră, Roma. Trebuie să spun că această viziune a fost atât de puternică, tocmai din pricina izolării și a distanțării geografice de matca latină, încât s-a acoperit pe nedrept cealaltă origine, cea dacică. Dacii nu meritau uitarea, dar realitatea este că poporul vorbește de Troian, de Traian, dar nu și de Decebal, probabil și pentru că a persistat această măreție a Romei, centrul unui imperiu extraordinar. Noi avem de la latini civilizația, nivelul nostru pe care l-am putut păstra conservând și numele semnificativ. Suntem singurul dintre popoarele romanice care avem un nume amintitor al Romei din care izvorăște necontenit această conștiință într-un mod aproape uimitor, paradoxal, pentru că, totuși, în această izolare timp de aproape două mii de ani, acest sentiment al apartenenței comune este semnificativ. Cu atât mai tragic este fenomenul la care asistăm astăzi.

Asistăm de multe ori neputincioși la o maltratare a istoriei, la o răscroire a evenimentelor din interese propagandistice. Paralel cu selectarea arbitrară a evenimentelor, cum observa academicianul Dan Berindei, și ignorarea întâmplătoare a caracterului istoriei de «magister vitae», se desfășoară acțiuni de aparentă consolidare a identității naționale prin asumarea fizică a unor personalități de evidentă și recunoscută valoare spirituală românească, rămase să-și doarmă somnul de veci pe alte meleaguri. Tulburați din odihna eternă, asemenea oameni trebuie să consolideze imaginea de patrioți a unor indivizi care recurg la inițiative spectaculoase nu de dragul celor pe care vor să-i deturneze de pe ultimul drum spre eternitate, ci pentru propriul palmares de salvatori ai reperelor istorice ale națiunii.

Eu găsesc că este o mare greșeală. În 1977 am fost la Palermo cu o delegație cu Nestorescu-Bălcești, pe atunci directorul Muzeului casei memoriale „Bălcescu", cu un antropolog, și am stat o săptămână în căutarea lui Bălcescu. Am constatat cu tristețe că versiunea gropii comune era reală, dar, în același timp, mi-am format o opinie. Bălcescu este și astăzi prezent în Palermo. Există acolo un parc foarte frumos cu vegetația asemănătoare celei de la jumătatea secolului al XIX-lea, care evocă Risorgimento. Acolo se află și bustul lui Bălcescu alături de italienii de seamă și de fruntași europeni ai epocii respective. Există și o stradă Bălcescu și două morminte dedicate revoluționarului român; unul la Rotoli, unde s-a pus și un bust, construit pe vremea când circula ipoteza, infirmată de realitate, că acolo s-ar fi aflat rămășițele sale pământești, și altul la Mănăstirea Capucinilor. Dacă opream pe stradă un palmeritan și-l întrebam de Bălcescu, îmi dădea o indicație, îmi spunea pe unde să merg și mă îndruma chiar spre Hotelul Trinachia unde a murit. Oamenii îl au pe Bălcescu în conștiință, ceea ce este foarte important. Enescu reprezintă o problemă similară. De ce să-l aduci aici? Aici ar fi dus la Bellu, unde este o bătaie de joc continuă, unde apar tot felul de schimbări absolut tragice, în timp ce la mormântul din Franța este onorat de mii de vizitatori. Se întâmplă același lucru și cu Brâncuși. După mine, ei sunt niște ambasadori ai românismului, ai națiunii noastre, care-și îndeplinesc menirea față de țară și post-mortem, spre deosebire de alții care nu și-o fac nici în timpul vieții.

Urmărirea evoluției națiunii și a poporului român poate duce la înțelegerea lor evolutivă, prin cunoașterea cauzelor și a condițiilor în care procesul dezvoltării a avut loc, pentru că, amintea academicianul Dan Berindei, „Important este ca în orice lucru pe care omul îl întreprinde să-l facă în deplină cunoștință de cauză, să înțeleagă ce s-a întâmplat și chiar, prin antecedente, să poată vedea ceea ce va urma". Acest proces presupune un echilibru foarte fragil între faptele atestate și presupunerile logice deduse din izvoare. Dar și aici se înregistrează tentative antiromânești de rescriere a istoriei, fie de dragul unei glorii efemere oferite de servilism, fie din dorința evidentă de a ataca tradiția noastră și evoluția românilor în timp.

Această tendință de a căuta, mai ales, negativul pe motiv că s-a exagerat în anumite privințe reprezintă un mare pericol. Exagerări au existat, dar argumentele sunt foarte facile și în multe situații nu este cazul unor reconsiderări departe de adevăr. În general, datoria noastră, a istoricilor, este să rezistăm presiunilor politice, de oriunde ar veni ele, din dreapta, din stânga, și să luptăm pentru permanența unui adevăr care e dincolo de noi, dar pe care noi trebuie să-l slujim chiar cu sacrificii. Uneori, nu este chiar atât de usor. Oricum, adevărul istoric trebuie slujit.

Evident că există un progres extraordinar al domeniului științelor exacte, generat și de necesitatea de a se adânci cunoașterea în această direcție. Lucrurile trebuie, însă, să fie judecate foarte rațional și trebuie păstrată o rezervă umanistă nu numai pentru ideea de românism, ci pentru ideea de om, în sine. Oamenii nu vor mai fi entități valoroase dacă vor fi lipsiți de limba lor, de istoria lor, de tot ce îi particularizează și îi identifică.

Un mare defect al zilelor noastre rămâne faptul că nu se învață. Nu se mai învață! Ambiția permanentei reforme a învățământului a dominat și perioada revolută, dar ea se manifestă și acum și este alimentată de tendința de a avea cât mai mulți, să fii la nivel european prin număr. Dar dacă numărul este găunos, dacă un absolvent nu știe nimic temeinic, mai mult încurcă și apar alte considerente pentru care i se facilitează cariera. Din nefericire se manifestă și asemenea fenomene. E trist!

Chiar dacă trecutul s-a plasat prin forța evidenței și a mărturiilor în zona vastă a cunoașterii umane, știința studierii sale încă nu fiintează ca o zeitate rece și intransigentă sub a cărei autoritate prezentul să învețe necontenit, ca să poată evita capcane cu efecte devastatoare pentru comunități mai mici sau mai mari. Expedițiile în templul imens și uneori înșelător al istoriei au de urmat trasee marcate de obiectivitate, nepărtinire, pentru ca la capătul drumului jurnalul de bord să îmbogățească cultura locală, comunitară și universală. Până la urmă, ansamblul concluziilor unor asemenea călătorii reprezintă adevărurile care consolidează cultura, în cazul nostru, cultura română aflată la baza românismului. Dar drumul este anevoios și el ar trebui să ducă spre studiul riguros, argumentat, documentat și credibil, care să stimuleze interesul elevilor pentru cunoașterea reperelor identitare naționale.

Din păcate, nu mai există așa ceva. Practic, școala nu mai face așa ceva, dimpotrivă, cultivă, parcă, invers. Asta e o realitate. Suntem în fața unei perioade extraordinare. Legăturile mondiale le avem acum, din punct de vedere tehnic, dar aceste schimbări nu trebuie să ducă la distrugerea națiunilor, pentru că ele exprimă, fiecare în parte, o realitate. În momentul în care toți oamenii vor fi amalgamați, indivizii nu vor mai avea niciun fel de repere identitare în viață, nu se vor putea lega de un teritoriu, de un spațiu și nu vor mai fi oameni. Riscăm să ne transformăm în roboți și nu cred că este necesar acest lucru.

→

Nevoia de românism

Depersonalizarea pornește de la incertitudinea politicienilor care nu au stabilit încă ce vor să facă. De exemplu, Uniunea Europeană nu a hotărât prin documente fundamentale dacă este o federație sau rămâne o agenție interguvernamentală, asistată de un parlament multinațional. Marea înnoire, semnalată de prăbușirea comunismului european, s-a dovedit un proces îndelungat și deloc ireversibil. Conflictele din fostul spațiu iugoslav, ciocnirile sângeroase din fosta republică sovietică a Ucrainei, punerea în așteptare a Turciei la poarta Uniunii Europene, au adus în prim-plan mai curând cuvântul „supraviețuire" și au făcut să pălească planurile și proiecțiile unei ordini noi la nivel continental și universal.

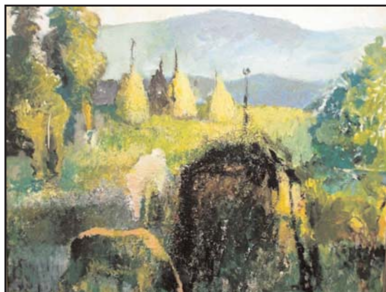
Din păcate, nu s-a ajuns la o formulă general acceptată și, mai ales, nu s-a ajuns la alternative. În secolul al XVIII-lea au avut loc două fenomene deosebit de importante. Războiul de eliberare din coloniile americane și Revoluția Franceză au lansat lozincile acelui moment în formula sintetică: libertate, egalitate, fraternitate! În măsura în care aceste trei cuvinte magice se aplică, lucrurile merg bine. Dar ele trebuie să acționeze la scară planetară din moment ce ne mondializăm și fenomenele astea la care asistăm în ultima vreme se datorează tocmai inegalității frapante. Dar aici se găsește vina întregii omeniri, care nu a ajuns după câteva secole de la cele două evenimente enunțate anterior la un proces de cvasi-egalizare, pentru că o egalizare completă a nivelurilor de dezvoltare era și este imposibilă. Este necesară această conștiință a unui echilibru între gradele de civilizație din diferite zone ale lumii.

Condițiile ambigue de afirmare a identității naționale, modul discriminatoriu în care cei mici și slabi ar putea să-și prezinte personalitatea și interesul național prelungesc dezechilibrul și asimetria. Permanentizarea acestei stări de fapt a provocat apariția așa-numitelor state eșuate sau în curs de eșuare, a statelor alterate, toate dovezi ale inechității majore care însoțește mutațiile semnificative actuale. Într-o secțiune a societății umane creația științifică, artistică și culturală nu pare să mai cunoască limite, în timp ce în alta comunități limitate abia descoperă roata și focul. Asemenea disparități influențează identitatea națională de care depinde legitimarea unor comunități prin recunoașterea lor de către altele, exterioare lor.

Fiecare entitate care formează umanitatea luptă ca să aibă o situație egală, dacă se poate chiar mai bună, ceea ce este exagerat, cu cei mai privilegiați, care și-au împlinit interesele. Evident, ca să ajungi acolo, trebuie să ai o unitate de acțiune, trebuie să ai o solidaritate foarte accentuată și asta ți-o dă, înainte de toate, conștiința națională, faptul că știi că nu ești singur ca individ și faptul că acționezi alături de mii, de zeci de mii sau milioane de oameni. Asta contează. Dacă fiecare se comportă în legea lui, atunci lucrurile se schimbă. În general, viața se duce foarte individual, maximum în mediul familial, iar lumea din jur nu prea mai contează. Nu numai că e păcat, dar pierdem foarte multe dintre mijloacele de a realiza ceea ce ne propunem în comun. De unul singur, nu sunt șanse. Unirea face puterea.

În acest context, în asocierea sau confruntarea dintre obiectivele individuale și cele colective, apare ca fundamentală cunoașterea, definirea și promovarea interesului național al României

Interesul național înseamnă identificarea propriilor tendințe și valori, nu acceptarea intereselor celorlalți.

În veacul al XIX-lea noi ne-am modernizat, am împrumutat, așa cum făcusem și mai demult într-un ritm mai lent. Constituția de la belgieni este unul dintre exemple. Era un proces de împrumut foarte alambicat. În primul rând, cei care îl efectuau erau niște intelectuali care aveau o viziune cuprinzătoare asupra lucrurilor. Pe de altă parte, aveau cu toții conștiința națională. Pe baza acesteia și a nivelului lor intelectual, care astăzi, din păcate, îi lipsește mult clasei noastre politice, ei au făcut cea mai fericită selecție și adaptare a acestor idei noi. De pildă, Legea instrucțiunii publice dată de Cuza în 1864 a avut nevoie de treizeci de ani, până la Spiru Haret, ca să treacă printr-o nouă reformă, urmată de doctorul Angelescu după Primul Război Mondial. S-a mers dintr-o etapă în alta, dar nu era brambureala care se manifestă azi în învățământ.

Cu o viziune și percepere riguroasă și exactă a fenomenelor sociale actuale, academicianul Dan Berindei a sesizat că dragostea de țară a devenit un delict nesancționat, încă, decât în tabloidele de tarabă. Fenomenul este din ce în ce mai periculos în condițiile în care alte națiuni nu se sfiesc, nu numai să o cultive, ci și să se mândrească cu ea. Ceea ce pentru unii a devenit aproape o obligație cetățenească – dragostea de țară, respectul față de însemnele de stat – pentru noi decade tot mai mult din atenția publică și se îndepărtează, sau este îndepărtat de esența ființei naționale.

Dragostea de țară poate fi cultivată prin includerea ei în procesul de învățământ. Astăzi am impresia că profesorii sunt amenințați când cultivă dragostea de țară, nu când o resping. Când o resping sunt lăudați, iar când o cultivă sunt sancționați. Așa ceva nu este permis. Dar rezolvarea trebuie să vină de sus în jos și dragostea de țară să fie integrată în procesul de educație pe un plan prioritar. Înainte de toate, vreau ca orice copil să fie om și, în al doilea rând, locuitorii acestui teritoriu să fie și să se simtă români. Patriotismul constituie, sau ar trebui să fie, însuși motorul existenței noastre. Din păcate, nu prea mai funcționează, ba chiar este supus ironiilor, e ocolit, nu se mai vorbește despre așa ceva. Ori patriotismul este tocmai expresia acestei conștiințe naționale, atât de necesară nu numai pentru individ, ci și pentru ansamblul societății. E foarte primejdioasă abandonarea patriotismului. Sigur că trebuie evitate excesele, trebuie cultivată, în același timp, buna conviețuire cu toți oamenii Pământului, dar, pe de altă parte, în mod firesc, așa cum îți iubești cu prioritate părinții, soția sau copiii, trebuie să iubești patria, spațiul în care te-ai născut, în care trăiești, care te susține, într-un fel.

Românismul se mai poate sprijini numai pe speranță, din păcate. În mod obiectiv, ar trebui să se sprijine pe tot, pe trecutul pe care l-am avut, în primul rând. Dar mai este el cunoscut de oameni? Nu mai e! Învățământul s-a slăbit de tot, așa că suntem într-o situație foarte îngrijorătoare, din acest punct de vedere. Eu am optimismul meu. Am întâlnit mulți tineri care își pun această întrebare și care mi-au creat sentimentul că au dorința să aibă și ei o identitate.

Comunicarea a debutat în perioada modernă cu dezvoltarea presei și, inițial, prin răspândirea noutăților tipărite pe hârtia de ziar sau de revistă. Acest rol de comunicatori printr-unul dintre primele media ale perioadei de dinaintea revoluției industriale și, în continuare după aceea, le-a revenit inițial oamenilor de cultură, într-o perioadă de pionierat în care jurnalismul era de opinie și prea puțin de informație și în care publicau oamenii de cultură, jurnaliști consacrați apărând ceva mai târziu în peisajul profesional și social. Un drum interesant a parcurs presa românească la începuturile sale, circulația publicațiilor dintr-o provincie istorică în alta fiind o componentă importantă a întregirii geopolitice a Românei.

În secolul al XIX-lea presa a ajutat imens, dar, în același timp, acționa într-un mediu prielnic. Exista o conștiință comună și școala modernă, care se afla la începuturi, transmitea și plasa istoria la loc de cinste. Marea majoritate a celor care publicau era reprezentată de intelectuali adevărați. Ei au contribuit la dezvoltarea românismului. Eu cred în românism și cred în puterea acestui popor al nostru care are, sigur, și defecte, dar are și calități foarte mari. Are, în primul rând, o inteligență nativă. Eu susțin că națiunile se deosebesc în această privință. De pildă, francezii se remarcă prin spontaneitate, germanii, prin seriozitate, prin muncă asiduă și metodică. Noi avem de învățat și de la unii și de la alții. Eu îmi pun speranța tot în tineri, care vor cunoaște un proces de trezire, de renaștere a conștiinței naționale într-un alt climat. Facem parte din Europa, în curând ne vom da seama că facem parte din umanitate. Omenirea s-a schimbat fundamental și uneori nici nu realizăm și uităm de emergenți ca Brazilia, India, Indonezia, care aduc atâtea necunoscute de pe teritorii care se dezvoltă în prezent și care ne vor pune la un moment dat în fața unor alte realități. La momentul acela trebuie și noi să fim o realitate, să nu ne lăsăm înăbușiți de imitații și de o îndepărtare de ceea ce suntem, pentru că noi avem calitățile de a fi cineva, ca să mă exprim astfel. Avem nevoie de muncă, de seriozitate și cultură umanistă la locul ei.

Lacrima Anei

Ion Iuga (6 ianuarie 1940, Săliștea de Sus, județul Maramureș – 19 noiembrie 1993, București), poet. Liceul la Cluj și Năsăud, Facultatea de Filologie la Cluj (absolvită în 1964). Profesor la Sighetu Marmației, apoi, după 1973, director al unor cinematografe din București. Debutează cu reportaje în 1959, cu poezie în 1963 și în volum în 1968.

Dintre volumele publicate: *Tăceri neprimite* (1968), *Almar* (1970), *Țara fântânilor* (1971), *Irosirea zăpezilor* (1974), *Cămașa Patriei* (1975), *Din Marmația* (1977), *Binecuvântata civilizație* (1980), *Ieșire din vis* (1982), *Fântâni pentru bronzul eroilor* (1983), *Casa poemelor* (1984), *Povara umbrei* (1987), *Bărbatul din nord* (2010).

Poemul alăturat este reluat din volumul *Fântâni pentru bronzul eroilor*, Ed. Militară, București, 1983, în care apare și poemul *Fântâna lui Manole*.

Înziditele izvoare

Mai săpăm izvoare-n margini de pământ
ochiul verde mult răsfrânt
Ane botezate-n temelii
și de-i foc în crengi
ziuă peste zi renaștem
smulgem mănăstiri de-adâncuri
le zidim
trupuri blânde și coloane
din IONI și ANE
peste drumuri nesfârșirii
drumuri prigonite în provincii
unde mai găsim izvorul
pe sub sapele crestate
sub piciorul Anei măritate

noapte de lumini îmi pare
drumul care
îmi dă luminișuri rare

Între narațiunea dramatică și teatrul cu desfășurări epice

Aureliu GOCI

Se spune că, dacă s-ar constitui un tren format din 10 vagoane exclusiv din scriitori, ar arăta așa: 5 vagoane de poeți, 4 vagoane de prozatori, două compartimente de critici, eseiști și istorici literari și un compartiment de dramaturgi.

Doamna Dorina Bădescu reușește, într-o singură frază, să condenseze complexitatea teatrului modern: „Textul modern sondează sufletul omului, meandrele lui, luminează zonele umbrite, întreabă, uneori răspunde."

Din punct de vedere istoric însă, dramaturgia rămâne veriga aparent slabă, în toate epocile, a literaturii române. Primele piese ale lui Alecsandri vin la aproape 200 de ani de la *Psaltirea* lui Dosoftei. Unii zic că nici nu am avea dramaturgie, ci numai câțiva dramaturgi importanți, asistați de un număr impresionant de actori foarte dotați.

Lucrul acesta vine oarecum în contradicție cu spiritualitatea românească și chiar cu structura sufletească, cu „forma mentis" a românului, caracterizat de o psihologie deschisă, favorizantă, a dialogului, de o mentalitate colocvială. Și dacă ne gândim că genul principal practicat de domnii scriitori este proza, deținem, deci, construcția epică din care derivă dramaturgia în formula obiectivă a vechiului realism.

Singurul care nu se supune unei asemenea formule este Caragiale. Și Alecsandri, care este dramaturg 100 la sută, restul fiind poeți. Dar ceilalți sunt supuși canonului epic, de la Rebreanu, Victor Ion Popa, Ion Băieșu până la genialul Teodor Mazilu.

Și mai există și un teatru pentru lectură, greu de reprezentat scenic, dar nu e cazul aici. Victor Eftimiu e desigur dramaturg, dar, deși talent debil, scrie de toate. Alexandru Kirițescu e dramaturg veritabil, deși scrie puțin.

Nici Dorina Bădescu nu face excepție de la seria tipologică: teatrul său vine din proza sa, dar și înaintea prozei stă întinsa activitate publicistică. Cu toate acestea, teatrul său nu este destinat lecturii.

A debutat la 33 de ani cu un roman, semn de maturitate și experiență socială câștigată prin pasiunea jurnalistică, dar, de la *Șansa,* roman din 1971, până la *Întoarcerea la Babel,* roman, 2008, sunt aproape 4 decenii în care a mai tipărit povești pentru copii – *Stânicioară cât o bănicioară* (1985), *Soarele în prag*, proză scurtă, și *Luna peste salcâmi, Aproape Jurnal* (1995). În ceea ce privește concepția despre dramaturgia scenică, autoarea se consideră continuatoarea formelor folclorice de ritualuri dramatizate, a inițierilor magice ale călușarilor din Câmpia Dunării. De la aceștia a învățat să vadă orice spectacol teatral prin prisma stărilor transmise și prin întrebările pe care le declanșează.

Se poate descoperi o diversitate de modalități expresive – de la teatrul de păpuși, până la pseudo-monologul dramatic, dar și un real talent pentru titlurile textelor: *Rămași la mărfar, Inscripție pe chitară, Freziile nu înfloresc în iulie, Superbul zmeu albastru, Un tablou și locul lui în casă.*

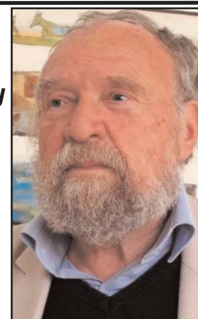

Ca în teatrul lui Camil Petrescu, indicațiile de regie sunt numeroase și semnificante, uneori depășesc ca dimensiuni textul propriu-zis dramatic, dialogul. Această formulă ține de teatrul de idei și cu relevanță conceptuală. Scrie nu un teatru pentru lectură, ci partituri pentru o reprezentare scenică în medii anticonvenționale și o propunere pentru cei atrași de mirajul scenei. Un lucru important pentru literatura dnei Dorina Bădescu rămâne exegeza. Cei mai importanți critici literari și oameni de cultură au scris despre autoare: Nicolae Balotă, Dinu Flămând, Alex. Stefănescu, Ecaterina Oproiu, Iulian Neacșu, Ioan Lazăr, Ionuț Niculescu, Adrian Costache, Mihai Elin ș.a.

În epoca noastră postmilenaristă, când țăranii au fost uitați de literatură, Dorina Bădescu este aproape singurul care mai întârzie asupra acestui protagonist emblematic și tragic al societății românești. Textul *Un anume loc pe pământ* – dramă în trei acte – îmi pare cel mai reușit și reprezentativ, cu valoare de exponențialitate, pentru viața țărănească de astăzi, atât de activă și prezentă la noi, cu totul dispărută din societatea europeană. E bine, e rău? Cred că e bine, câtă vreme în Apus, curentul social dominant este retragerea la sat. La un fel de sat, cu toate dotările. Nu în spațiul originar.

Aș asocia această asumare filosofică a unui *spațiu exponențial* pentru fiecare om – *Un anume loc de pe pământ* – cu legenda personală, sintagmă-cheie a lui Coelho.

O carte ca un steag universal

Ștefan I. STĂICULESCU

Istoricul George Rotaru, un bărbat frumos și drept ca un drapel, este primul dintre egali la unica firmă, ca profil, Rotarexim SA, din Rm. Vâlcea, care ne-a desfătat spiritul cu cartea *Însemnele României și ale națiunilor Europei,* o incursiune în vexilologia și heraldica drapelelor și stemelor statelor europene, tipărită la Ed. Bibliostar. E singura carte de acest fel pe care am întâlnit-o. Deși a apărut în anul 2011, abia acum am dat de ea și mă bucur că am studiat o astfel de carte unică.

Doresc, mai întâi, să lămurim cuvântul „vexilologie". În dicționarele mai vechi nu apare. L-am găsit la www.dexonline.ro și am aflat că este un cuvânt compus, născut din latinescul *vexillum* și completat cu sufixul „ologie", care înseamnă studiu. *Vexillum* a fost un gen de steag utilizat de legiunile romane în timpul Republicii și al Imperiului Roman. Spre deosebire de steagurile moderne, care sunt suspendate de un catarg vertical, *vexilla* (pluralul în latină), steaguri de formă pătrată, erau atasate de bare orizontale, care la rândul lor erau atașate de lănci. În concluzie, vexilologia este o disciplină a istoriei care studiază steagurile din diferite epoci și țări (fr. *vexilologie*, engl. *vexillology*).

George Rotaru s-a documentat, pentru scrierea acestei cărți, până în străfundurile vechimii celor 44 de țări europene, redându-ne didactic istoria steagului și stemei la fiecare țară în parte. O muncă sisifică, mai ales că a trebuit să comprime datele istorice și geografice ale fiecărei țări pe o singură pagină, care cuprinde, pe lângă text, forma și culorile steagului, precum și stema, toate fiind tipărite color. Singura țară care a beneficiat de 36 de pagini, așa cum era și normal, este România.

Nu poți să rămâi indiferent când citești: „Tricolorul este roua timpului cristalizată în culorile curcubeului zamolxian pogorâte pe stindardul dacic, purtat ca simbol de înălțare, credință și devotament, care ne vorbește tăcut și înțelept de peste 2 milenii. Tricolorul este pământul acestei mirifice țări carpato-danubiano-pontice, udat cu sângele bravilor înaintași și sudoarea contemporanilor noștri. Tricolorul este neamul vitejilor noștri străbuni traco-daci, este casa părinților și copiilor noștri, este trecutul, prezentul și viitorul acestei țări... este România celor 5 provincii reunite pe același scut al stemei istorice, care-și are locul indispensabil și inseparabil pe drapel."

Suferința istoricului George Rotaru, ca de altfel și a mea și a altor milioane de români, este că de pe drapelul României lipsește stema, stemă care a fost și trebuie să fie înserată pe drapel. În timpul Revoluției din decembrie 1989, niște revoluționari neinspirați au decupat stema, făcând o gaură oribilă în tricolor. Ulterior, Comisia de heraldică a țării a confecționat o nouă stemă, care a fost aprobată de Parlament și consfințită de Constituție. Deși odată cu modificarea Constituției nu s-a hotărât – oare de ce și cine a avut acest interes? – dispunerea stemei pe drapel, George Rotaru cere, printr-o scrisoare adresată Președinției, Parlamentului și Guvernului României, în numele istoriei, să se realizeze acest deziderat prin lege organică, adică așezarea stemei pe drapel, așa cum au majoritatea statelor și așa cum a fost tricolorul cu stemă până în 1989. Nu de alta, dar drapelul nostru se confundă cu cel al Ciadului, ca formă și culori, roșu, galben și albastru, precum și ca așezare față de lance. La cererea istoricului George Rotaru, opt specialiști de talie mondială în vexilologie, precum Michael Faul, președintele Institutului Steagului, Sir Christopher Southworth, vicepreședinte al Federației Internaționale a Asociațiilor Vexilologice, și încă alți șase vexilologi de renume i-au răspuns în scris (pag. 21–24), solicitând și ei statului român remedierea acestei situații care duce la confundarea celor două drapele, al României și cel al Ciadului.

Autorul cărții face o descriere documentată și amănunțită (pag. 25–32) a stemei României, în decursul istoriei, începând cu stema Țării Românești, a Moldovei și a Transilvaniei, ca apoi să ne prezinte stemele unite, într-una singură, așa cum a fost în anul 1600, pe sigiliul lui Mihai Viteazul.

La paginile 33–47 ne prezină, deosebit de documentat, istoria „Tricolorului (vechi) de 2000 de ani", apreciind că cele trei culori, îngemănate mai târziu în tricolor, au origine populară românească. Deși știam încă din școală simbolistica culorilor din tricolorul nostru, doresc să remarc frumusețea și poezia pe care o dă acestor trei culori George Rotaru: „Pentru un stat unitar, în numeroase cazuri, originea drapelului național se află în istoria și tradiția poporului respectiv, parcurgând o serie de etape, până a devenit însemn național. La fel s-a întâmplat și cu tricolorul românesc. Conform științelor vexilologice și heraldice, semnificația celor trei culori este următoarea:

Roșu (sau glorie) reprezintă focul, simbolizează mărirea, bravura și generozitatea, dar și sângele vărsat în lupte, puterea de viață și energia strămoșească. Este o dovadă de mare distincție și de aceea făcea parte din componența stemelor princiare.

Galben (sau aur) reprezintă pământul, este simbolul forței și bogăției. Reprezintă și bogăția și holdele aurii de grâu din timpul verii.

Albastru (sau azur) reprezintă apa, dar și aerul, cele mai nobile elemente după foc, și simbolizează blândețea, frumusețea, noblețea și buna-credință. Amintește și de legea noastră strămoșească."

Este așa de bine scrisă cartea și așa de documentată, încât afli, la fiecare țară, multe date interesante, chiar curiozități. De exemplu, la statul Elveția afli că această țară este compusă din 26 de cantoane și semicantoane. În afară de Constituție, organele legislative executive și judecătorești, fiecare canton are steagul și stema lui proprie, dar steagul cunoscut, cu o cruce albă pe fundal roșu, este cel național.

Bine ar fi ca această carte să fie studiată la orele de istorie din învățământul preuniversitar, iar la facultățile de istorie să fie predată ca materie distinctă, pentru că merită.

Cărți și autori

Muzeograme vechi și noi

Filofteia PALLY

Titlul anterior numește o lucrare a profesorului Ioan Opriș, apărută la Editura Oscar Print în 2014.

Cartea cuprinde idei, impresii, adnotări muzeografice emise pe parcursul mai multor decenii și aparținând unor lideri cu operă în domeniul muzee și colecții, în cercetarea muzeală, conservarea–restaurarea bunurilor culturale, precum și în valorizarea acestora. Autorul le-a numit *muzeograme*, sperând ca prin ele să poată fi evaluată mai corect muzeografia. Ele au fost decantate de autor, de-a lungul timpului, și le aduce acum la lumină, după ce le-a înțeles mai bine tâlcurile adânci și de permanentă actualitate, atât prin personalitatea de excepție a celor care le-au rostit, cât și prin calitatea vizionară pe care o dovedesc și astăzi, după multe decenii.

Primele pagini, *Realități și orizonturi muzeografice,* cu rol de introducere tematică, și ultima parte, *Cerințele unei noi configurații muzeale,* sunt capitole care se remarcă prin afinități vizibile cu stilul literar al lui Dinicu Golescu din *Însemnarea călătoriei mele* (1826), în care discursul este marcat de *Cuvântări deosebite,* prin care cărturarul își definea concepțiile referitoare la realitatea țării sale.

Profesorul Ioan Opriș inserează *Cuvântări deosebite* cu valoare axiomatică, de genul: *Schimbările politice și sociale presează asupra muzeului; Un nou stil de viață rupe generațiile și schimbă idealurile; Călătoria muzeală – o aventură care începe acasă și se desăvârșește afară; În muzeu călătorim, suntem călători prin alte timpuri; Muzeul respinge calapodul; Fiecare generație matură răspunde de educația celei tinere; Nevoia permanentă de modernizare și reformare muzeală.*

Nu lipsesc opiniile autorizate ale lui André Malraux (*muzeul te învață, te incită să compari, domină sensibilitatea*), Pierre Chaunu (*muzeul alfabetizează*), Alvin Toffler, Fernand Braudel, Nicolae Iorga, Gheorghe Brătianu, Mircea Malița, Arnold Toynbee, Tudor Vianu, Alexandru Tzigara-Samurcaș, Alexandru Zub.

Dar lumea contemporană nu mai trăiește în ritmuri normale, muzeele fiind direct afectate de crizele periodice, radicalitatea modei, schimbarea stilului de viață.

Cum vor fi muzeele viitorului? Autorul crede că vor fi mai multe, mai mobile, cu mai puțini și mai eficienți specialiști. Situația lor va depinde de elitele locale, de numărul colecționarilor și de nivelul de cercetare al locului. Asocierea intereselor private cu comunitatea religioasă și cu specialiștii muzeografi va garanta apariția acestor noi muzee, caracterizate prin localism și regionalism.

Noile muzee vor avea construcții speciale, moderne, care să corespundă exigențelor de protejare patrimonială. Resursele noilor muzee vor depinde mai puțin de autoritatea politică și administrativă și mai mult de calitatea managerului, de marketingul ofensiv.

Marile muzee vor fi mai implicate în proiecte ample de muzeologizare a siturilor arheologice, a parcurilor muzeificate. Serviciile muzeale se vor flexibiliza. Vor susține centre de marketing muzeal, își vor modifica (adapta) organigramele noilor cerințe, rolul lor în prezentarea identității și cetățenismului european crescând considerabil. Unele muzee se vor comasa, vor apărea laboratoarele regionale de conservare–restaurare.

Dacă Dimitrie Gusti considera publicul un veritabil tribunal, și lucrurile se dovedesc reale, atunci publicul va impune evoluția muzeului viitorului.

Subcapitolul 4 din primul capitol, intitulat *Vorbirea de muzeu*, este unul dintre cele mai remarcabile subiecte, autorul asociind discursul muzeal cu calitățile personale ale celor puțini (prea puțini!) care pot transmite informația științifică într-o vorbire convingătoare, adaptată specificului de viață și de instruire al publicului.

Vorbirea de muzeu presupune o artă a comunicării și a dialogului, în directă legătură cu expoziția. Cei care au cunoștințe complexe asupra patrimoniului expus, cei foarte bine documentați, cu darul vorbirii, al comunicării directe, al dialogului, reușesc să „magnetizeze" publicul, făcând cu ușurință conexiunea între subiect, obiect, context și autor.

Muzeograful cu har trebuie să dea viață condițiilor de expunere bazate pe simetrie–proporție–ordine, arătând cum muzeele trebuie să cultive frumosul nu doar prin calitățile estetice ale obiectelor, ci și prin experiențele muzeale, altele decât vizionarea și contemplarea expoziției.

Expunerea muzeală trebuie să fie un itinerar științific argumentat de explicații cât mai convingătoare. Ea poate înlesni tranziția gândirii de la abstract la concret, prin prezența mărturiilor originare. Itinerarul științific face convingătoare demonstrația muzeală, impresionând prin forme, soluții, materiale, tehnici, semnificații mai puțin sau deloc înțelese în afara muzeului.

În vorbirea din muzeu contează felul în care sunt prezentate istoriile, cât de convingător și argumentat surprind ele adevărul și angajează dialogul. Gesturile și mimica, vorbirea în sine sunt de natură să orienteze vizitatorul spre asocierea celor văzute cu înțelegerea mesajelor, să-i stimuleze gândirea proprie și imaginația. Muzeograful–orator îmbină prezentarea cu sugerarea, arată ceea ce, de regulă, este ascuns privirii, angajează controverse și interogații.

Ultimele pagini ale volumului, cu titlul *Cerințele unei noi configurații muzeale,* ne conduc spre reflecții cu rol de concluzie, de genul: *scenele muzeale au o succesiune temporală; discursul muzeal narativ trebuie să fie fascinant, convingător; muzeul cultivă obiectivitatea; pluralismul muzeal presupune o diversitate patrimonială care reconstituie o istorie cu experiențele și practicile predecesorilor; patrimoniul trebuie să fie original; muzeul nu cultivă separatism și izolațiune, ci toleranță, interferențe, bună conviețuire.*

Lucrarea nu se dorește un tratat de muzeologie, ci doar o căutată diversitate de teme și idei, în care teoria asupra muzeului și lucrările specialiștilor sunt organic legate de cunoașterea lor.

Autorul atrage atenția că primejdiile contemporane la care sunt expuse muzeele pun în pericol și accesul publicului la cunoaștere, context în care nimeni nu trebuie să ignore rolul fundamental, de instituție cu misiune de tezaurizare culturală și educativ-civică. De aceea, încă o pledoarie pentru muzeu devine o obligație. Experiența de o viață dedicată muzeului scoate în evidență, prin direcțiile principale, dar și prin detaliile semnificative prezentate, de ce muzeul ține de timpul lumii, de marele timp istoric.

Lectura acestei lucrări ne îndeamnă a-i recunoaște autorului rolul de cronicar autentic al celei mai importante „lumi culturale" – muzeul.

O călătorie fascinantă între liric și filosofie

Ion C. ȘTEFAN

Academicianul Vasile Tonoiu se dovedește o fire mereu iscoditoare și cu un spirit creator activ. Cele câteva volume de versuri, tipărite în ultima perioadă, mă îndreptățeau să cred că, aflat deja la vârsta pensionării, filosoful își permite o scurtă vacanță lirică, printr-o călătorie imaginară în lumea poeziei.

Ceea ce mă uimea însă era marea lui abilitate prozodică, fără să fi avut anterior o îndelungată practică în acest domeniu.

Dar iată că, de curând, el mi-a oferit prilejul să dezleg și această provocare. La Editura Academiei (2015) a tipărit volumul *Trei eseuri asupra imaginarului,* realizând o vastă călătorie între lirică și filosofie, cu studii temeinice asupra creației lui Rainer Maria Rilke, Fernando Pessoa și Marina Țvetaeva, în viziunea unor teoreticieni diferiți, cu referiri paralele la câțiva poeți români, cum ar fi Nichita Stănescu și Marin Sorescu, pe care-i include tematic în lirica universală.

Conform obiceiului său de a aborda dezbaterea teoretică din unghiuri de vedere mereu diferite, în primul studiu, *Trăiri ale netrăitului,* autorul pornește de la poeziile lui Rilke, în interpretarea estetică a lui J.H. van den Berg, care susține ideea: „cel ce se dedică studierii problemelor puse de imaginația poetică să fie prezent în clipa excepțională a imaginii, să adere fără rezervă la o imagine poetică izolată și să se lase locuit de extazul noutății ei" (p. 7).

Apoi, autorul se îndreaptă spre studiul *Poetica spațiului,* a lui Gaston Bachelard, care examinează „spațiul fericirii", „valoarea umană a spațiului de posesiune, a spațiilor apărute împotriva diverselor adversități, a spațiilor iubite, proslăvite" (p. 7).

Rezultatul este surprinzător: Vasile Tonoiu abordează astfel tema imaginarului, vizualizată printr-o analiză interdisciplinară, raportul dintre realitățile vieții și naturii, referindu-se paralel la lirica lui Rilke și a poetului român Nichita Stănescu, pentru primul liric universal analizat exemplificările fiind luate din poeziile traduse în românește de Mihail Nemeș – care servește drept cealaltă față a oglinzii, între cele două euri lirice și viziunile personale ale unor teoreticieni esteticieni.

Cel de al doilea eseu se intitulează *Un imaginar rănit – agresat și agresiv,* fiind vorba de poetul portughez Fernando Pessoa.

Observăm că fiecare titlu ales de Vasile Tonoiu numește ideea de bază din conținutul studiului său, ceea ce ne sugerează o abordare rotundă a tematicii, cu grade diferite de interpretare și din zone geografice îndepărtate (Centrul Europei, Portugalia, Rusia).

De aici deducem că gânditorul român a avut o programată documentare pe teme poetice, cu mult înainte de a aborda el însuși cărțile de versuri – ceea ce reprezintă o formă sintetică de studiere a esteticii imaginarului, la care creatorul de mai târziu a apelat în deplină cunoștință de cauză. Poate vi se pare puțin aparte concluzia mea, însă comparația din acest volum de eseuri și cărțile sale anterioare de versuri demonstrează această concluzie – iar un studiu astfel construit ar fi necesar și altor creatori, uneori grăbiți și superficiali.

Forma sistemică de studiere a esteticului poate fi considerată și ca un curs teoretic de stilistică, în abordarea filosofică a lui Vasile Tonoiu, exemplificând din marii lirici ai lumii, captând în totalitate atenția cititorului, care nu se mai poate abate de pe firul gândirii sale – ca un șuvoi sclipitor al abordării, antrenându-ne forța imaginativă într-o demonstrație doveditoare.

El se referă comparativ la cele trei volume de versuri ale poeților amintiți, neuitând nicio clipă succesele din lirica românească. În cazul lui Marin Sorescu nu sunt neglijate nici părerile traducătorilor din poetul de referință portughez, Dinu Flămând și Mihaela Ghițescu: „Cazul acestui scriitor portughez – scrie primul traducător, în prefața volumului de versuri – intrigă de mai bine de o jumătate de veac, pe măsură ce au devenit perceptibile dimensiunile halucinante din proiectul său de viață și de creație, ambiția lui de a se multiplica printr-un soi de familie infinită" (p. 71).

→

Hai să-ți ghicesc, frumosule!

Paula ROMANESCU

Prin anii din urmă ai veacului al șaisprezecelea, nici pomeneală de trecerea prin Roma a romilor de prin Ind, care, mișcători din fire sub un cer prea larg și totuși pus sub rotundele zăvoare ale orizontului, nu ajunseseră încă nici pe la gurile Dunării.

Cine să fi fost dar în Roma barocă a unor Gian Lorenzo Bernini ori Michelangelo Merisi da Caravaggio acele ghicitoare în stele, în liniile din palmă, în… te miri ce, gata să-și ofere tainica știință unor doritori de a afla cu un ceas mai devreme meandrele destinului, sastisiți de apele stătute dintr-un *dolce farniente* și înviorându-se în treacăt cu vreun ciob de iubire cizelat uneori cu un tăiș de spadă sau pumnal abil plasat sub vălurile nopții în spatele unui presupus (sau dovedit) rival?…

Mereu pus pe harță, dedulcit la vinul vechi, la nurii vreunei generoase vânzătoare de iubire, dar și iute la cuțit, genialul Caravaggio (1573-1610) a dat picturii italiene din vremea sa certificat de noblețe parafat de numele său, făcând din femeiuști ca fulgul de ușoare chip de sfinte la care să se tot prosterneze păcătoșii în veci de veci.

Papii, cavalerii de la Malta, colecționari de artă din clanul Barberini (cei care au furat la greu marmura Coloseumului din Roma spre a-și înălța propriile palate) sau Del Monte (ăștia vor fi furat poate munții cei purtători de ascunse izvoare de felurite comori), nobili care nu mai știau să-și numere avuțiile (de vor fi știut vreodată din operațiile aritmetice și pe acelea care nu rimau cu adunarea) îl curtau cu asiduitate pe Caravaggio, dar, cu și mai multă râvnă îl făceau uitat prin vreo închisoare pe zbuciumatul Michelangelo Merisi, spre a-l obliga mai apoi ca în schimbul eliberării condiționate să le dea lucrări cu care preasfinții, preaînalții, preaputrezii (de bogății și de vicii omenești) să-și înnobileze bisericile, palatele, mormintele (fiindcă mai și mureau preanepricepuții!), colecțiile…

Să ne oprim puțin cu ochii minții asupra lucrării *Ghicitoarea în palmă* (*La Buona Ventura* – figura alăturată) de Caravaggio, aflată astăzi la Pinacoteca Capitolina din Roma, sau, dacă preferați o vizită la Luvru cel din Orașul Lumină, la varianta amintitei lucrări aflate acolo.

Cardinalul Del Monte, doritor de a afla și din alte surse decât cele ale rugilor la icoane ce gând o fi avut Preamilostivul cu el de l-a potopit cu atâtea avuții și doar cu câteva decenii de viață sub cerul veșnic mut, i-a cerut lui Caravaggio să-i tălmăcească el cum s-o pricepe mai bine neînțeleasa taină. Rezultatul a fost că pictorul zurbagiu a apelat la rândul lui la privirea șăgalnică și atingerea vrăjită a degetelor unei țigăncușe nurlii (sau ce-o fi fost posesoarea nurilor), care tocmai își exercita vraja asupra unui nobil nătăfleț, căzut parcă în transă. Să fi fost un Del Monte, unul dintre fiii cardinalului care nu avea să se căsătorească niciodată potrivit canoanelor respectate cu sfințenie?

Ghicitul în palmă, ce vrajă negrăită!

Și când mă gândesc că am ratat ocazia de a mă lăsa... furată de molcoma litanie, cândva, cu ani în urmă, prin Grădina Icoanei din capitala noastră multietnică, tocmai când o voce suav-îmbietoare mi-a murmurat: „Hai să-ți gâcesc, frumoaso!"

În loc să accept fără cârtire provocarea sorții, eu am angajat cu Pytia tuciurie un dialog care, aproximativ, era cam așa: „– Ce-ai putea să-mi spui din ce nu știu încă? – Îți spui cum te cheamă. – Știu. (Și deodată am priceput de unde știa și ea: Mă strigase pe nume un coleg de facultate ivit în capătul aleii, să mă anunțe că aveam mâine nu știu ce curs de neratat.) – Îți spun cin' te iubește. – Știu, m-am împăunat eu, deși s-a dovedit foarte curând că greșeam… – Îți spui câți ani ai." Problema devenea spinoasă, insistenta chivuță mă talona cu asiduitate, din față se apropia un foarte distins domn cu o umbră de zâmbet în colțul gurii și mi-a trecut prin minte că autohtona zicătoare de Buona Ventura mă putea gratula cu o vârstă dolofană… Abia am reușit să-i strecor răspunsul cam strepezit: „Să nu te prind!", mai ales că domnul cu surâsul, distins, distins, dar prea trăgea cu urechea.

De unde oare teama de vârstă când chiar ești tânăr și bătrânețea nu-i decât o problemă care-i privește pe alții, un stadiu pe care nu te vezi vreodată în măsură să-l atingi prin tot ce are mai umilitor?!

Intuind „embarras-ul" în care mă aflam, ochioasa Pytia și-a adus brusc aminte că are în dotare un puradel și, conciliantă, a trecut la o temă mai terestră: „Hai, dă un leu lui ăsta micu'!" Ăla micu', poseda între buze o țigară Kent și părea dus binișor în stele dacă nu s-ar fi ținut strâns cu mâna liberă de fusta generoasă a mamei. Trebuie să fi fost pentru ea (de mamă vorbesc), pe post de scrumieră… „– Nu-ți dau nici un leu, lasă-mă-n pace! – Hai, frumoaso, dă un leu, să-ți trăiască, mânca-ți-aș…" Și eu, mai răspicat de data aceasta: „– Am spus *nu*! – Nu dai?! Haoleu, pocitanie!" și, cu întreaga mândrie a neamului său de oameni liberi cărora cortul le-a fost palat și *invitation au voyage*, a făcut o bruscă întoarcere cu 180 de grade și l-a abordat chiar pe distinsul domn cu mersul negrăbit, cu un foarte învăluitor „Hai să-ți gâcesc, frumosule!"…

Plecând de la țigăncușa dâmbovițeană cu zâmbet parșiv-îmbietor, memoria mea cam hoinară a făcut să-mi reînvie sub ochi scena aceea de prin veacul al șaisprezecelea pe sfârșite, prinsă în toată splendoarea ei de meșterul pictor Caravaggio – *Ghicitoarea în palmă*. Aceeași privire hipnotizantă, același zâmbet, aceleași degete „atotvăzătoare" și abile. Doar cavalerul acela de demult, râmas cu ochii înspre cine mai știe ce meandre de soartă, cu palma uitată în mâinile ghicitoarei, pare vrăjit de blânda atingere fermecată a „zicătoarei de noroc", ale cărei degete sunt tare ocupate cu desăvârșirea unui ritual fără de care întreaga comedie n-ar avea niciun haz: subtilizarea inelului din degetul vrăjitului al cărui chip este ilustrarea perfectă a pierderii vigilenței de dragul mincinoasei himere dintr-o zare pâlpâindă de dulci îmbieri.

Modelul preferat al pictorului era, se spune, prostituata Lena, pentru a cărei frumusețe își pierduseră capul și destui înalți slujitori al bisericii ori nobili potentați (ceea ce era cam același lucru), din familiile acestora ridicându-se mulți dintre întâii stătători ai Sfântului Scaun Papal. Că doar Caravaggio făcuse din ea Madonă Dumnezee!

Și era atât de frumoasă păcătoasa preoteasă a amorului, Lena, că nu de puține ori însuși Michelangelo Merisi își încercase ascuțișul paloșului în coastele râvnitorilor la grațiile ei și nu de puține ori nimerise în temnițele de prin subsolurile maiestuoaselor palate, unde nici umbra crucii nu putea pătrunde.

Printre sfinții care invadau pânzele maeștrilor pictori din vremea aceea (comanditarii fiind în cea mai mare parte mai marii Vaticanului), printre răstigniri, puneri în mormânt și alte scene care în Noul Testament ne sunt cu minuțiozitate relatate ca pentru a ne lămuri de câtă cruzime este în stare omul, Caravaggio aduce în pictura sa oamenii simpli, stăpânii sărăciei, drojdia societății, și face din chipul lor chip lumii.

Dar Caravaggio cum arăta cu adevărat?

Cea din urmă lucrare a marelui pictor, *David cu capul lui Goliat* (1609-1610), ni-l înfățișează pe cel cu capul tăiat și însemnat cu roșul sângelui curgând parcă, purtând trăsăturile autorului. Straniu autoportret! Unde am mai văzut ceva asemănător? Da, mi-amintesc, în ultima lucrare a genialei sculptorițe Camille Claudel (1864-1943), *Perseu și capul Meduzei* (acesta având chiar chipul ei cea de dinainte de a fi internată pentru 30 de ani la spitalul de rătăciți mintal)…

Amintita ultimă lucrare a lui Caravaggio fusese executată de acesta în timpul peregrinărilor sale prin Italia, în încercarea de a scăpa de temnița care-l pândea după o ultimă „ispravă" terminată cu uciderea în duel (sau ce-o fi fost încăierarea aceea) a unui adversar în amor. Pentru a-l îndupleca pe cardinalul Scipione Borghese, de a cărui clementă ar fi depins acordarea iertării lui, fugarul îi dăruiește acestuia lucrarea (mituirea funcționa și pe atunci la greu, să nu ne mai fălim că doar în vremea noastră zburdă ca un cintezoi pe talerele balanței Doamnei aceleia cu dreptatea!), cerându-i astfel clementă pentru realele ori închipuitele vini care făcuseră din el un proscris.

Este de presupus că iubeții cardinali (deh, oameni și ei!) aveau mare grijă să nu-i lipsească pictorului în desele „sejururi" la răcoare ori prin cine mai știe ce ascunzători prin cartiere rău famate din Roma sau de aiurea, nici pânza, nici pensulele, nici culorile. Nu știm exact (dar nu e greu de presupus) dacă nu și modelul Lena se strecura pe la el (cu voie de la stăpânire), să-i… lumineze văzul.

Înduplecat, cardinalul Scipione Borghese a catadicsit să-i acorde grațiere. Înștiințarea l-a ajuns pe la Neapole și grațiatul s-a grăbit să se întoarcă la Roma spre a le mulțumi celor care făcuseră posibilă revenirea lui în Cetate. Nu cumva chiar aceștia să fi pus la cale neelucidata cauză a trecerii inegalabilului pictor al clar-obscurului în noaptea cea fără de sfârșit?

Era 16 iulie 1610. În portul Ercole debarca pe țărm trupul neînsuflețit al marelui artist. Avea 37 de ani.

Lăsa în urmă o operă fără moarte.

La Marea Judecată a Celui care ține cumpăna universului, păcătosul Michelangelo Merisi va fi fost răscumpărat de pictorul genial Caravaggio, iar fosta prostituată Lena va fi depus mărturie cum că, da! ea a dat pre pământ iubire la toți însetații de ea.

Intrând în jocul imaginarului astfel răsfrânt în conștiința mai multor creatori, Vasile Tonoiu adaugă, în continuare, interpretarea sa: „Ambiția de a multiplica propria personalitate într-un proces de permanente transmutări pare ea însăși o fugă pe care numai limita biologică a putut-o opri" (p. 71).

Apoi, imaginarul poetic al lui Pessoa este analizat în amănunțime, cu exemple din interiorul altor volume, ori din dezvăluirea crezului său artistic.

Așa cum l-a prezentat pe Rilke la început, corespondențele revin – prin asemănări și deosebiri – între cei doi lirici din zone geografice diferite.

De aici, o altă concluzie: că academicianul Vasile Tonoiu nu face doar o analiză a imaginarului poetic al unor mari lirici ai lumii, doar așa, de dragul unor speculații filosofice abstracte, ci pentru a-i încadra și pe cei câțiva creatori români de seamă în șuvoiul creativității universale.

Aproape la fel este abordată și scriitoarea rusă Marina Țvetaeva în eseul *Sloboda stihie a stihului*, comparând-o, de data aceasta, cu un liric din propria-i țară, Pușkin, dar și cu referiri la un alt estetician filosof, luat ca martor încă de la început, Bachelard: „Așa am ajuns să revăd cartea lui Bachelard, din 1942, *Ape și visuri*. Fiecare element luat în profunzimea lui materială, este, pentru filosoful imaginației, un sistem de fidelitate poetică" (p. 144).

Între cele două laturi extreme, călătoria lirico-estetică a lui Vasile Tonoiu depășește tematica demonstrației inițiale și conclusive, fiindcă, pe neașteptate, autorul se reîntoarce la Rilke, referindu-se la corespondența dintre acesta și Marina Țvetaeva, pe tema poeticului: „O posibilă poetică marină a poetei Marina își va fi așteptând poeticianul. Aici ne-am mărginit să evocăm, plecând de la elemente epistolare și de proză memorialistică, felul mai aparte al poetei de a iubi marea prin depășire și de a *raționaliza*, prin exemplificări cvasipoetice un detaliu biografic" (p. 154). Referire la scrisoarea Marinei către Rilke: „Numele dumneavoastră V-a dorit și Dumneavoastră vi l-ați ales" (p. 156).

De aici, o altă concluzie surprinzătoare: că filosoful român Vasile Tonoiu, metamorfozat în poet, nu și-a ales la întâmplare această nouă cale de abordare estetică, ci doar referindu-se la acei creatori care corespund, în mare măsură, și imaginarului său poetic.

De la creația propriu-zisă din volumele sale de versuri anterioare la forța explicativă a imaginarului creator din acest volum de eseuri este doar o curbă creatoare, care închide cercul de argumentație al esteticianului.

La pas prin satul global

La curtea lui Cirus cel Mare

Ion PĂTRAŞCU

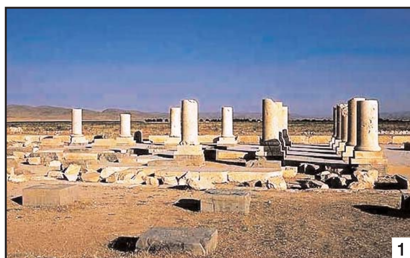
Era într-o zi însorită de mai, când soarele ne răsfăţa cu generozitate, iar vântul adia doar atât cât să ne îndemne să urcăm până la terasa de la *Poalele Cerului* (1.900 de metri), unde, cu puţină imaginaţie, ne-am fi putut aştepta să fim întâmpinaţi chiar de Cirus cel Mare. Realitatea era, însă, cu totul alta. Ne despărţeau de el nu mai puţin de 2.500 de ani. Acolo, sus, la cota maximă a locului, sau cam aşa ceva, noi ne aflam în punctul de unde a pornit istoria marelui Imperiu Persan al ahemenizilor. Eram pe terasa de la Pasargad (Pasargadae în greaca veche), cu o suprafaţă de cca 160 de hectare, unde Cirus cel Mare construise prima capitală a primului imperiu.

Complexul regal, a cărui construcţie a început în anul 546 î.Hr., era format dintr-o terasă fortificată, nelipsita Poartă de intrare, Palatul rezidenţial şi Sala de audienţe (Apadana), toate fiind încadrate de celebrele grădini paradisiace, irigate, cunoscute sub numele de *Paridaida*, cuvânt din care soldaţii lui Alexandru Macedon au făcut *Paradeisos* (adică Raiul din viaţa de apoi). Alegerea acestui loc are o solidă motivaţie istorică. În primul rând, numele ar fi aparţinut unui trib persan de indo-europeni, numit Pasargad. Este o aşezare de basm, situată într-o vale fertilă, înconjurată de munţi. Aici, Cirus II l-a învins, în anul 550 î.Hr., pe regele mezilor, Astyages, act istoric care marca primul pas, unul hotărâtor, în formarea Imperiului Persan.

Cât despre prezenţa perşilor pe Platoul iranian (de cca 3 milioane de km^2) unde se află Pasargad, istoricii susţin că rădăcinile lor ar fi vechi de peste şapte mii de ani şi că ei s-au aflat, timp de milenii, la încrucişarea numeroaselor drumuri comerciale şi culturale care legau Orientul Mijlociu de India şi China, în Est, de ţărmurile Mediteranei, în Vest. Este vorba de spaţii vaste, unde s-au format, dar s-au şi confruntat numeroase imperii şi regate, cu setul lor specific de valori cultural-artistice. De aceea, este explicabilă legătura strânsă dintre istoria Persiei şi cea a popoarelor Asiriei, Babilonului, Egiptului şi, mai apoi, a Greciei, Bizanţului sau a arabilor. Astfel, Persia a fost cea care a intermediat numeroase experienţe civilizatoare ale diverselor popoare, devenind ea însăşi creatoare a unei remarcabile sinteze culturale a Orientului.

Acesta ar fi, foarte pe scurt, contextul istoric în care a apărut Imperiul Persan, creat în doar trei decenii, de geniul lui Cirus II cel Mare, imperiu care a dominat cea mai mare parte a Asiei peste două sute de ani. Se susţine că, spre deosebire de Imperiul Roman sau cel Britanic, de mai târziu, structura clădită de Cirus cel Mare este prima din istoria lumii antice care respecta diversitatea cultural-religioasă a popoarelor cucerite. Este adevărat că şi Cirus cel Mare şi-a construit imperiul tot cu sabia, însă, după cucerire, el nu a înlăturat zeii şi tradiţiile popoarelor supuse, nu a impus o singură religie şi o singură limbă. El se conducea după o regulă cunoscută în prezent drept *Live and let live* (adică trăieşte şi lasă şi pe alţii să trăiască). Popoarele din imperiu, la rândul lor, se pare că se simţeau chiar protejate şi, de aceea, se conduceau după deviza *Capul plecat sabia nu-l taie.* Iranienii au însă o zicală mai sofisticată, mai intelectualizată, respectiv *Sabia este neputincioasă acolo unde se află pana*. Mihai Eminescu ne asigură şi el că *Era în lumea asta o mândră împărăţie/ Ce-avea popoare mândre, cetăţi o mie/ Domnea în ea atuncea un împărat prea mare [...]* care *A ţărilor lungi frâuri puternic le ţinea, [...] Dar nu se miră lumea de braţu-i ce-i supune,/ Ci de a lui adâncă şi dreaptă-nţelepciune.* (*Povestea magului călător în stele*)

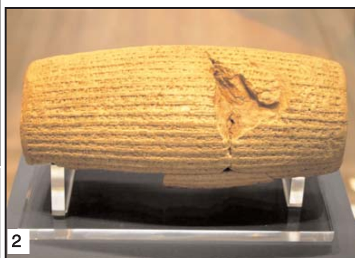
În spaţiul iranian, şi nu numai, există credinţa că Imperiul Persan nu ar fi atins dimensiunile cunoscute, sau poate nici n-ar fi existat fără personalitatea şi faptele lui Cirus II cel Mare. Acolo, la Pasargad, istoria Persiei trece din legendă în realitate. Cirus II este un personaj istoric real, lucru dovedit şi de arheologie. Pe terasa complexului regal s-a găsit o traversă de piatră cu următoarea inscripţie: *Eu, Cirus, Regele, Ahemenianul, am construit aceasta*. Intrarea lui în lume are şi un discret parfum de legendă. Herodot susţine că, pe când era mic copil, Cirus ar fi fost abandonat în munţi, unde l-a alăptat o lupoaică şi l-a crescut un păstor. Aceasta a fost o temă dragă cunoscutului scriitor persan Firdusi, pe care o preia în opera sa de căpătâi *Şah–Name* (*Cartea Regilor*), numai că prinţişorul născut cu părul alb din povestea sa a fost crescut de un vultur, alături de puii săi. Însă, şi acela a ajuns rege până la urmă. Este şi aceasta o poveste palpitantă, pe care am putea s-o reluăm cumva, cândva. Revenind la Cirus cel Mare, trebuie spus că istoricii l-au răsfăţat cu toate epitetele posibile: erou persan, comandant de geniu al istoriei militare universale, curajos în luptă, orator talentat, charismatic, generos (Herodot), tolerant faţă de popoarele supuse (după ce l-a biruit pe regele Cresus al Lidiei, Cirus nu i-a tăiat capul, ci i-a redat coroana şi l-a primit în rândurile sfetnicilor săi), primul mare cuceritor (Strabon), pe scurt, una dintre cele mai strălucite personalităţi din istoria Persiei.

1

3

2

Cirus II şi-a zis cel Mare după cucerirea Mediei, Lidiei şi Babilonului. Acela este şi momentul când el îşi proclamă setul de principii, cunoscut astăzi sub numele de *Cilindrul lui Cirus* (Cir). Pentru acele vremuri, şi nu numai, principiile sale erau unice prin natura lor. El proclama, nici mai mult, nici mai puţin, desfiinţarea sclaviei şi eliberarea sclavilor, egalitatea religioasă şi etnică, dreptul popoarelor supuse de babilonieni de a reveni la locurile de baştină, împreună cu zeii şi tradiţiile lor. În fapt, el interzicea orice formă de oprimare sau de privare de proprietate, cu forţa şi fără despăgubire. Acesta a fost contextul în care au fost nu doar eliberaţi cei 40.000 de evrei, robi la Babilon, dar şi sprijiniţi să se întoarcă în Palestina şi să-şi reconstruiască templul distrus de Nabucodonosor.

Proclamaţia sau decretele lui Cirus cel Mare, indiferent cum le numesc istoricii, au fost inscripţionate pe un cilindru de argilă, cu o scriere cuneiformă, în limba akkadiană. Pentru iranienii de astăzi, cilindrul din argilă, sub forma unui ştiulete de porumb, reprezintă o pagină strălucită din istoria lor, un obiect de veneraţie, chiar un astru care proiectează lumină asupra străvechii lor civilizaţii – o lumină care ajunge la ei după 2.500 de ani.

Specialiştii în domeniu constată că Cilindrul lui Cirus, prin prevederile sale, merge mult mai departe decât Codul regelui babilonian Hammurabi (cca 1.760 î.Hr.), din care s-a inspirat. Explicaţia ar consta în faptul că, deşi i se spune culegere de legi, Codul lui Hammurabi are o valoare mai mult literară decât juridică. Este reţinută şi latura religioasă a documentului, care, este adevărat că nu emană de la zei, însă el ar fi fost întocmit de rege din porunca şi sub oblăduirea zeilor. Deşi artefactul a fost descoperit în localitatea iraniană Susa (1901-1902), părţile lui componente se găsesc astăzi la British Museum din Londra şi la Muzeul Pergamon din Berlin.

Urmare a rânduielilor impuse de puterile coloniale, nici Cilindrul lui Cirus nu se află acolo unde-i este locul de drept, adică la Muzeul Naţional al Iranului din Teheran, ci la acelaşi British Museum din Londra. Din momentul descoperirii, în anul 1879, Cilindrul lui Cirus a fost perceput drept prima Cartă a drepturilor omului din lume, care preceda la mii de ani distanţă *Magna Carta* din Evul Mediu (1215), *Declaraţia de Independenţă a Statelor Unite* (1776) şi *Declaraţia Universală a drepturilor Omului,* adoptată de ONU la 10 decembrie 1948.

Este de reţinut amănuntul că Cilindrul lui Cirus nu se impune doar prin vechime, ci şi prin conţinut. Să luăm doar Declaraţia amintită a ONU, *care proclamă idealuri, în timp ce regele Cirus decreta drepturi şi libertăţi.* Acest artefact este încadrat astăzi în rândul pieselor de bază ale istoriei milenare a perşilor, care, însă, a trebuit să fie împrumutată de la muzeul londonez pentru a fi admirată şi de urmaşii lui Cirus cel Mare. Au avut această şansă peste un milion de iranieni, în perioada 2010-2011. Încă un mic detaliu: la începutul anilor ’70 ai secolului trecut, şahul Iranului a declarat acest Cilindru drept simbol al domniei sale, în perspectiva celor 2.500 de ani de monarhie iraniană. Cu acel prilej, monarhul sublinia şi el că Cilindrul lui Cirus a fost prima Cartă a drepturilor omului din istoria omenirii.

Pentru omul de rând al zilelor noastre este greu chiar şi de imaginat o personalitate istorică de o asemenea anvergură. Aceasta pentru că el nu doar că a fondat primul imperiu multicultural din lume şi a pus la punct o organizare statală, care a fost preluată de toţi regii ahemeniţi care i-au urmat timp de peste două sute de ani, dar la el s-au născut şi primele idei despre drepturile omului, inscripţionate pe celebrul său Cilindru. Apoi, mugurii artei persane, cu deosebire arhitectura, au fost preluaţi şi dezvoltaţi de-a lungul întregii domnii ahemenide.

Însă, această minunată poveste a lui Cirus cel Mare a avut şi ea, ca orice poveste, un început şi un sfârşit. Actul final s-a scris prin anii 530-529 î.Hr., când el a pornit la război pentru a cuceri triburile nomade de massageţi, stabilite între Marea Neagră şi Marea Caspică (luptători pedeştri sau călare, neîntrecuţi mânuitori ai arcului şi lancei, după aprecierea lui Herodot). Marele strateg, cum i-a mers vestea lui Cirus cel Mare, a atras armata inamică într-o capcană aparent parşivă. El a abandonat o tabără militară unde a *uitat* o mare cantitate de vin. Armata massageţilor, condusă de prinţul Spargapises, fiul reginei Tomiris, a căzut în cursă şi a sărbătorit în neştire acea victorie facilă. Când s-au trezit, cei care s-au mai trezit, erau deja prizonierii lui Cirus. Printre ei era şi fiul reginei, care n-a suportat umilinţa şi s-a sinucis. În această situaţie, regina Tomiris (forma grecizată a numelui persan Tahm-Rayis), a preluat comanda armatei sale, l-a învins pe Marele Cirus şi i-a tăiat capul, pe care l-a pus într-un vas cu sânge (după unele surse, o piele de animal), spunând că *astfel conducătorul persan avea tot sângele pe care şi l-a dorit.* Într-o altă variantă, lichidul ar fi fost chiar buclucaşul vin.

(Fig. 1: Situl arheologic de la Pasargad, Fig. 2: Cilindrul lui Cirus, Fig. 3: Mormântul lui Cirus cel Mare)

(Continuare la pag. 22)

Afirmarea epigramei în literatura română

Elis RÂPEANU

În ultimele două decenii ale secolului XIX, epigrama își definitivează statutul de specie literară distinctă a genului liric și se instalează definitiv în câmpul literelor românești. Catrenul, ca formă scurtă de literatură, specifică spiritului românului, migrase de mult din folclor în creațiile orășenești și în creațiile culte, e abordat nu numai de autorii de epigramă. Însăși regina-poetă Carmen Sylva (regina Elisabeta, 1843-1916) compune catrene, precum *Cântec: Bun atâta de n-ar fi/ Vinul pe cât este,/ Noi de veselie-am ști/ Numai din poveste.* (Cf. vol. *Lira libertății,* Lugoj [1940], p. 113.) Condeie consacrate în literatura contribuie la cizelarea acestui produs literar: câștigă atât în formă, cât și în ingeniozitatea ideilor și își fixează definitiv forma la catren cu două perechi de rime; în plus, se impune acel *mecanism epigramatic*, acea tensiune interioară care se naște din ciocnirea ideilor, între explicit și implicit, mecanism intuit și ilustrat magistral de latinul Marțial și teoretizat de Lessing.

Avusese loc chiar și un *schimb de catrene* între scriitorul C.D. Aricescu (1823-1886) și viitorul academician Grigore Tocilescu (1850-1909), pe pereții pavilionului familiei Persescu, de pe malul râului Bâsca, în vara anului 1871, cu ocazia unei excursii prin Munții Buzăului. Redăm prima încrucișare de spade:

C.D. Aricescu:

În pavilion toți pereții sunt plini de iscălituri,
Proză, versuri și sentințe, axiome, ștersături,
Cele mai multe inscripții scrise sunt poezii,
Unele spirituale, dar și multe nerozii.

Gr. Tocilescu:

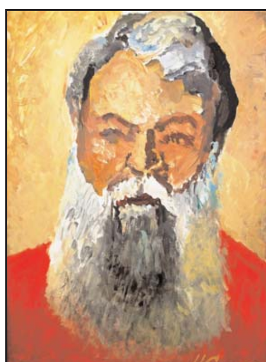
Poetul Aricescu, lăsându-și lira-aci,
De viforele iernii sărmanul amuți
Și, vrând să zboare iarăși șontâc p-al său Pegas,
Într-un noroi sărmanul aci căzu în nas.

Acest schimb anunță vestitele dueluri epigramatice care vor urma.

Impunerea epigramei ca specie lirică a umorului românesc are loc odată cu apariția, „în avalanșă", a volumelor de autor, la sfârșitul secolului. Epigrama își croise deja drum propriu în publicațiile vremii, când spiritul românesc era pregătit nu numai s-o primească, ci și s-o creeze, descoperindu-și vocația pentru acest produs literar al culturii europene. Apariția, în deceniul al șaptelea, a celor două volume de epigrame (al lui N.T. Orășanu și al lui D. Bolintineanu) la care ne-am referit, s-a dovedit, într-un fel, prematură. Concizia – în conținut și în formă – și modalitatea producerii poantei aveau nevoie de un climat literar mai elevat decât cel al momentului respectiv, climat pe care nu putea să-l creeze decât perioada literaturii noastre clasice.

Dacă fabula și satira premerg marea noastră literatură, epigrama urmează acestora, ca rezultat al rafinamentului spiritual pe care îl implică. Șlefuirea limbii române în general, a limbajului literar în special, ridicarea poeziei pe cea mai înaltă treaptă, înflorirea dramaturgiei și a prozei, afirmarea criticii literare, toate acestea contribuie la modernizarea spiritului românesc odată cu mijloacele de exprimare, la cizelarea gustului cititorilor. Epigrama circulă în publicațiile vremii, devenind de cele mai multe ori haina disputelor de tot felul, dispute care o coboară nu rareori la nivelul potrivelilor de rimă amuzante, al umorului naiv sau al jignirilor mai mult sau mai puțin versificate. În *Gura satului* din 1873, Emeric B. Stănescu (Mircea V. Stănescu) îl atacă pe Carol I, poreclit „Hopânțoler" (Ghedem îi zicea *Cocă-n-țol*) în poezii scurte, inclusiv catrene, ca acesta: *Tu esci neamț, nu poți să stai/ Să mănânci cu noi mălai;/ Ia-ți, dară, bagagiul tot/ Și te du la* butterbrot!

Și în cercurile literare se glumea versificat, gluma fiind potrivită adesea în tiparul strâns al catrenului. Renumit în acest sens era cercul Junimii, mai ales după ce se mută la Bolta Rece. La „academia ieșeană de umor și inteligență" se întâlneau, în funcție de timpul lor liber, unii membri ai societății Junimea, alteori, cum se afirmă, „întregul areopag junimist ocupa crâșma". În acest mediu s-au petrecut „cele mai generoase și mai nobile întâmplări, având toate un caracter de creațiune spontană și originală". „Boltagiii, care se adunau la un cofăiel de vin vorbit", au transformat renumita cârciumă a grecului (aromân, credem noi) Avram Amiras, care preia localul în 1864, în *Universitas Vinorum*, cu deviza „mâncarea-i fudulie, băutura temelie". „Vestitul Cotnar, conservat în hrubele Amira,

«cu gust de căpșună și adiere de frunză de nuc»", era elementul dionisiac care întreținea o atmosferă de umor și poezie. Vasile Pogor surprinde acest aspect prin ideea „dacă n-ar fi Cotnarul, trebuia să-l inventăm, căci fără el unde-i umorul Junimei, când ne inspirăm?" La rândul său, Amira completa sentențios cu următorul vers:

La Junimea se păstra dictonul
Intră cine poate, rămâne cine vrea!
La Bolta Rece era consemnul
Intră cine vrea, rămâne cine bea!

(Citatele sunt extrase din Constantin Botez, Adrian Pricop, *Tradiții ale ospitalității românești. Prin hanurile Iașilor,* Ed. Sport-Turism, București, 1989, p. 148 și urm.)

La agapele din acest templu, „unde inimile deveneau deschise și spiritele vii, au fost persiflate ifosele de boieri ale unora" (p. 133). Eminescu însuși prefera acest local, unde l-a dus, după 1873, și pe I. Slavici, cu care a locuit, un timp, la Trisfetitele (moment surprins de poet cu ironie și autoironie, în catrenul:

Eu sunt biata caracudă
Ce trăiesc fără de trudă
În locaș la Trisfetite
Trisfetitele vestite –

vestite prin renumele de „balamuc" pe care și-l atrăseseră locatarii; din G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu,* vol. I, E.P.L., București, 1969, p. 311). Acest „cenaclu vinicol" avea și un buchet de norme intitulat *Decalog al vinului,* care „urmărea să sintetizeze tot ceea ce ridică pe un piedestal superior ținuta demnă care nu admite exaltarea, viciul, abuzul și exagerarea de orice fel" (C. Botez, *op. cit.*, p. 144). Cei inspirați exprimau în versuri aceste precepte. Iată două sextine care cuprind două tendințe opuse:

Cumpătarea (Vinul nu se bea, se degustă)

Nu mă lua,
Nu mă bea,
Nu-s măsură de ulcea,
Să mă guști,
Să-nveți să bei
Câte-un deget, două, trei.

Abuzul (Ironizează pe cei ce vor să beie la nesfârșit)

Bolta Rece cu răbdare
Cere de la fiecare
Ca să beie liniștit,
Fără țipete stridente,
Fără gesturi violente,
Pân' la fund! La nesfârșit!

Ca sucursală credincioasă a Junimii, trebuia să imite obiceiul centralei, introducând *Condica de prezență,* care a devenit un adevărat document păstrat de Simion și Panciu, fiii lui Amira. „A fost un registru cu multe file, unde întâmplările și faptele desfășurate în vestita crâșmă erau consemnate, la început, de un membru delegat, mai târziu fiecare boltagiu avea dreptul să ceară cu ifos să i se deie acea condică, unde se treceau toate fanteziile inspirate de generosul vin de Cotnar" (p. 145). Astfel, glumețul Creangă a consemnat următoarea ghicitoare:

Ghici, ghicitoarea mea:
Nu pot sta fără proptea,
Am o față sfeclioasă
Și-o privire caraghioasă,
Sunt pipir ca un cosac,
Sacsana ca un briceag,
Dar acuma sunt în stare
Să mă bat c-un boier mare. (Omul chefliu)

(*pipir*, probabil, unduios, ca pipirigul, trestie mai mică; *cosac* – pește argintiu; *sacsana, saxana* – povară, aici cu sensul de îndoit, cocârjat ca sub povară).

Însuși Maiorescu înzestrează „bârlogul" cu 12 stacane – după numărul apostolilor – aduse din Italia, „ca surpriză pentru banchetul Junimii, apoi transportate cu mult alai la Bolta Rece, Pogor trimițându-le ca amintire stihuirea:

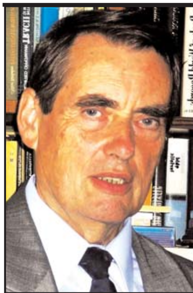
Din acest stacan
Beți din an în an,
Or, la Bolta Rece,
Se bea [sic!] *zilnic zece!*

Și Caragiale își exprimă atașamentul față de Bolta Rece, care și-a căpătat un anumit blazon. Dintr-o scrisoare către Creangă se desprinde nostalgia pentru acele zile când își desfășura *corida* la Bolta Rece, când erau *mai îndrăzneți ca Ivan Turbincă și mai fericiți ca Ioan Roată*, încheind astfel: *Trimit Iașiului o caldă salutare; iar pe voi vă sărut, sugând în pagubă buricile celor zece degete care mai păstrează parfumul și binecuvântarea Cotnarului"* (p. 152).

Cu timpul, coborau în crama de la Bolta Rece și studenții, precum și tinerii absolvenți ai universității, care organizau, la diferite ocazii, petreceri, iar *Universitas Vinorum* răsuna de cântecul *Gaudeamus igitur.* În această atmosferă aveau loc adevărate recitaluri de poezii, îngemănate cu parodii. Astfel, poetul Petru Fântânaru (născut în 1867 la Fălticeni, cel care a scris în 1891 volumul *Raricale,* publicat în 1894 sub pseudonimul Vladimir) a parodiat „Somnoroase păsărele":

Drăgălașe păhărele
Dinainte-mi să se pună,
Să se toarne vin în ele,
Poftă bună!
Să golim toți în tăcere
Iar cuiva vin de nu-i place,
Beie-atunci mai bine bere,
Beie-n pace!
Cine-i amețit prea tare,
Pe sub mese să se culce
Și în zgomot de pahare
Doarmă dulce!
Să nu fie vorbă lungă,
Doară știm ce scurtă-i viața,
Să bem până să ne-ajungă
Dimineața!

Lungul drum al vieții

Dan D. FARCAȘ

Menționam în articolele precedente că, pe Pământ, viața a avut nevoie de aproape patru miliarde de ani ca să ajungă de la primele cărămizi până la civilizația tehnologică umană.

N-a fost deloc un drum lin. Terra, un glob de lavă în urmă cu circa 4,5 miliarde de ani, căpătase deja, după aproximativ 100 de milioane de ani, o scoarță solidă, oceane și atmosferă. Totuși, din cauza bombardamentelor meteorice și a altor condiții ucigătoare, viața s-a înfiripat pe ea probabil de mai multe ori, fiind distrusă și apărând apoi din nou.

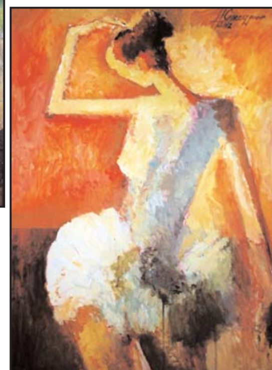
După ce, acum 3,8 miliarde de ani, căderile de meteoriți s-au mai rărit, a urmat o lungă oscilație între amenințările glaciațiunilor și cele ale efectului de seră. În urmă cu 4 miliarde de ani, pe Pământ temperatura la suprafață era foarte aproape de cea de fierbere a apei. Dacă acest punct ar fi fost atins, oceanele s-ar fi evaporat, norii ar fi amplificat efectul de seră, căldura ar fi crescut până la 290 de grade Celsius, iar viața nu ar mai fi depășit niciodată stadiul de microorganisme.

Atmosfera primitivă conținea mult azot, dioxid de carbon și dioxid de sulf. Acum circa 3,5 miliarde de ani, loteria mutațiilor a născut un pigment de tipul clorofilei. Cianobacteriile, care îl posedau, au devenit capabile de fotosinteză, s-au înmulțit astfel, pe seama energiei solare, și au consumat treptat dioxidul de carbon din atmosferă, degajând foarte mult oxigen. La început, acest gaz a oxidat elementele aflate la suprafața pământului, mai ales fierul. Apoi, acum vreo 2,4 miliarde de ani, oxigenul a început să se răspândească în oceane și, în sfârșit, în atmosferă. În paralel, acum circa 2,9 miliarde de ani, coloniile de bacterii, care au trăit până în acest moment aproape exclusiv în apă, au început să apară și pe uscat.

Prin reducerea dioxidului de carbon, s-a diminuat efectul de seră și temperatura a scăzut dramatic. Acum 2 miliarde de ani s-a instalat chiar și o primă eră glaciară, din care, din fericire, am ieșit cu bine. Oxigenul, care se înmulțea, este ucigător pentru orice organism viu neprotejat. Au supraviețuit doar bacteriile care s-au ascuns în medii anaerobe sau erau învelite cu o membrană protectoare adecvată. Au fost și bacterii care s-au pus la adăpost în interiorul suratelor dotate cu membrană, oferindu-le în schimb diverse servicii. Unele vietăți au profitat și de faptul că reacțiile violente ale oxigenului puteau întreține mișcările rapide, învățând, în acest scop, să „respire". Acest proces de recombinare a diverselor tipuri de bacterii a culminat acum vreo 1,85 miliarde de ani cu apariția *celulei eucariote,* în care zestrea de gene a tuturor componentelor a fost adunată într-un singur loc, în *nucleu.* Inovația a avut un asemenea succes încât a eliminat complet concurența care ducea spre complexitate. Drept rezultat, toate animalele și plantele de azi sunt compuse din astfel de celule.

Celulele eucariote au trăit la început individual, apoi în colonii, în care specializarea componentelor era din ce în ce mai accentuată. Pasul următor a constat în transformarea acestor colonii în *ființe pluricelulare*, fapt întâmplat acum vreo 1,7 miliarde de ani, deși asociații de celule, cu roluri diferențiate, apăruseră încă acum 2,1 miliarde de ani.

La început, celulele „se înțelegeau" între ele prin semnale a căror natură încă nu o cunoaștem prea bine, dar care continuă și azi să asigure unitatea ființelor vii. Pe măsură însă ce aceste ființe deveneau tot mai mari, coordonarea celulelor componente, mai ales pentru reacții rapide, devenea tot mai problematică. În acest stadiu s-a ivit, treptat, următoarea „invenție" formidabilă a lumii vii: *sistemul nervos.*

O altă cotitură extrem de importantă a fost *reproducerea sexuată*, apărută acum circa 1,2 miliarde de ani. Toate ființele de tip eucariot (deci toate animalele, plantele, ciupercile, ca și multe protiste) care se reproduc sexuat sunt urmașele unei singure celule eucariote, de succes, beneficiara acestei mutații norocoase. Reproducerea sexuată aducea un avantaj extraordinar, între altele în lupta contra paraziților și a riscurilor unor mutații nefavorabile.

Acum 720 de milioane de ani, a început o nouă eră glaciară, poate cea mai gravă din toată istoria Terrei, o iarnă care a ținut până acum 640 de milioane de ani. Unii spun chiar că planeta noastră semăna atunci (mai ales în ultimele 5 milioane de ani ale perioadei) cu un glob de gheață. Concomitent, ponderea oxigenului în atmosferă a început să crească vertiginos, iar acum 570 de milioane de ani a ajuns, pentru prima dată, la 21% (ca la ora actuală), pregătind terenul pentru apariția animalelor mari, cu plămâni, branhii etc. Cam tot atunci, evoluția a adus pe lume un viermișor, din care descind toate ființele care au parte dreaptă și parte stângă, respectiv o față și un spate. Prin mutații succesive, din acestea s-au născut, relativ repede, animalele cu schelet extern, apoi cele cu *schelet intern.*

Acum aproximativ 542 de milioane de ani, s-a declanșat un eveniment evolutiv relativ scurt, așa-numita „Explozie Cambriană". În doar 20-25 de milioane de ani au apărut strămoșii tuturor animalelor prezente în atlasele de zoologie, ca și a mult mai multora dispărute. De-a lungul următoarelor 70-80 de milioane de ani, rata de diversificare s-a accelerat într-atâta încât bogăția lumii vii a început să semene cu cea de astăzi. Ființele cu schelet au lăsat în urma lor, în premieră, fosile vizibile. În straturile geologice corespunzătoare acelei epoci, fosilele apar atât de brusc și atât de abundent, încât însuși Charles Darwin a spus că fenomenul este cel mai serios argument care poate fi opus teoriei evoluționiste.

Primele vertebrate apar acum 525 de milioane de ani, primii pești acum 500 de milioane. Cele mai vechi plante terestre datează de aproximativ 450 de milioane de ani. Calea le-a fost pavată de microorganismele care existau acolo deja demult. Au urmat, acum 350 de milioane de ani, primele ființe capabile să umble pe uscat ș.a.m.d.

În rezumat, deci, pe Pământ – această planetă atât de dăruită prin condițiile asigurate dezvoltării unei biosfere abundente – în șapte optimi din dăinuirea sa, de 4,54 miliarde de ani, n-au existat decât deșert și microorganisme și doar în ultima optime s-au găsit și plante și animale. E încă un argument pentru a înțelege cât este de lungă și de dificilă evoluția către o ființă gânditoare.

(Va urma.)

La parodie răspunde poetul Budușcă (Grigore Petcu, n. 1 iunie 1855 în Iași, fratele lui Ion Grigoriu-Havas, decanul ziariștilor din Moldova), cu următorul catren ce-și va fi prelungit, poate, ecoul în epigramele de mai târziu pe tema „Pe Dunăre de-ar curge vin":

Mările de vin să fie
Lucru negândit
C-ar ajunge tot ieșeanul
Marinar vestit!

Calea dintre aceste improvizații, chiar încorsetate în patru versuri, și adevărata epigramă este parcursă de scriitorii care, pe lângă talent literar și cultură, au har de umorist și ingeniozitate, stăpânesc tehnica versificării și concentrează în puține versuri o idee, o judecată de valoare etc., cu o demonstrație logică surprinzătoare, menită să conducă la întorsătura din final, prin care se realizează poanta. Pentru că epigramiștii de vocație sunt cu adevărat spirituali, aduc idei și imagini noi și ingenioase. Până la apariția volumelor de autor, epigramele circulă – scris și oral – prin revistele literare și de umor și prin cercurile literare sau prin cafenele. După cum se știe, s-au remarcat prin valoarea lor epigramele semnate de Caragiale, Macedonski, Teleor (Țața), tânărul Cincinat Pavelescu, Tony Bacalbașa ș.a. Să nu uităm, de asemenea, că drumul volumelor de autor a fost netezit de volumele de umor care cuprind și epigrame. De exemplu, *Cronicele lui Max 1886* de D.R. Rosetti, la pagina 43, pun pe seama lui Alecsandri o felicitare de Anul Nou primită de prim-ministru:

De la mine pân' la tine,
Pentru postu-mi mulțumire
De la tine pân' la mine,
Scăzământ la vămuire!

La pagina 311, se află o epigramă cu adevărat antologică adresată lui Brătianu:

Când e lună veche,
N-aud de-o ureche.
Când e lună nouă,
N-aud de-amândouă.

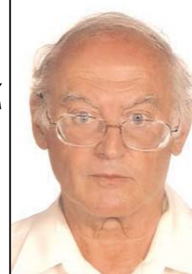
În legătură cu antiteza din acest catren, specificăm faptul că, în volumul *Muschetarii literaturii române moderne,* 1940, la p. 43, C. Stănescu, referindu-se la Caragiale, „această vie inteligență, de-o uimitoare sprinteneală, care face spirit cu ideile", îi citează o epigramă ce speculează nu numai structura, ci și poanta catrenului lui Max, dându-i o direcție nouă, spre *Definirea debitorului:*

Pentru-o datorie veche
Ești fudul de o ureche;
Pentru-o datorie nouă
Ești fudul de amândouă.

Într-un asemenea context literar în care domină, totuși, potrivelile de rimă mai mult sau mai puțin reușite, mai mult sau mai puțin amuzante, cu umor naiv sau cu jigniri, marea contribuție a primilor autori de volume care sunt considerate reușite și azi constă tocmai în asimilarea a ceea ce e valoros, desprinzând epigrama de elementele care o coborau și ridicând-o, în mod continuu, la nivelul literaturii artistice; totodată, ei demonstrează că epigrama poate susține volume întregi, fără sprijinul altor producții umoristice, autorii atribuindu-și, în același timp, calitatea de „epigramiști de profesie".

Maestrul și margaretele noastre

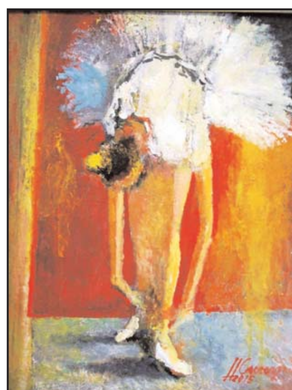

Mircea OPRIȚĂ

Unul dintre marii poeți români din secolul al XX-lea, Tudor Arghezi (numele la naștere: Ion N. Theodorescu), a putut fi „anexat" de Ion Hobana (vezi antologia *Vârsta de aur a anticipației românești*) genului nostru printr-un text despre care vom vorbi mai jos. S-a născut la 23 mai 1880, în București. A parcurs o viață sinuoasă, de la copilăria pe care el însuși și-o declară nefericită, trecând apoi printr-o parțial reușită experiență monahală, prin diverse meserii manuale, urmate de o spectaculoasă carieră literară. Ultimii ani (a murit la 14 iulie 1967, în București) și-i trăiește în onoruri publice, inclusiv ca membru al Academiei Române și al Marii Adunări Naționale, încununat cu Premiul de Stat. A debutat cu versuri în revista *Liga ortodoxă* a lui Alexandru Macedonski (la 1896). A colaborat la numeroase publicații dintre cele două războaie mondiale (*Adevărul literar și artistic, Lumea, Gândirea, Lamura, Clipa, Ramuri, Țara noastră, Integral, Contimporanul, Cuvântul, Clopotul* etc.) și la majoritatea revistelor literare din perioada socialistă (*Gazeta literară, Contemporanul, Steaua* și celelalte). O amănunțită trecere în revistă a întregii opere, de la volumele de versuri *Cuvinte potrivite* (1927) și *Flori de mucigai* (1931) până la *Ritmuri* (1966), *Litanii* (1967) și opera postumă; de la romanele *Ochii Maicii Domnului* (1934) și *Cimitirul Buna-Vestire* (1936) și până la *Poemele în proză* din 1985, nu-și are rostul, firește, în contextul interesului nostru specializat. Arghezi ne-a intersectat domeniul o singură dată, fără să fi avut sentimentul că face altceva decât literatura sa obișnuită. S-ar putea spune că anticipația îl descoperă ca musafir la multă vreme după ce poetul trecuse întâmplător prin teritoriile ei.

Textul pe care îl invocăm ca argument se numește *În preistorie* și este extras din volumul *Tablete din țara de Kuty* (1933). Pamflet coroziv, în descendență swiftiană, adresat găunoseniei pretențioase din societățile academice, scrierea îmbină o intenție ludică și un spirit critic neîndurător. Expunerea considerațiilor sarcastice ale autorului se face prin gura unui savant ridicol, plin de morgă și de veleități științifice, care își uimește colegii din Academie cu explorările întreprinse prin straturile preistoriei. Calculat și metodic, aceasta din urmă se abordează prin punctele cardinale ale geografiei: est, vest, sud, probabil și nord. Instrumentele de tehnică fabuloasă prin care se lasă examinat trecutul neguros al planetei ar fi „spinozalul", un fel de ochean portabil, „capabil de o întindere de mii de kilometri de sus în jos", și „pantaglotul", dispozitiv de traducere automată „care poate scoate la iveală sensul unui fapt în 72 de limbi, așezând claviatura și matrițele lui în 72 de feluri diferite". Narațiunea construiește și un efect de „anticipație în anticipație", întrucât la orizontul acestor năstrușnice alcătuiri ale tehnicismului zeflemisit răsare (într-o figurare comică și amatoricească, firește) computerul nostru de astăzi:

„...știu că, nemulțumiți cu succesele lor pur practice, fabricanții au avut cutezanța să se avânte până în treburile cele mai speciale ale Academiilor, pe care cu timpul cred că le vor desființa, fără motiv evident, fiind pe cale să descopere o mașină de buzunar, chemată să răspundă automatic la toate chestiunile, să cuprindă un creier și substanța științei totale pe un sistem de sonerii. Certificatul de școală primară, bacalaureatul, licența, doctoratul și toate diplomele, dimpreună cu profesorii vor fi – speră ei – peste vreo douăzeci de ani, de domeniul fosil. Și în locul lor, fiecare cetățean va putea cumpăra o «Scientific Engine», cu aplicații universale."

Extrase cu atâta trudă savantă din beznele preistorice, informațiile sunt, bineînțeles, derizorii, dar împachetate în hârtie cu sclipici și legate cu fundă academică:

„Documentul ce vedeți face dovada conviețuirii de-a dreapta și de-a stânga unui râu cu albia de silex de lângă noi, a două popoare, Filinții și Bașogii, care când ospătau împreună, când se băteau, când făceau alianțe și când le călcau. Pe vremurile preistoriei se admite că totul era posibil. Prima pagină a cronicii, lipită de aparat, povestește războiul cel mai crâncen dintre aceste două popoare vecine, care noaptea furau, unul de la altul, tot ce puteau să înhațe mai lesne, în epocile de scădere ale apei despărțitoare. Uneori în aceeași noapte, fără să se întâlnească, Bașogii furau de la Filinți și Filinții de la Bașogi – și la urma urmelor nu se alegeau cu nimic.

Războiul în chestiune a izbucnit, spune documentul, de la o mâncare de raci. La confluența râului Bașoga cu râul Filinta, acolo unde râul rezultat din contopirea afluenților lua numele de Șogalinta, se prăsise un mare cuib de raci, care împuținându-se au impus problema cui să-i aparție, când se vor înmulți din icre și pui: Bașogilor sau fraților Filinți? Încă din prima pagină se vede că războiul a durat opt mii patru sute de ani.

Cu alte cuvinte nu a fost pace niciodată."

Rezultatele cercetării sunt alterate, însă, de descoperirea surprinzătoare (ca în povestirea lui Victor Kernbach *Un derbedeu în cronospațiu*) a unor urme de civilizație actuală amestecate printre mărturiile fantomatice ale preistoriei: „cutii cu conserve, a câte 500 grame netto, găsite în stratul B 51, trei pachete cu tutun pietrificat, două canule duble și o perucă".

În 1965, când, sub genericul „Lumi stranii, fals tratat de știință fantastică", apar cele patru numere duble prin care *Colecția „Povestiri Științifico-Fantastice"* își sărbătorea zece ani de existență, Adrian Rogoz aprecia că poezia lui Arghezi *Rugă de seară* ar fi atinsă îndeajuns și de geniul anticipației, încât să poată prefața seria textelor selectate pentru un asemenea prilej festiv. Evident, lectura SF trebuia să închidă ochii la orice aluzie posibilă la divinitate, menținând termenii de referință ai poetului exclusiv în dimensiunea lor astrofizică:

„Infinit! Infinit!
Adună-ți boltile deodată
În șuier prelungit,
Și-n fruntea mea secată
Și-n pieptu-mi aiurit
Te-nfige drept ca o săgeată."

Mai era de reținut, acolo, trimiterea la utopie, domeniu pentru care anticipația noastră a avut dintotdeauna o mare slăbiciune:

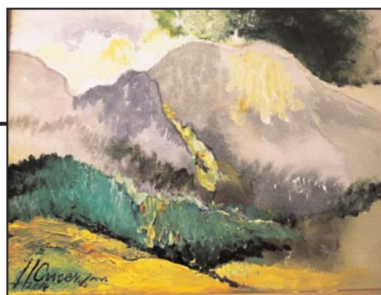
„O! Dă-mi puterea să scufund
O lume vagă, lâncezindă
Și să țâșnească-apoi din fund,
O alta limpede și blândă."

(Urmare din pag. 19)

Momentul decapitării a fost ilustrat plastic de Peter Paul Rubens în tabloul *Regina Tomyris cu capul lui Cirus cel Mare* și de pictorul german Alexander Zick, care își numește pânza ceva mai nuanțat: *Tomiris aruncând capul lui Cirus într-un vas cu sânge.*

Despre acest act final al poveștii lui Cirus cel Mare aflăm din unele anale de istorie, care se bazează, în bună măsură, pe texte lăsate de istorici antici precum Herodot, Strabon, Plutarh sau Arrian, care, de cele mai multe ori, nu au și o susținere materială. Se spune, de pildă, că urmașul la tron, Cambyses II, a pornit și el la război, i-a învins pe massageți și a recuperat corpul tatălui său, pe care l-a dus la Pasargad, unde l-a înmormântat după tradițiile timpului și locului.

Mormântul lui Cirus cel Mare de la Pasargad este astăzi cel mai important monument al acestui sit arheologic, înscris dealtfel în listele UNESCO ale moștenirii universale. M-a impresionat, desigur, prin încărcătura lui istorică, dar și prin structura solidă, din blocuri de piatră megalitice, și prin înălțimea de 12 metri. Arhitectura lui sobră este de o *simplitate nobiliară*, cum o califică unele surse. Este o arhitectură de început al perioadei ahemenide, într-o concepție persană, însă în care se regăsesc mixate elemente vechi elamite, babiloniene și egiptene. Mormântul m-a surprins prin aceea că el nu corespunde imaginii pe care o aveam despre templele și monumentele funerare impunătoare din alte zone orientale. Apoi, pleci de acolo fără convingerea că ai fost la mormântul lui Cirus cel Mare. Istoricii nu dispun de elementele de identificare necesare. Lumea acceptă o poveste frumoasă a istoricilor greci. Ei ne spun că Alexandru cel Mare era convins că acesta este mormântul regelui persan. De la ei aflăm chiar că un soldat al cuceritorului macedonean, pe nume Aristobulos, ar fi deschis mormântul în care se găsea corpul îmbălsămat al lui Cirus cel Mare, așezat într-un sarcofag de aur, pe o năsălie de aur, lângă care se afla o masă tot de aur, plină de ofrande din metale și pietre prețioase. Strabon ne asigură chiar că pe mormânt era și o inscripție, în limbile persană veche, elamită și babiloniană, cu următorul text: *Omule, oricine vei fi, de oriunde vei veni, pentru că eu știu că vei veni, Eu sunt Cirus, cel care a fondat Imperiul perșilor. De aceea, nu mă pizmui pentru puținul pământ care-mi acoperă mormântul.* Același Strabon susține că acea inscripție l-a impresionat atât de profund pe Alexandru Macedon, încât el a dispus ca la ea să fie adăugată și o traducere în limba greacă.

În afară de istoricii greci, nicio altă sursă nu mai menționează asemenea elemente. Poate pentru a mai atenua impresia generală despre barbariile săvârșite în Persia de Alexandru și soldații săi, istoricii greci vorbesc și despre durerea resimțită de conducătorul macedonean atunci când a găsit mormântul lui Cirus cel Mare jefuit și pângărit, la întoarcerea sa din campania militară în India. Făptașii ar fi fost decapitați din ordinul său, însă la ce bun, pentru că istoria Iranului și chiar a lumii fuseseră deja păgubite. Și așa ajungem noi la finele acestei povești fascinante. Cât despre Pasargad, reținem că nu poate arăta mare lucru în afară de mormântul lui Cirus cel Mare și, cu toate acestea, prima capitală a dinastiei ahemenite se constituie într-una dintre cele mai frumoase pagini din istoria Persiei. Și totuși, la sfârșitul vizitei noastre în minunata țară a perșilor, acea veche capitală urma să ne mai surprindă cu ceva. La Muzeul Național de Istorie al Iranului am admirat ceea ce se cheamă *Comoara din Pasargad*, un valoros vas din aur, bătut cu pietre prețioase, descoperit acolo prin anii '60 ai secolului trecut.

Acum, este momentul să ne oprim aici, însă poveștile persane vor merge mai departe, în numărul următor al revistei. Și, vom vedea ce va mai fi...

Ars longa...

Eminesciana plastică

Dumitru GABURA

Prin albumul său *Eminesciana plastică,* maestrul Ion Daghi face o operă de pionierat în domeniu, dacă luăm în considerare anvergura gândirii şi realizării pânzelor pe care le semnează. Lucrarea, consacrată celei de a 165-a aniversări a naşterii poetului Mihai Eminescu, a fost lansată recent la Biblioteca Naţională din Chişinău. Răsplătit cu Premiul Uniunii Artiştilor Plastici la Salonul Internaţional de Carte de la Chişinău, albumul e dovada convingătoare că geniul creator eminescian este şi în prezent un nesecat generator de cultură.

De la 1889 încoace, Eminescu continuă să fie parte a vieţii literare. Pe parcursul anilor a fost ridicat în slăvi, defăimat, iarăşi lăudat când era vorba de pricopsire cu nişte ordine, medalii sau alte favoruri, în funcţie de conjunctură. S-au făcut jocuri politice sub stindardul Eminescu, ascunzându-se adevăruri, contând pe ignoranţa conaţionalilor şi încurajând-o. De asemenea, s-a mizat pe necunoaşterea biografiei şi operei poetului-filosof, sau *lirosof* (folosind termenul eminescologului Mihai Cimpoi), inclusiv a publicisticii combative atunci, dar actuală şi acum, care deranja şi mai deranjează unele grupuri sociale.

Înţelegem din plin valoarea creaţiei lui dacă aflăm că Eminescu poseda o *conştiinţă multidimensională.* Recentele studii privind conştiinţa umană, ale unor mari psihologi transpersonali, cum sunt americanii Ken Wilber şi Stanislav Grof, dovedesc existenţa conştiinţei multidimensionale alcătuite din inconştient, preconştient, conştient, transconştiinţă, conştiinţă cosmică. Având o astfel de conştiinţă, poetul transcende diferite niveluri de Realitate (conform conceptului transdisciplinarităţii, formulat de filosoful şi fizicianul franco-român Basarab Nicolescu, preluat şi valorificat de către criticul literar Theodor Codreanu ca metodologie a paradigmei transmodernităţii), interpretează şi transcrie inefabilul. Eminescu îi face părtaşi la spectacolul cosmic pe cititorii săi, opera-i devenind o imagine a ipostazei divinului în realitatea noastră, o transfigurare neegalată până în prezent, plasându-se în afara oricăror curente ori mode literare, adică dincolo de vreme. Cu trecerea timpului, însă, ea ne devine mai apropiată, deoarece dobândim noi şi noi informaţii în urma evoluţiei conştiinţei sociale.

Asemenea personalităţi unice vin către noi din viitor spre prezent, nu din trecut, cum se întâmplă de obicei, astfel ridicându-ne conştiinţa la un nivel până mai ieri insondabil. Nu orice naţiune se poate bucura de avantajul de a avea un poet şi gânditor de anvergura lui Eminescu, pe care filosoful Constantin Noica l-a numit Omul Deplin, miracol al culturii româneşti.

Creatorii moderni, pătrunzând esenţa creaţiei lui Eminescu, la rândul lor, devin generatori de cultură, undele conştiinţei eminesciene provocând alte unde de frumos şi gândire. A te conecta la „câmpul informaţional" eminescian e posibil prin talent, prin efort spiritual şi multă trudă. Argumentul propus aici e albumul *Eminesciana plastică* al lui Ion Daghi. Oare acest album nu e un miracol devenit realitate? De peste 30 de ani, Ion Daghi realizează o proiecţie fantastică în culori a operei filosofice a lui Mihai Eminescu. Transpusă în limbaj plastic, până în prezent, exprimarea eminesciană a trecut prin mai multe încercări. La început au existat doar ilustraţii la unele opere. Apoi, plasticienii au ilustrat mici culegeri de opere, broşuri. La sfârşitul sec. XX au început să apară şi cicluri, dar mai mult în grafică. În 1989, în România, iese de sub tipar prima „Eminesciană" în pictură – *Ipostazele geniului,* autor Nicolae Spirescu. Lucrările prezentate însă nu concordă cu amplitudinea măreţiei creativităţii titanului poeziei româneşti. Ceea ce ne propune Ion Daghi în *Eminesciana plastică* e remarcabil. Autorul dezghioacă în mod migălos fiecare vers care ilustrează prin metaforă ideile filosofice care întrepătrund aproape toată creaţia Poetului. Cele 39 de pânze-bijuterii sunt nişte trepte în veşnicie dincolo de vârsta lumească a poetului. Când priveşti tablourile neobişnuite prin infinitul lor, simţi cum îţi vin în memorie versurile Luceafărului literaturii româneşti şi parcă le auzi şi declamate de către Ion Daghi, care poate recita sute de versuri ca o incantaţie, cu o încântare deosebită. Scriitorul Grigore Ilisei constată admirativ: „Ion Daghi este nimbat de misterul şi frumuseţea din adânc a poeziei eminesciene. El îşi mărturiseşte bucuria, înfiorarea ce i-o stârnesc poemele Eminescului prin vrăjita supunere a pânzei, transformată adeseori în vitraliu de catedrală. În plăsmuirile plastice inspirate de versul eminescian, Ion Daghi dă măsura întreagă a talentului său."

Ion Daghi reuşeşte o consonanţă vizuală şi aproape muzicală cu poezia eminesciană. Nu întâmplător, dumnealui a ilustrat şi volumele postume ale unui poet pătruns de profunzimea concepţiilor filosofice eminesciene, Victor Teleucă (*Răsărit de Luceafăr, Mollis Davia, Car frumos cu patru boi*), dar şi volumele unui exeget valoros, Theodor Codreanu (*Eminescu în captivitatea «nebuniei», În oglinzile lui Victor Teleucă*).

Putem afirma că în creaţia sa, cu albumul *Eminesciana plastică*, Ion Daghi adevereşte o realizare importantă în studierea şi interpretarea operei lui Eminescu, precum au făcut şi reputaţi eminescologi ca Rosa del Conte, Svetlana Paleologu-Matta, Mihai Cimpoi, Theodor Codreanu, Nicolae Georgescu ş.a.

(Urmare din pag. 24)

Cucerzan nu s-a grăbit, a înaintat lent pe drumul afirmării, asimilând cu seriozitate augusta lecţie a marii picturi, deschizând rar expoziţii personale, dar fiind prezent cu neabătută consecvenţă la manifestările colective, saloane republicane sau naţionale, unde lucrările sale au fost totdeauna remarcate prin rigoarea construcţiei şi sensibilitatea cromatică. (...)

Elementul fundamental al acestei picturi e lumina. O lumină care nu se încheagă, însă, în alcătuiri minerale, ci pluteşte, evanescentă, cuprinzând spaţiul plastic şi părând a se răspândi, cu un fel de tăcută febrilitate, dincolo de rama tabloului, până se întâlneşte cu privirea noastră. (...)

Limpezindu-se treptat, atingând o vibraţie adâncă, o putere de a exprima o stare de spirit ce se clarifică necontenit la întâlnirea, contemplativă şi febrilă totodată, cu universul realului, viziunea lui are acum o gravitate şi o cumpănire care sunt semnele sigure ale deplinei maturităţi. Şi, ceea ce e la fel de important, construcţia cromatică, îndelung distilată, a ajuns la o intensitate pe care Cucerzan ştie să o concentreze într-un joc subtil al suprafeţelor şi al volumelor. (Dan Grigorescu)

Trecând prin poezie, de la pictură la teatru, simbolic şi nu doar, Horea Cucerzan a inventat lumea în alb, simplă şi pură, în doar câteva stări, *geneza, echilibrul, odihna,* fulgerate de griuri liniştitoare, de ocruri aurii, prin care forţa face loc sensibilităţii, lumina este filtrată spre a servi misterului, adâncă şi grea ca aurul vechi în compoziţii dramatice, uşoară pe întinderi diafane, evanescente. (...)

Trupuri în trupuri, asemeni unui teatru în teatru, gânduri sub măşti, priviri întoarse în interior, chipuri spărgând oglinzi infidele, penetrând dincolo de puterea privirii, descoperind, lăsându-se descoperite, în permis şi nepermis, sunt tot atâtea legături concrete ale picturii lui Horea Cucerzan cu marile teme ale teatrului, acceptat ca artă a dedublării, a refacerii macrocosmosului existenţial, prin culoarea cuvântătoare aşternută ca o lumină blândă peste înţelesuri, într-un joc fără sfârşit, tot mai aproape de noi înşine. (Carmen Firan)

Cucerzan simte profund natura, prezenţa umanului şi a divinului, a materiei picturale şi a desenului care trasează scrituri şi figuri care se încarcă de pathos şi virtute, de acea particulară luminozitate pe care el reuşeşte să o transfigureze, prin bogatele texturi sau prin tehnica mixtă, întotdeauna, de o mare simplitate. Constant în experimentele sale picturale mi se pare dialogul dintre semn şi materie. Materia, semnul, culoarea sunt cele trei elemente sintetice ale reprezentării, chiar dacă uneori e tentat de sugestii de tip informal. Culoarea e aproape întotdeauna luminoasă, cu vibraţii calde de aur, legate evident de percepţia pereţilor murali pe care sunt depozitate frescele memoriei sale, amintirile şi speranţele legate de viaţă. (Giorgio Segato)

(Urmare din pag. 12)

Deşertăciunea vieţii forează adânc, la infinit, în tristeţea cosmică a poemului, anxietatea fiind estompată de „holograme" care reconstituie absolutul: „Poetul.../ (…) spune cuvinte ce declanşează fulgere/ şi ploaia la vremuri/ de secetă.// (…) El care plăteşte cu propria viaţă/ dreptul la iluzie" (*Dreptul la iluzie*) şi: „Din când în când/ m-ascund de moarte/ în câte-un vers, în câte-un rând…" (*Din când în când*). Poemul Sunt singur, contaminat de nelinişti clar-obscure, metafizice, este o inserţie filosofică de inspiraţie argheziană: „Sunt singur,/ ca o ploaie/ pe care o aşteaptă caişii,/ (…)/ singur,/ singur,/ singur,/ ca un aed uitat de cuvinte/ la marginea unui poem,/ unde timpul e epic,/ iar răspunsul venit atât de târziu/ şi-a uitat demult întrebarea" (*Sunt singur*).

Privighetori împăiate este chintesenţa operei poetice a lui Nicolae Dabija, construcţiile sale prozodice exprimând, simptomatic, crezul unui poet cathartic care a adus „dulcelui stil clasic" matricial elementele unui limbaj modern, bogat în sensuri caleidoscopice şi în fulgeraţii de spirit.

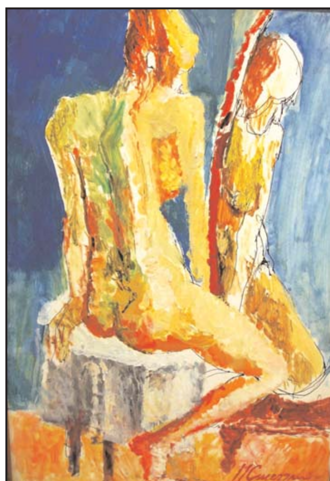
S-au încercat multe definiri ale poeziei lui Nicolae Dabija. Unii i-au căutat geneza în autohtonism/tradiţionalism/clasicism, alţii în arhetipurile eminesciene. Puţini însă au sesizat (printre aceştia aflându-se Mihai Cimpoi şi Alexandru Burlacu) că Nicolae Dabija, deşi este un „spirit al veacului", militant şi iisusic, respinge prin scrierile sale aceste postulate şi aduce în literatura basarabeană înnoitoarele paradigme poetice universale. Raportarea sa la vechile modele conservatoare ar fi o greşeală. Nu vom nega influenţele rizomatice ale poeziei antireformiştilor asupra eului său poetic, dar este un fapt că Nicolae Dabija a contribuit, prin experienţele sale lirice, la consolidarea în spaţiul din stânga Prutului a valorilor poeticii europene, a promovării unei noi direcţii în poezia românească. În concluzie, limbajul poeziilor lui Nicolae Dabija, dublat de originalitate şi organicitate, incontestabile, se face remarcat prin mesaj şi *ideal estetic*. Iată o convingătoare *artă poetică* din *Doruri interzise* (Ed. Litera Internaţional, 2004) care ne-a sprijinit în demersul nostru de a demonstra că Nicolae Dabija poate fi plasat, fără riscuri, în galeria marilor poeţi europeni: „Poema se scrie pe sine/ sub ochii înmărmuriţi ai poetului/ care mai crede-n istorisirile măslinului/ când vântul îşi încâlceşte/ poveştile-n ramurile lui.// Şi doar cerneala de pe mâini,/ precum sângele care pătează palmele/ asasinului/ adeveri-va cu mult mai târziu/ de evenimentul pe care a doua zi-l/ vor consemna toate ziarele" (*Poema*).

Ars longa...

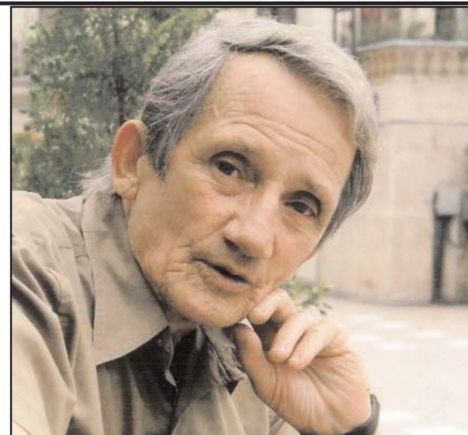
Horea Cucerzan

Horea Cucerzan s-a născut la 7 iunie 1938, la Blaj, într-o casă situată în apropierea celebrei „Câmpii a Libertății”. Absolvent al Academiei de Arte Frumoase „Ioan Andreescu“ din Cluj-Napoca, secția pictură, promoția 1963. Profesori: Anton Lazăr și Petre Abrudan. Membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, Filiala București. Din 1963, mai multe expoziții personale în țară (Blaj, București, Cluj-Napoca, Mamaia, Dej etc.), repetate expoziții personale în Italia, Franța, Austria, Germania, participare la un mare număr de expoziții de grup în România, Belgia, Suedia, Italia, Serbia, Muntenegru, Franța etc., la tabere de creație organizate în România, Italia, Ungaria, Franța. Are lucrări în colecții de stat și particulare din Austria, Belgia, Canada, Elveția, Franța, Polonia, Germania, Grecia, Israel, Italia, Japonia, Olanda, Suedia, România, Rusia, SUA etc. A primit premii în Italia, a primit un premiu și la Pitești, este cetățean de onoare al orașului Blaj (din 2008). A apărut în albume, publicații, enciclopedii. Susținute eforturi pentru înființarea unui Muzeu de artă la Blaj, pentru fondul căruia s-au strâns deja peste 600 de opere de pictură, sculptură, grafică etc. A publicat și mai multe volume de poezii.

Sub semnul unei echilibrate coincidențe a contrariilor stă pictura solară a lui Horea Cucerzan, atât în datele sale de structură, cât și în actualul moment al evoluției sale, reprezentat de această expoziție de maturitate. Natura calmă, interiorizată și plină de o formă conținută, a unui temperament meditativ, se desfășoară într-o manieră stilistică ce armonizează efectul cu cerebralitatea, sensibilitatea cu forța, sub tutela unei lucide plăceri a trăitului, a existenței, înspre o vizibilă dominantă lirică a gestului de metamorfozare a realului în pură pictură. Picturalitatea hrănită, intrinsecă, în același timp rafinată și discretă, prețioasă și tăcută, în remarcabilele ei dominante de griuri și ocruri aurii, este de altfel amprenta virtuală imediată a acestui demers limpede, ce se oferă direct degustării vizuale, o cultivă chiar fără a renunța la propriile sale exigențe, mai adânci, subterane. Peisajele sale, fiecare în parte și toate la un loc, alcătuind o suită muzicală armonică, desfășoară un spectacol al teluricului frust și solar, în ambianța unui blând panteism; un imanent spirit al locurilor, cultivat și psihic de artist, subliniat și de poeticitatea titlurilor, se rezolvă într-o cosmicitate organică, ușor atemporală, în care detaliul, fragmentul prelevat dintr-un real continuu mărturisește discret despre macrocosmos. (Magda Cârneci)

Creatorul autentic își impune personalitatea puternic definită, autonomă, prin stil și reflecție adâncă, în pofida angoaselor, incertitudinilor, pseudoexaltărilor, formulelor, modelelor, cerințelor sau a ingerințelor de tot felul.

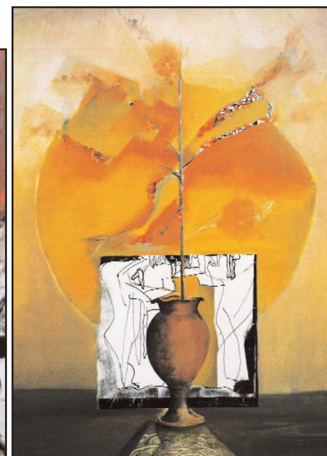
Niciodată artistul complet nu va fi un executant, iar măsura operei sale (raiul său inalienabil de viață) va lumina traseul real și ireal al pătimirilor, tăinuind piramidele bucuriilor și străfundurile suferințelor sufletești. Devorat de nostalgiile flămânde, de focul cosmogonic sau de suprarealul zămislit ca o stemă a visului neînvins, luminând obiectele viitorului neistorisit sau eternizând frica și curajul în sfinte pastorale și cupole ale smereniei, el, demiurgul, împlinește și sacralizează opera așa cum orice ființă își închină viața vieții.

(Horea Cucerzan, din *Confesiune*, cuvântul de deschidere al albumului *Cucerzan*, Iași, Editura Fides, 2008)

Pictura lui Horea Cucerzan – o victorie a spiritului asupra somnului rațiunii, născocitor de monștri. (Paula Romanescu)

(Continuare la pag. 23)

Număr ilustrat cu lucrări de Horea Cucerzan.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Cristian BĂDILIȚĂ – teolog și scriitor, Franța
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Ilie CIURESCU – publicist, București
- Vlad MISCHEVCA – istoric, Chișinău
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Anatol PETRENCU – istoric, Chișinău
- Doina GRECU – publicist, Chișinău
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Aureliu GOCI – scriitor, București
- Ștefan I. STĂICULESCU – profesor, Rm. Vâlcea
- Filofteia PALLY – istoric, Pitești
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – matematician și scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dumitru GABURA – scriitor, Chișinău